

7

MAKALE

Yeni Kamu Yönetimi Felsefesinin Kamu Hizmetinde Kalite ve Performans Anlayışı

25

MAKALE

Türkiye Bitkisel Yağ Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücünün Analizi

40

MAKALE

Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda Yer Alan Aldatıcı İşlem ve Davranış Kavramına İlişkin Bir Değerlendirme

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

ÇIKTI

www.gtmd.org.tr

ADRESİNDEN SATIN
ALABİLİRSİNİZ

150 TL.

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

HAKEM HEYETİ

Dr. Adam Saffronijevic - University of Belgrade
Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Agil Mammadov - Azerbaycan Devlet İktisat Üniv.
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI - Adnan Menderes Üniv.
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - YÖK
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Dr. Azamat MAKSÜDUNOV - Kırgızistan Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun KARACA - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Cusup PIRIMBAYEV - Kırgızistan Manas University
Prof. Dr. Damira Japarova - Kırgızistan Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Dibesh Anand - University of Westminster
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOBAN - Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Engin HEPKASAZ - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ - Çanakkale Onsekizmart Üniver.
Prof. Dr. Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Hacı Bayram-ı Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Gamze Yıldız ŞEREN - Tekirdağ Namık Kemal Üniv.
Doç. Dr. Gülnare Azizova - Azerbaycan Devlet İktisat Üniv.
Doç. Dr. Halil KETE - Kırklareli Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Güçlü ÇIÇEK - Süleyman Demirel Üniv.
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR - Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Jusup Pirimbaev - Kırgızistan Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Kaoru Natsuda - R. Asia Pacific University
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Memduh ASLAN - Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Metin DAM - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MİNYAT - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIÖĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Atılım Üniversitesi
Assist. Prof. Nina Zhizhishvili - Georgian Technical University
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Doç. Dr. Osman GEYİK - Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Özey ÖZPENÇE - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Recep YÜCEDOĞRU - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Sefa ÖZBEK - Tarsus Üniversitesi
Doç. Dr. Selçuk BUYRUKOĞLU - Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Serkan AĞAR - Ankara Bilim Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan BENK - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırkkale Üniversitesi
Dr. Seyil NAJIMUDINOVA - Kırgızistan Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Suat Hayri ŞENTÜRK - Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç YARAŞIR TÖLÜMCE - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban ERTEKİN - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI - Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.
Doç. Dr. Şehnaz Altunakar MERCAN - Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer BUDAK - Alanya Alaaddin Keykubat Üniv.
Prof. Dr. Tarık VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KILDIŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Zübeyir BAKMAZ - İnönü Üniversitesi
Dr. Abdullah TEKBAŞ - Anayasa Mahkemesi
Dr. İrfan KALPALI - E. Başmüfettiş
Dr. Gökhan TERZİ - Ticaret Başmüfettişi
Ferdî SEPETÇİ - Bölge Müdür Yardımcısı
Nadir ELİBOL - E. Başmüfettiş
Mehmet ÖZKOÇ - Ticaret Başmüfettişi
Muhammet KAYA - Ticaret Başmüfettişi
Samet ÖZTÜRK - E. Gümrük Başmüfettişi
Hayriye AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Tanık Mavili - Daire Başkanı
Murat PALAOĞLU - E. Başmüfettiş
Hakan ATAY - Kahire Ticaret Ataşesi
Hüseyin YAREN - Daire Başkanı
Deniz Okan SAVAŞ - Daire Başkanı
Göksel ÇETİNKOL - Ticaret Müfettişi
Ayhan TURNA - Daire Başkanı
Nevzat BOZKURT - Genel Müdür Yrd.
Levent ÖZKARDEŞ - E. Başmüfettiş
Sercan BAHADIR - E. Müfettiş
Fatih UZUN - E. Müfettiş
Mustafa ALICI - Kenya Ticaret Müşaviri
Evren KILIÇ - E. Başmüfettiş
Vehbi GÜNAYDIN - Daire Başkanı
Veysel MADEN - Bölge Müdür Yardımcısı
Selçuk ÖZDAMAR - E. Müfettiş
Güven YILDIZ - E. Müfettiş
Faruk ŞEN - E. Başmüfettiş
Cengiz SOYLU - Ticaret Müfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Yıl: 11 - Sayı: 35 - Mart 2024

ISSN 2667-7512

Gümrük & Ticaret Dergisi

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına İmtiyaz Sahibi

Dernek Başkanı

Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.

Nadir ELİBOL

Editör

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Editör Yrd.

Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ

Maliye ve Kamu Yönetimi Alan Editörü

Doç. Dr. Ulvi SANDALCI, Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ

Alan Editörü (İktisat)

Prof. Dr. Mine YILMAZER

Muhasebe-Finans

Prof. Dr. Tuğrul KANDEMİR

Alan Editörü (Hukuk)

Dr. Cansu Sevinç CEYHAN

Alan Editörü (Uluslararası Ticaret ve Gümrük)

Doç. Dr. M. Yunus ŞİŞMAN

Dil Editörü

Begüm YILDIRIM (Ticaret Müfettişi)

Dizgi-Mizanpaj-Baskı

Begüm YILDIRIM (Ticaret Müfettişi)

Yönetim Kurulu Üyeleri

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Ferdi SEPETÇİ

Mali İşler Müdürü / Mustafa Egemen KONAKLIOĞLU

Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Hasan CEYHAN

Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Muhammet TURSUN

Tanıtım ve Haberleşme / Adem DEMİRCİ

Sosyal İşler Sorumlusu / Emre ÇELİK

Yayın Kurulu Üyeleri

Ersan ÖZ, İsa SAĞBAŞ, İrfan KALPALI, Ferdi SEPETÇİ, Göksele ÇETİNKOL

Merkez

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği

Aziziye Mahallesi Şair Nedim Sokak No: 7/10 Çankaya / ANKARA

İletişim

Söğütözü Mah. 2179 Sok. No:2 Çankaya-ANKARA Tel: 0312 449 64 01-02 • Faks: 0312 449 65 05
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri

Hakan UÇAK & Faruk ŞEN & Adem DEMİRCİ

Yeşilköy Mah. Atatürk Cad. İDTM İş Blokları A1 Blok Kat:13 Bakırköy/İSTANBUL Tel: 0212 377 31 00-01-02 • Faks: 0212 377 31 25

İzmir Temsilcileri

Muhammet KAYA & Göksele ÇETİNKOL

Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 0232 464 80 17-93 • Faks: 0232 464 01 49

Yapım

Alban Tanıtım

Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Yayın Tarihi

Mart 2024

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEMLİ DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmekte olup makalelerin dergimizin sonunda yer alan hakem kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kabul edilen makalelere hangi sayıda yer verileceği editörün yetkisindedir. Makaleleri yayımlanan yazarlara telif ödenmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız ve Saygın Takipçilerimiz,

2024 yılının ilk sayısı olan özen ve emekle hazırlanan 35. sayımızla tekrar sizlerle birlikteyiz. Küresel siyasi ekonomik ve sosyal hadiseler anlamında dünya 2024'e de, 2023'ü aratmayacak düzeyde hızlı başladı. Bir yanda Rusya-Ukrayna savaşı, diğer tarafta İsrail'in Filistin'e yönelik zulmü, Çin-Taiwan ve etkileşimde olduğu ülkelerin gerilimleri, ardından jeopolitik gerilimler sonrasında ortaya çıkan kayıplar, göç problemleri ve enerji fiyatlarındaki yükseliş gibi konular gündemi oluşturmaya devam ediyor. Dolayısıyla küresel ekonomik aktivite üzerinde baskı unsuru oluşturan öngörülmesi mümkün olmayan birçok olay yaşandı. Bu olaylar geleceğe dair belirsizlikler oluşturarak ülkelerin ekonomilerinde olumsuz etkilere sebep oldu. Ülkeler ekonomilerinin zarar görmemesi ve bozucu etkileri dengelemek için bazı makro ihtiyati politikalar uyguladasa küresel ekonomik etkiler tesirli şekilde devam ediyor. Savaş ve belirsizlik ortamı yatırımcıları güvenli liman olarak kabul edilen altın ve değerli madenlere yönlendirerek ve bizim gibi ülkelerde dövizde de ek talep oluşturarak fiyat artışlarına neden oldu. Diğer yandan Orta Doğuda yaşanan çatışma bu bölgenin petrol üretimi ve ihracatında önemli bir paya sahip olması nedeniyle ilk aşamada petrol fiyatlarını arttırsa da küresel ticaretteki daralma, Çin ekonomisindeki yavaşlama gibi nedenler petrole olan talebi azaltarak petrol fiyatlarını aşağı yönlü baskılamaya küresel manada devam ediyor, tabii ki ülkelerin iç konjonktürleri fiyatlarda yukarı yönlü de harekete sebep oluyor. 2023 yılında enflasyonun yukarı yönlü hareketi ABD ve Avrupa merkez bankalarının politika faizlerini yüksek tutmaya itti. Böylece 2023 yılı küresel piyasalarda parasal sıkılaştırma döngüsü altında tamamlanmış oldu. 2024 de de kalındığı yerde benzeri politikalar izlenmeye devam ediliyor denilse yanlış olmaz. Mesela FED son toplantısında 5,25-5,50 de faizi sabit tutarken, TCMB 45'den 50'ye çıkardı. Enflasyonu düşürmek için kararlılık sürüyor.

Dünya ekonomisi 2023 yılında Rusya-Ukrayna savaşının ardından yaklaşık olarak yüzde 3 oranında büyüme gösterdi. Ardından küresel ölçekte yaşanan enflasyon hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinde parasal sıkılaştırma ve ekonomilerde soğutma adımlarını beraberinde getirdi. 2023'te uygulanan sıkı para politikaları küresel olarak büyüme oranlarında yavaşlamaya neden oldu. 2024 beklentisi %2.4. Türkiye'de de savaş sonrasında tedarik zincirinde oluşan aksaklıklar, küresel ekonomide yükselen enflasyon ve enerji fiyatlarındaki değişime bağlı olarak cari açık ve enflasyon yoluyla ekonomide bozulmalara yol açtı. Cari dengenin yönünü belirleyen en önemli alt kalemlerden biri dış ticaret dengesi. Küresel düzeydeki yavaşlama temposu ve Türkiye'nin ticaret partnerlerini oluşturan ülkelerdeki zayıf büyüme nedeniyle azalan dış talep, oluşan negatif dışsal tesir nedeniyle Türkiye'nin ihracatını sınırlayan bir etken olarak karşımıza çıkmakta. 2023 yılı küresel ölçekte sıkı para politikalarını uygulandığı bir yıl olmasına karşın FED'in faize ilişkin yaptığı son açıklamada faiz indiriminin yapılabileceğinin sinyalini vermesinin ardından 2024 yılının ikinci çeyreğinde ABD'de ve Avro Bölgesinde olmak üzere gelişmiş ekonomilerde faiz indirimine gidileceği beklentisi güçlenmişti lakin şu an 5.50 de sabit tuttu. Dolayısıyla 2024 yılında Türkiye ihracatı dış talep koşullarında görece iyileşmeye bağlı olarak toparlanma eğilimi içerisine girebilir. Bu durumda ise cari işlemler dengesinde kademeli iyileşmeler görülebilir. 2024 yıl sonu itibarıyla de Türkiye cari dengesinin 40 milyar dolar civarında bir açık vermesi beklenebilir. Hazine ve Maliye Bakanımız Sayın Mehmet ŞİMŞEK'in açıklamalarından da iç talebin Temmuz 2024 gibi daralmaya başlayacağı, dış piyasaya yönelik üretim ve satışın elzem olduğu, bu yönde desteklemelerin daha fazla olacağı anlaşılıyor. Türkiye'nin bu ve ileriki süreçte cari işlemler dengesinde kademeli ve kalıcı iyileşme sağlayabilmesi için yerli ara mamul yarı mamül üretimleri yanında milli teknolojiler geliştirmeye devam edip dış satıma yönlendirerek dışa bağımlılığını azaltıp ithalatı düşürüp, ihracatta hem iç hem de dış faktörlerden ortaya çıkan sorunlara odaklanması gerekiyor. Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artırması için yüksek teknoloji katma değerli ürün ihracatına geçişi sağlaması gerekmektedir. Bunun yolu ise bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarında varolan düzenlemelerin geliştirilip güncellenmesinden, eksik olan gerekli düzenlemelerin hızla hayata geçirilmesinden ve ihracatın nitelik yönünden gelişimini sağlayacak üretimin desteklenmesinden geçiyor. Özeti, savunma sanayi ürünlerinde yaşanan başarı ve dış satım diğer sektörlerde de yayılmalı.

35. sayımızda sizleri "Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda Yer Alan Aldatıcı İşlem ve Davranış Kavramına İlişkin Bir Değerlendirme, Türkiye Bitkisel Yağ Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücünün Analizi ve Yeni Kamu Yönetimi Felsefesinin Kamu Hizmetinde Kalite ve Performans Anlayışı" makaleleri yanında ilginizi çekeceğini düşündüğümüz daha birçok köşeye yer verdik. Sayımızda geniş bir kesimin ilgiyle faydalanacağı çok yönlü bir içerik hazırladık. Çeşitli alanlarda kaleme alınan makaleler ile geniş bir yelpazede pek çok değerli bilgiyi siz kıymetli okurlarımızla paylaştık. Yayınlanan makalelerimizi keyifle okuyacağınızı umuyoruz.

Faydalı olması dilek ve temennilerimizle 36. sayımızda görüşmek üzere.

İçindekiler

- ARAŞTIRMA **7**
- Hüseyin Güçlü ÇİÇEK, Azize ÖKTEN**
- Yeni Kamu Yönetimi Felsefesinin Kamu Hizmetinde Kalite ve Performans Anlayışı
*Quality and Performance in Public Service of the New Public Administration
Philosophy*
- ARAŞTIRMA **25**
- Sinan DURU**
- Türkiye Bitkisel Yağ Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücünün Analizi
*The Current Status of Türkiye Vegetable Oil Foreign Trade and Analysis of the
Competitiveness*
- ARAŞTIRMA **40**
- Emre Eşref KOÇAK**
- Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda Yer Alan Aldatıcı İşlem ve Davranış Kavramına
İlişkin Bir Değerlendirme
*An Evaluation of the Concept of Deceptive Transactions and Behavior in the Anti-
Smuggling Law*
- Sercan BAHADIR** **47**
- Gümrükte Gündem
- Erhan ERBİL, Yasin ATALAY** **60**
- Gümrük ve Ticaret Sözlüğü

Yazarlara Notlar

Azize ÖKTEN* Hüseyin Güçlü ÇİÇEK**

* UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, azizeokten@hotmail.com

** Süleyman Demirel University, huseyincicek@sdu.edu.tr

Yeni Kamu Yönetimi Felsefesinin Kamu Hizmetinde Kalite ve Performans Anlayışı

Özet

Geleneksel kamu yönetimi işleyişinde yaşanan sorunlar nedeniyle yeni kamu yönetimi anlayışı benimsenmiş, kamu yönetiminde katı bürokratik yapıdan girişimci, hizmet sunumunda etkin, sonuç odaklı, esnek ve yönetim temelli bir yapıya geçiş başlamıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışıyla birlikte kamu hizmetinde kalitenin ve performansın sağlanmasında yeni kamu işletmeciliği süreçleri önemsenmiştir. Kamu hizmetinde kalite ancak devletin rolüne göre değerlendirilebilecektir. Kamu hizmeti gerçekleştirilirken eldeki kaynaklar, sosyal getiri oranlarını maksimize edecek şekilde kullanılmalıdır. Fakat kamu hizmetinin hangi düzeyde uygulanabileceği önemli bir tartışma sorusudur. Bu kapsamda kamu hizmetlerinde stratejik ve yenilikçi hedefler gözetilerek, etkinlik, verimlilik, şeffaflık, hesap verebilir ve müşteri odaklı hizmet anlayışına ağırlık verilmiştir. Çalışmanın, bu kapsamda detaylı olarak ele alınması amaçlanmıştır. Dolayısıyla kamu hizmetinde kalite ve performans anlayışı ve dinamikleri üzerinde durulmuş, yeni kamu yönetimi felsefesinin kamu hizmetinde kalite ve performansa yansımaları kapsamında kavramsal ve kuramsal temelleri ve özellikleriyle birlikte incelenerek bağlamsal bilgilerle birlikte literatür çalışması gerçekleştirilmiş ve çalışmanın yöntemi oluşturulmuştur. Çalışma sürecinde kamu yönetimi reformlarıyla birlikte yeni kamu yönetimi anlayışını içeren yazında kalite ve performansa dair çalışmaların arttığı ve bu çalışmaların önemsendiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalite, Kamu Hizmeti, Kamu Sektörü Reformu, Performans, Yeni Kamu İşletmeciliği, Yeni Kamu Yönetimi.

JEL Sınıflama Kodları: H4, H11, H83, L32, P43.

Quality and Performance in Public Service of the New Public Administration Philosophy

Abstract

Due to the problems experienced in the traditional public administration, the new public administration approach has been adopted, and the transition from a rigid bureaucratic structure to an entrepreneurial, effective, result-oriented, flexible and governance-based structure in service delivery has begun. Along with the new public management approach, new public management processes have been given importance in ensuring quality and performance in public service. Quality in public service can only be evaluated according to the role of the state. While performing public service, the available resources should be used in a way that maximizes the social rate of return. But at what level the civil service can be implemented is an important question of debate. In this context, emphasis was placed on efficiency, productivity, transparency, accountability and customer-oriented service approach by considering strategic and innovative goals in public services. In this context, it is aimed to deal with the study in detail. Therefore, the understanding and dynamics of quality and performance in public service were emphasized, and the conceptual and theoretical foundations and features of the new public administration philosophy were examined within the scope of the reflection of the new public administration philosophy on quality and performance in public service, and a literature study was carried out with contextual information and the method of the study was created. It has been observed that studies on quality and performance have increased and these studies have been given importance in the literature, which includes the new public management approach together with the public administration reforms during the working process.

Keywords: Quality, Public Service, Public Sector Reform, Performance, New Public Management, New Public Administration.

JEL Codes: H4, H11, H83, L32, P43.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren 1919 Versay Antlaşması, bürokrasi için bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu dönemde, hizmet anlayışının oluşturulması, ekip çalışması ve kamu hizmeti gibi birçok önemli konuyu kapsayan bireysel inisiyatifin geliştirilmesi ve kullanılması ağır basmıştır. Fakat I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgiye uğramasıyla Weber'in bürokrasi vizyonu tartışılır hale gelmiştir (Cochrane, 2018, s. 65).

Weber'in bürokrasideki ana temasının, insan davranışının tüm alanlarda artan araçsal rasyonalizasyonunun engellenerek, bürokrasinin oynadığı hayati rol ve ürettiği etik - duygusal şekil bozuklukları ile kuralların sorgulanmadığı ve araçsal rasyonalizasyonun engellendiği bir ortamın otomatik olarak oluştuğu varsayılmaktadır. Bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasıyla birlikte rasyonel bürokrasi burada sürekli olarak Weberci "demir kafes" metaforuyla ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde, bürokratlar da bu duruma tepkisiz kaldıkları için davranışları insanlık dışı olarak tanımlanmaktadır (Gay, 2000, s. 4). Weber "demokrasi"yi "gücün en aza indirilmesi" olarak nitelendirdiğinde, en geniş formülasyona ve tarihsel olarak en az spesifik olana sahip olabileceğini belirtmiştir (Gerth ve Mills, 1946, s. 60).

Weber'in metodolojik tartışmasında anahtar bir terim olan ve üzerinde çok tartışılan "ideal tip", gerçekliğin belirli unsurlarının mantıksal olarak kesin bir anlayışa dönüştürülmesine atıfta bulunmaktadır. Bu terim, ideal bir yaşam tarzının temsilcileri olarak taklit edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Weber, bu terimi kullanmakla yeni bir kavramsal araç tanıtmayı amaçlamamıştır. Weber, sosyal bilimciler ve tarihçilerin "ekonomik insan", "feodalizm", veya "krallık" gibi sözcükleri kullandıklarında ne yaptıklarını tam olarak ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Gerth ve Mills, 1946, s. 59).

Weber'in kullandığı ideal tip, hem soyut hem de genel anlamı ifade etmektedir. Ayrıca Weber, ideal tip bürokraside sosyal ilişkilerle de ilgilenmektedir. Söz konusu ideal tip, somut bir eylem rotasını değil, normatif olarak ideal bir rotayı tanımlamaktadır. Belirli amaçları ve normatif yönelim kodlarını aktörler üzerinde "bağlayıcı" olarak varsaymaktadır. Bireysel bir hareket tarzını değil, "tipik" olanı tanımlamaktadır. İdeal tip, belirli bir olgu ifadesi içermemekte ancak mantıksal olarak ilgili çeşitli değişken öğelerin değerleri arasında sabit bir ilişki içermektedir. İdeal tip, analiz kullanımıyla sınırlıysa, diğer düzeylerdeki belirli varyasyon olasılıkları keyfi olarak değerlendirme dışı bırakılmaktadır. Bu durum elbette onun "yanlış" olduğunu söylemek değil, yalnızca belirli açılardan "sınırlı" olduğunu söylemektir (Henderson ve Parsons, 1947, ss. 13-16).

Devletin temel varlık nedeni (raison d'être), toplumdaki farklı grup ve bireylerin tercihlerini bütünleştirerek, vatandaşlarına ihtiyaç duydukları kamu hizmetlerini kaliteli bir şekilde, ekonomiklik, etkinlik, eşitlik ve verimlilik (ideal bir bütçe sistemi ile hizmet sunumunda maliyet verimliliğinin sağlanması) ilkelerine göre sağlamaktır. Bu hizmetlerin başında kamu sektörünün ister doğrudan ister dolaylı yoldan finanse ederek gerçekleştirdiği sosyal hizmetler (temel eğitim ve sağlık hizmetleri), altyapı (su ve hıfzıssıhha) ve vatandaşların güvenliğine yönelik faaliyetler (adalet sistemi ve polis hizmetleri) gelmektedir (World Public Sector Report, 2010, s. 105). Diğer taraftan; nitelikli kamu politikalarının üretilmesi, eşit ve etkin devlet idaresi, makroekonomik istikrarın korunması (World Development Report, 2006, s. 198), gelir dağılımının sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi gibi kamu mal ve hizmetlerinin de vatandaş tercihlerine ve eşitlik ilkesine uygun olması gerekir.

Devletin piyasa mekanizmasını mümkün kılan yasal çerçeveyi oluşturmasında ve kamu hizmetlerini sağlamada oynadığı kritik rol, en ileri

şekilde serbest piyasa mekanizmasını uygulayan ülkelerde dahi yadsınmaz bir gerçektir. Serbest piyasanın, çevre kirliliği gibi arzu edilmeyen dış etmenleri oluşturduğu veya ülke vatandaşlarının istediği malların bazılarını üretmede başarısız olduğu durumları düzeltmede (ters seçim, kamu malları, çevre kirliliği, mahkûmun ikilemi vb.) devletin üstlendiği işlev oldukça önemlidir (Wheelan, 2015, s. xiii-xiv).

Ekonomik kalkınma ve nitelikli yaşam, kamu sektörünün kaliteli bir hizmet sağlamasıyla güçlü ve anlamlı pozitif ilişkiye sahiptir. Kaliteli kamu hizmeti sadece vatandaşların taleplerini tatmin etmez aynı zamanda onların yaşam kalitelerini de yükseltir ve dahası insan sermayesini (beşeri sermayeyi) geliştirir ve sermaye akışını etkiler. Bu süreç devletin, bölgenin veya şehrin sürdürülebilir ekonomik ve sosyal bir gelişime ulaşılabilirliğini belirler (Lin, 2012, s. 145). Politika yapıcılar ve bilim adamları da benzer şekilde, kamu hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesini ve devletin daha şeffaf bir yapıya kavuşturulmasını politik güveni sürekli kılacak önemli stratejiler olarak görmektedir (Lin, 2012, s. 119).

Hizmet sektörü (service industry) pek çok ülke ekonomisinde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Günümüz küresel rekabet ortamında kaliteli hizmet sunumu, birey memnuniyetinin yansıması, devletlerin başarısı ve hayatta kalmalarıyla dahi ilişkilendirilmektedir. Ancak söz konusu hizmet kamu sektörü tarafından sağlanınca bireyin beklentileri ve ihtiyaçları değişmektedir. Çünkü kamu sektöründen alınan hizmetin daha yavaş, denetimi daha fazla, çıktıları ölçmenin daha zor, hizmet sunumunu gerçekleştirenlerin davranışlarının özgür olmadığı, kararların kanunlara dayandığı bilinmektedir. Dolayısıyla kamu sektörü hizmet kalitesinin artırılması ve geliştirilmesi konusunda baskılanmaktadır.

Dünyada yaşanan gelişmelerle birlikte, özellikle 21. yüzyılda yeni kamu yönetimi anlayışının hakim olmaya başlaması, kamu hizmetlerinin sunumunda kaliteye ilişkin yeni beklentileri

meydana getirmiştir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin sunumunda daha verimli, etkin ve etkili olunması yönündeki kuramsal gelişmeler, kamudaki kalite arayışlarını teşvik etmiştir.

1980'li yıllarda dünyada ve Türkiye'de geleneksel kamu yönetimi anlayışının hakim olduğu süreçte, kamu hizmet kalitesinin artırılması konusunda tatmin edici seviyelere ulaşamaması, performans denetiminin yeterli önemi görememesi, 1980 sonrasında kamu hizmetinde kalite arayışları vatandaş/müşteri ekseninde bir yönetim anlayışına geçişi hızlandırmıştır (Çoban ve Deyneli, s. 326). Söz konusu dönemde özel sektör kuruluşlarında benimsenen değerlerin ve yönetim tekniklerinin kamu sektöründe özelleştirme ve sınırlı devlet anlayışıyla birlikte uygulanmasına yönelik olarak "yeni kamu işletmeciliği" yaklaşımı gündeme gelmiştir (Leblebici, Ömürgönülşen ve Aydın, 2001, s. 123).

Ülkelerin kamu sektörlerindeki kaliteleri konusunda net bir açıklamada bulunmaları pek mümkün olmamaktadır. Kamu hizmetlerindeki mevcut hizmet kalitesini ayrı ayrı ölçmek ve denetlemek kamu hizmetindeki kaliteyi ortaya çıkarmada daha etkili olabileceksen, bu tür bir uygulama iş yükü getirmesi ve maliyetli olması sebebiyle beklenen sonuçları elde etme konusunda gerekli başarıyı sağlayamayacaktır. Ülkelerin sosyal ve ekonomik çıktılarına göre performanslarını ölçmek kamu sektöründeki hizmet kalitesini ölçme konusunda alternatif ve etkili bir yol olabileceği düşünülmüştür. Fakat bu durumun da bazı sınırlandırmaları içermesi kalite ölçümü konusunda etkili olmaya engel teşkil etmiştir (Tanzi, 2000, ss. 20-21).

Kamu sektörünün kalitesi, bazı temel kurumların var olmamasından veya mevcut kurumların zayıf performansından etkilenebilmektedir. Dolayısıyla tekel güçler ya da temel bilgi eksiklikleri nedeniyle piyasada tam olarak olması gereken kalite durumu gerçekleştirilemeyecektir (Tanzi, 2000, s. 14).

Devletler dünya genelinde, en önemli zorlukların başındagelse, kamu hizmetlerinin geliştirilmesinin

yollarını araştırmaktadırlar. Özellikle son yirmi yıllık süreçte yeni kamu yönetimiyle ilişkili olarak yaygın şekilde kamu sektörüne ilişkin reformlar ortaya konmuştur. Bu reformların amacına ulaşması ise ancak vatandaşların / toplumun desteğiyle ve devletin yetkin çalışmasıyla (siyasal ve yönetsel mekanizmaların yetkin olmasıyla) sağlanabildiği gözlenmektedir.

Küreselleşme sonrasında özellikle ihtiyaç duyulan kamu yönetimi standartlarına ulaşmak, birçok politika ve yönetim alanında reformları gerektirmektedir. Kalıcı ve sağlam bir dönüşüm içeren reformlar yönetim sistemini ve kamu yönetiminin genel işleyişini beklendiği gibi dönüştürmeyebilir. Bu kapsamda hukukun üstünlüğü, ekonomik yönetim, mali sürdürülebilirlik, sonuçlara ulaşmak için reform uygulamasını yönlendiren ve koordine eden genel bir vizyon ve öncelikli hedefler gereklidir. Kamu yönetimi reformu özellikle Avrupa Birliği (AB) tarafından AB'ye katılım süreci için temel olarak kabul edilmiştir.

Kamu sektörünün kapasitelerini arttırarak, yatay yönetimi geliştirmek ve uygun önceliklendirme, sıralama ve bütçeleme dahil olmak üzere kamu yönetimi reformlarının tasarımı ve uygulamasını geliştirerek sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla reform çalışmalarında öne çıkan alanlar vurgulanmıştır (Sigma Raporu 57, 2018, s. 112):

- Kamu yönetimi reformu (Public Administration Reform - PAR)'nın stratejik çerçevesi,
- Politika oluşturma ve eş güdüm,
- Kamu hizmetinde insan kaynakları yönetimi,
- Hesap verebilirlik, saydamlık,
- Hizmetlerin etkin sunumu,
- Kamuda mali yönetim, kamu alımları ve dış denetim,
- Yönetim sistemleri ve kurumları,
- Yasal çerçeveler,

- Reform stratejileri ve eylem planları,
- Reform uygulamasında ilerleme.

Dolayısıyla kamu yönetimi reformlarında etkili olabilmek için reformlara; gerçekçi, planlanmış, hesap verebilir, şeffaf ve tutarlı bir şekilde yönetim çerçevesinde geniş tabanlı katılımı gerektiren devlet perspektifiyle birlikte bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmak önemlidir.

1. Kamu Hizmetinin Teorisi

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1797 – 1801 yılları arasında, ikinci başkanı olarak görev yapan John Adams 1789 yılında oğluna yazdığı bir mektubunda kamu hizmetiyle ilgili olarak şunları belirtmiştir: “Kamusal işler birileri tarafından yapılmalıdır”, “bilgelik ve dürüstlikle donanmış kişiler tarafından yapılması daha iyidir”. Ancak Adams, kamu hizmetinin bir meslek değil, bir uğraş olması gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur. Gerçek kamu görevlisinin nasıl olması gerektiğini, “geçim için asla kamu istihdamına bağımlı olmamayı bir kural haline getirerek, bir ticareti, bir mesleği, bir çiftliği, bir dükkânı, dürüstçe yaşayabileceği bir şeyi olmasına izin verildikten sonra kamu görevine davet edilirse, bağımsız ilkelerle kamu işleriyle uğraşabilecektir” şeklindeki bu sözleriyle ifade etmiştir (McCullough, 2001, s. 415).

1.1. Kamu Hizmetinin Yönetsel Açıdan Varoluş Gereçesi

Kamu yönetiminin anahtar unsurlarını Hood (Osborne, 2010, s. 418); hukuk kurallarının egemenliğini sağlamak, bu kuralların işletilmesi ve rehberliği üzerinde odaklanmak, bürokrasi için önemli bir rolü olan politika yapmak ve uygulamak, kamu kurumlarını politik ve yönetsel olarak ayırmak, giderek büyüyen bütçeyi ve kamu hizmetlerinin sağlanmasında profesyonel üstünlüğü üstlenme olarak ifade etmiştir.

Kamu yönetiminin “kamu'nun yönetimi” veya “kamu için bir yönetim” olup olmadığı meselesi tartışmalı olup, literatürde ağırlık ikincisi için

çözülmüş gibi görünmektedir. Yönetmelik (idari) devlet genel çıkarları ileletme için bir araçtır ve işi bu olan kamu görevlileri toplumun memurlarıdır.

Kamu hizmetinin teorisi kamu görevlileri (resmi makamlar) tarafından yüzyıllar boyunca ayrıntıya girilerek tartışılmış ki bu tartışmalar olmasaydı cezalar kişisel çıkarların sağlanması için ve resmi makamların faydaları da benzer şekilde şahsi kariyere hizmet eder bir şekilde kurgulanmış olurdu.

Bu iyi bilinen ideolojinin temelinde, kamu görevlilerinin yapması gerekenler ve yapmaması gerekenler listeler halinde detaylandırılmıştır. Oldukça adil gibi görünen kamu hizmetlerinin bütüncül bir şekilde yapılması zamanla, özel sektör, özelleştirme, maddecilik, tüketim çılgınlığı ve bencillik gibi olgularla aşınmış ve yıpranmıştır. Özetle kamunun/toplumun çıkarlarının yerini kişisel/özel çıkarlar almıştır (Caiden, 2009, s. 136).

1.2. Kamu Hizmetinin Ekonomik Açıdan Varoluş Gereksesi

Kişi başına düşen gelir ile ölçülemeyen kamu hizmetleri, kaliteli yaşamın en önemli anahtar unsurlarındandır. Günümüzde kamu hizmetleri yoksulluğun azaltılması stratejisinin temel dayanaklarından da biridir. Kamu hizmetlerinin bu yönü özellikle Afrika gibi düşük kalitede kamu hizmeti sağlayan ve yoksul kesimin ihtiyaçlarını baskılayan ülkelerde güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

Kamu hizmetlerinin düzenlenmesi (veya organize edilmesi) devletin çekirdek fonksiyonlarından biri olarak ifade edilmektedir. Kamu hizmetleri (kamu malları ve hizmetleri), dışsallıklara maruz kalmaları ve eşit dağılım nedeniyle, piyasa kazançlarının araçları arasında ifade edilemeyen unsurlardır. Dolayısıyla devletin kamu hizmeti üretme zorunluluğu, fiyat sistemi içerisinde dışsallıkların içselleştirilemediği, insanların bedel ödeme konusunda isteksiz olmaları (free rider/bedavacılık sorunu) ve sonuç olarak ideal piyasa tahsisinin

gerçekleştirilemediği bir durumun neticesidir (Troger, 2005, s. 197). Ekonomide standart görüş özel malların özel sektör tarafından sağlanmasının etkin olacağı ve kamu sektörünün dışsallıkları düzenlemek için kamu mal ve hizmeti sağlayacağı ve finansmanında vergi gelirlerini kullandığı veya ücretsiz olarak sübvans ettiğidir (Besley ve Ghatak, 2007, ss. 127-128).

2. Kamu Hizmeti Kavramı

Kavramsal ve kurumsal olarak “kamu hizmetinin” çeşitli anlamları bulunmaktadır. Birincisi devletin yönetsel görevlerini yerine getirmek için işe alınan “personeler” gönderme yapar; ikincisi devlet tarafından yetkilendirilen ve finansal olarak desteklenen “hizmete” işaret eder. Üçüncüsü “topluma sağlanan her hizmeti” ifade eder. Son olarak kamu hizmeti, başkalarının refahına ve toplumun veya milletin ihtiyaç duyduğu ortak mallara katkı sağlamayı sorumluluk ve görev olarak hisseden “insanların güdülenmesini” ifade eder (Horton, 2008, s. 17). İlk anlamda kamu hizmeti eski Mısır, Pers, Çin ve Roma uygarlığına kadar görülmektedir Bu şekilde bir kamu hizmeti veya bürokrasi anlayışı 16.yüzyıl Avrupa’sı devletlerinin uyguladığı kamu hizmetinden oldukça ayrılmaktadır. Bu devletler büyüdüğü, rol ve işlevleri arttığı için bürokrasi güçlenmiş ve kapsamı genişlemiş, sağlanan kamu hizmeti önemli boyutlara ulaşmıştır. Bununla birlikte bugün kamuya hizmet gönüllü (herhangi bir bedel istemeyen) sivil toplum kuruluşları ve özel kesim (bir bedel karşılığı) tarafından dahi görülmektedir (Horton, 2008, s. 17).

Kamu hizmeti, ülke ekonomisi içerisinde tam bir eşitliğin dikkate alındığı, eşitlikte kamu yararının belirleyici unsur olduğu, sadece siyasal otoritenin ve baskı gruplarının değil toplumun her bir unsurunun çıkarlarının ve farklı bakış açılarının yansıtılabildiği bir alandır (Lorimer ve Scannell, 1994, s. 81).

Kamu hizmeti, yerel veya ulusal güvenlik, itfaiye, sağlık, yol ve kanalizasyon inşası başta olmak üzere

bireysel ihtiyaçların değil müşterek ihtiyaçların sunulması olarak tanımlanmaktadır. Kamu hizmeti kamu malının sağlanması ve üretilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu hizmetlerden hemen hemen hiçbirini etkin ve bütünüyle temel amacı ve misyonu kar etmek olan, özel sektör tarafından sağlanmamaktadır.

3. Kamu Hizmeti Yönetiminin Temel Prensipleri

Kamu hizmeti yönetiminin dayanağını oluşturan temel prensipler bulunmaktadır. Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Portekiz, İngiltere ve Yeni Zelanda başta olmak üzere pek çok ülke kamu hizmetlerinin yönetimine ilişkin temel ilkeleri ve standartları düzenlemiş ve OECD’de de bu yönde teşvik mekanizmaları oluşturulmuştur. Örneğin İngiltere’de toplum yaşamını doğrudan ilgilendiren kamu hizmetlerinin yönetimi için şu temel ilkeler ortaya konmuştur (Lord, 1995, ss. 2-3):

- *Kendini düşünmeme/bencil olmama durumu (Selflessness):* Kârdan ziyade hizmete odaklanma, özveri ve fedakârlık ve kamuya hizmetin çekicilik derecesinin güdülenmesi.
- *Dürüstlük/Sadakat (Integrity):* Kurumun değerleri ve amaçlarına bağlılık.
- *Tarafsızlık (Objectivity):* Tarafsız karar verme ve değerlendirme ve iletişimde açıklık.
- *Hesap verebilirlik (Accountability):* Politik kurumların ve kamu hizmeti süreçlerinde yasallığı kabul etmesi ve toplu ve toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmek.
- *Katılım ve müdahil olma (Participation and Involvement):* Kamu hizmetinin planlaması ve politika yapma süreçlerinde sivil toplum ve işgücünün katılımı,
- *Açıklık (Openness):* Şeffaflık ve hızlı çözüm oluşturma,

- *Dürüstlük (Honesty):* En yüksek standartlarda dürüstlük ve yol gösterme,
- *Liderlik (Leadership):* Yüksek standartlar ve mali sorumluluk,
- *Eşitlik (Equality):* Kültürel çeşitliliğe saygı ve adalete ve hakkaniyete bağlılık,
- *Liyakat (Competence):* Kamu hizmetleri için beceri ve tecrübenin kullanılması, hizmetin geliştirilmesi ve eğitime olan güven.

4. Kamu Hizmetinin Kaliteli Bir Şekilde Sağlanmasında Yer Alan Aktörlerin Rolü

Kamu hizmeti, kamu hizmetinden fayda sağlayanlar, hizmetin üretilmesinde ve ulaştırılmasında yer alan politikacılar, bürokratlar (bürokratlar, doktorlar, öğretmenler vs.) ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiye dayalı olarak kurgulanmaktadır. Vatandaşların en iyi çıkarlarına yönelik kamu hizmetini eşleştirmek isteniyorsa politikacılara, bürokratlara ve diğer kamu hizmeti sağlayıcılara yönelik dürtülerin (incentives) üzerinde durulması önem taşımaktadır (Atiyas ve Sayın, 1997, s. 3).

4.1. Vatandaş

Marshall’ın dönemin İngiltere’si için ele aldığı klasik çalışması “Vatandaşlık ve Sınıf’ta” geleneksel olarak vatandaşlık; devlete ait bazı iş ve olaylarda kişisel bir hak olarak katılma anlamında kullanılmakla birlikte, sivil hakların, politik hakların ve nihayetinde refah devleti ile birlikte soysal hakların sahipleri olarak gelişmiştir (Hoffman, 2007, s. 25). Süreçte vatandaşın devletle olan ilişkilerinin ve devletten beklentilerinin arttığı görülmektedir.

Etkin bir kamu yönetiminden anlaşılan vatandaş güveninin varlığıdır (Tullock, 1976, s. 4). Vatandaşlar kamu hizmeti sunanların bunu kamu yararını dikkate alarak adil ve ahlaklı şekilde kamu kaynaklarını kullanarak kesintisiz bir

şekilde yapmalarını beklerler. Bu sebeple kamu sektörünün etkinliği dürüstlüğü, şeffaflığın ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesinin yanında teknoloji kullanımıyla da ilişkilidir. Kamu sektörünün modernizasyonu ve kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması için yenilikçi, bilişim araçlarının kullanılması gerekmektedir (Vätuiu ve Vätuiu, 2010, s. 3).

Vatandaşın ne istediğini bilmesi, beklentilerini ortaya koyabilmesi, aldığı hizmetten elde ettiği tatminin sonuçlarının ölçülebilmesi, hesap sorma yeteneğinin gelişmesi daha iyi bir kamu hizmetinin şekillenmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu durumda vatandaşın niteliği önem taşımaktadır.

Vatandaşların aldığı kamu hizmetini ve hizmeti yürüten idareyi değerlendirirken ve/veya kamu hizmetlerinin temel kriterlerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşleri sorulduğunda, kültürel ve ulusal farklılıklar olmasıyla beraber, temelde dikkate aldığı unsurların başında (Bouckaert ve Walle, 2003, s. 309); kullanılan araçların verimliliği ve etkinliği, bürokrasinin yasalara uyumu, adaleti ve hoşgörüsü, kamu idaresinin yeni fikirlere açık olma ve temsil düzeyi, semboller/değerler kapsamında politik düzen ve değerlerin düzenlenmesi gelmektedir.

4.2. Politikacılar

Kamu yönetiminin asıl unsuru vatandaş olmakla birlikte, kolektif çözüm gerektiren konulara kendileri sonuç üretmezler. Bu sebeple vatandaşlar, belirli kurallar ve dürtüler (teşvikler) ile politikacılara kamu politikaları üretmeleri konusunda yetki verirler. Süreçte politikacı vatandaşa karşı siyasi olarak sorumludur. Uygun finansal ölçülerde ve etkili kamu hizmeti sağlanması ise politik kurumun etkinliğine bağlıdır. Bu kurumlar üzerindeki tartışmalar çoğunlukla kamu hizmetinin belirlenmesi (temsili), hesap verilebilirliği ve şeffaflığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kamu hizmetinin belirlenmesi (tercihi), vatandaşlar arasındaki farklı grupların çıkarlarının çatışmasına göndermede bulunurken, hesap verebilirlik ve

şeffaflık yöneticiler ve yönetilen (asil vekil ilişkisi/ the principal-agent problem) ile ilgilidir (Atiyas ve Sayın, 1997, s. 6).

Politika yapımcılar ve pek çok bilim adamı, kamu hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesi ve devletin şeffaflık derecesinin yükseltilmesinin “politik güvenin yenilenmesinde” önemli iki ana strateji olduğunu ifade etmektedirler (Yu, 2012, s. 119). Nitekim pek çok çalışmada kamu hizmetlerinin performansı ile politik güven ve yönetimin şeffaflığı arasında pozitif bir neden sonuç ilişkisi bulunmuştur (Yu, 2012, s. 119). Politik tercih problemi ve kamu hizmetlerinin temsili özellikle dürüst ve yetkin politikacılar açısından önemli bir konudur. Özellikle demokratik ülkelerde politikacıların seçim kampanyaları boyunca vaatleri, asile (vatandaşa) karşı zorunluluklarını ortaya koyar. Kamu hizmetlerinin ideal temsili noktasında, yeterli ölçülerde halka açık ve güçlü “iyi politikacıları” seçmek ve politikacılara karşı yeterli performansa ulaşmadıkları durumlarda müeyyideler uygulayabilmek önem taşımaktadır. Yasal yaptırımlar oldukça uç durumlarda, örneğin politikacıların kamu hizmetinin üretilmesi ve sağlanması süreçlerinde yolsuzluğa karışmaları nedeniyle uygulanabilir. Politikacıların performanslarının yükseltilmesi için ana mekanizma ise seçimlerin sıklıkla tekrar edilmesidir. Seçimler, toplumun güveninin tazelenmesinde, toplumsal etkileşimin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde gereklidir. Politikacıların etkin ve yetkin çalışmasında siyasal sorumluluk, yasal sorumluluklara göre daha etkili bir araç olarak görünmektedir.

Kamu hizmetinin sağlanmasında temsil, hesap verebilirlik, politik güven konusu, hizmetin merkezden mi yoksa yerelden mi gerçekleştirileceği de ayrıca önem taşımaktadır. Merkezi otoritenin özellikle heterojen toplumlarda ve hesap verebilirliğin geliştirilmesinde politik olarak daha etkin olacağı ifade edilirken; yerel otoriteler daha küçük çaplı ekonomilere sahip ve kamu politikalarının birbirine etkisinin içselleştirilebildiği

alanlarda daha anlamlıdır (Besley ve Ghatak, 2007, ss. 134-135). Yapılan çalışmalarda yerel yönetimler tarafından sunulan düşük kalitede kamu hizmetlerinin politik güveni zedelediği tespit edilmiştir (Yu, 2012, s. 121). Özellikle yeni kamu yönetimi hareketi kamu hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesini politik güvenin kazanılmasında önemli bir strateji olarak görmektedir. Politikacıların vatandaşların öncelikleri yerine, gündelik siyasal önceliklere göre kamu politikalarını oluşturmaları, politikacılara kötüye kullanıma açık geniş ihtiyari yetkilerin tanımlanması, seçim sisteminin siyasal sorumluluk kurumunu yıpratması, politik güvenin yanı sıra kamu hizmetlerinin nitelik, nicelik ve öncelik durumunu doğrudan olumsuz olarak etkileyecek konulardır.

4.3. Bürokratlar

Kamu hizmeti sağlayıcılarından bürokratlar ise politikacılardan oldukça farklılık arz etmektedir. Bürokratlar kamu hizmetlerinin sağlanmasında özel sektörde de kullanılan standart yöntemler ve resmi sözleşmeler (işlemler) ile sorumlu tutulmaktadır. Resmi işlemlerin gerçekleştirilmesinde (sözleşmelerin) teşvik primi (incentive pay) ve performans hedefleri kullanılmaktadır. Kamu hizmetinin kaliteli olarak sağlanmasının geliştirilmesinde son zamanlarda potansiyel olarak kullanılan pek çok resmileştirilmiş teşvik düzenlemeleri bulunmaktadır. Örneğin bugün pek çok ülkede öğretmenler için test sonuçları veya katılımlarına (devam) ilişkin olarak teşvik ödemeleri uygulanmaktadır. Burada en önemli sorun, zaman kaybetmeden, kamu sektörünün tüm alanlarında teşviklerin (dürtülerin) nasıl yaygınlaştırılacağı ve uygulanacağıdır. Bu konu tartışmalı olduğu kadar güçlü argümanlar ve kanıtlar ile çözümlenmesi gereken bir sorundur (Besley ve Ghatak, 2007, s. 136). Kamu hizmetlerinin sağlanmasında görev alan çalışanların devlet tarafından motive edilmesi, performanslarının ödüllendirilmesi, sağlanan hizmetin kalitesi ile ilişkilidir. Kamu politikalarının uygulayıcıları bürokratlardır. Bürokratlar yönetsel (idari) açıdan politikacılara karşı sorumludurlar. Dolayısıyla

kamu hizmetinin niteliği yönetsel sorumluluk mekanizmasının işleyişiyle ilişkilidir. Yönetsel sorumluluk ve dürtü (teşvik) mekanizmalarının etkinliği, bürokratlar tarafından gerçekleştirilen kamu hizmetinin sunumunu etkileyecek temel faktörlerdir. Dolayısıyla çalışanların, bürokratlar tarafından teşvik edilmesiyle kamu hizmetinde kalitenin artması yönünde olumlu gelişmelerin yaşanmasının muhtemel olduğu düşünülmektedir.

4.4. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları (Non-Governmental Organizations), özel bağışçılar (vakıflar) ve devletler tarafından kurulan ve kar amacı gütmeyen özel organizasyonlardır. İster özel kesim isterse kamu kesimi tarafından sağlansın “dürtü (teşvik)” konusu kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde sıkça tartışılan bir konudur. Tartışma daha geniş toplumsal çıkarları sağlayacak kamu hizmetlerinin sağlanmasında rol alan çalışanların ve projelerin seçilmesi konusu ile ilişkilidir. Son yıllarda refahın, sosyal hizmetlerin ve farklı projelerin artmasında sivil toplum kuruluşlarının önemli yeri bulunmaktadır. Bu hizmetlere özellikle az gelişmiş ülkelerde uygulama alanı bulan mikro kredi, tarımsal hizmetlerin artması örnek olarak verilebilir. Sivil toplum örgütleri, toplumda, siyasilerde ve bürokraside reform vizyonu ve kolektif bir talebin oluşmasında katkıda bulunurlar. Toplumun belki de kurum ve kurallarıyla en ideal şekilde örgütlenmiş yapıları olarak sivil toplum kuruluşları, daha nitelikli bir kamu hizmeti için toplumsal talebin oluşması konusunda öncü rol alabilecektir. Sivil toplum kuruluşları hem politikacıları hem de bürokratları kaliteli bir kamu hizmeti sunumunun onları gelecekte mevcut durumlarından daha iyi bir pozisyona getireceği “dürtüsünü” aşılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sivil toplum kuruluşlarının dikkate alınması için yapacağı proje, rapor, öneri, konferans, vb. çalışmalarının bağımsız ve tarafsız olmasının, bilimsel yöntemlerin kullanılmasının ve uluslararası ölçütlerin benimsenmesinin gerekli olduğudur. Bir diğer husus sivil toplum kuruluşlarının toplumsal talep oluşturma noktasında bünyesinde farklı

düşünceleri barındırabilmesi, görüş ayrılıklarından yararlanabilmesi önem taşımaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde bu özellikleri kendisine şiar edinen sivil toplum kuruluşlarının ne kadar süre yaşayabileceği tartışılabilir.

5. Yeni Kamu Yönetiminde Kamu Hizmetinin Kalite Anlayışı

Christopher Hood'un (Hood, 1991, s. 3) yönetim felsefesine ilişkin 1991 yılında yayınladığı makalesi yeni kamu yönetimi anlayışı ve felsefesinin başlangıcı olarak kabul görmektedir. Hood (Hood, 1994, s. 130) yeni kamu yönetimi anlayışını tanımlayan altı doktrin ortaya atmıştır.

- Özel sektörün yönetim tarzı üzerinde önemle durmak,
- Açık, formal ve ölçüler ile performans standartları oluşturmak,
- Çıktı kontrolleri üzerinde daha fazla yoğunlaşmak,
- Kamu hizmetlerini, türüne göre sınıflandırılmış kurumsal birimlere "ayrıştırmak",
- İç pazarlar ve vadeli sözleşmelerle daha fazla sözleşmeye dayalı rekabetçi koşullar oluşturmak,
- "Deneyimli" üst yönetici görünürlüğünü sağlamaktır.

Bu altı temel görüşe başlangıçta yer almamakla birlikte reformun ikinci dalgısı olarak Politt, "kaliteli yönetim ve müşteri odaklı hizmet" anlayışını da eklemiştir (Pollitt, 1993, s. 48).

Denhardt ve Denhardt ele aldıkları çalışmalarında "yeni kamu yönetimi" ve "eski kamu yönetimi" yaklaşımlarını belirgin şekilde ayrıştırdığına dikkat çekmişlerdir (Denhardt ve Denhardt, 2000, s. 549-559).

Yukarıdan aşağıya doğru kontrol edilen ve büyük ölçüde vatandaşlar için kapalı olan geleneksel bürokrasiler yerine Denhardt ve Denhardt, "kamu görevlisinin birincil rolünün, toplumu kontrol

etmeye veya yönlendirmeye çalışmak yerine, vatandaşların ortak çıkarlarını ifade etmelerine ve karşılamalarına yardımcı olmak" gerektiği şeklindeki yeni mekanizmaları önermektedir. Bütün bu amaçları gerçekleştirmek için, Denhardt ve Denhardt kendi yönetim felsefelerini somutlaştırarak yedi temel doktrin ortaya koymuşlardır.

- Yönetmek yerine hizmet et,
- Kamu yararı ara veya ikincil değil ana hedeftir,
- Stratejik olarak düşünmek ancak demokratik olarak hareket et,
- Müşterilere değil, vatandaşa hizmet,
- İnsana değer ver (ancak karlılık bakış açısıyla değil),
- Vatandaşlığa değer ver kamu hizmetlerini girişimciliğin üzerinde tut,
- Kamu hizmeti sunanlar hukuk kurallarına, toplum değerlerine, politik normlara, profesyonel standartlara ve vatandaşların çıkarlarına özen göstermeli.

Yeni Kamu İşletmeciliği (New Public Management - NPM) reformlarının etik üzerindeki etkisine ilişkin son tartışmalara gelince, Yeni Kamu Hizmeti (New Public Service - NPS) bakış açısıyla yazanlar, NPM reformlarının etik sonuçlarına ilişkin olumsuz değerlendirmelerinde Geleneksel Kamu Yönetimi (Traditional Public Administration - TPA) savunucularına büyük ölçüde katılmakta, ancak farklı bir çözüm önermektedirler. Denhardt ve Denhardt, özellikle kamu sektörü kuruluşlarının, kamu görevlilerinin "seçmenlere ve hizmetten yararlananlara" (TPA) veya "müşteri kitesine" (NPM) değil, "vatandaşlara" yanıt verecek şekilde organize edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Vatandaşlar, "daha büyük bir topluluk için endişelerini, kısa vadeli çıkarların ötesine geçen konulara bağlılıklarını, yakınlarında ve toplumda olan bitenlerin kişisel sorumluluğunu üstlenmeye istekli olduklarını" gösteren insanlar olarak tanımlamaktadır. Kamu görevlilerini bu tür

vatandaşlara duyarlı hale getirmek için, yukarıda açıklanan doktrinler yol gösterici olmalıdır. Diğer bazı yazarlar Yeni Kamu Hizmeti (NPS) açısından Yeni Kamu İşletmeciliğini (NPM) eleştirmiştir. Yeni Kamu İşletmeciliğini (NPM) eleştirmek için Geleneksel Kamu Yönetimi (TPA) argümanlarını da kullanmış olsa da, Frederickson'un kuralcı iddialarının çoğu (özellikle “Kamu Yönetiminin Ruhu”nda) daha çok Yeni Kamu Hizmeti (NPS) idari felsefesine karşılık gelmektedir. Bunun bir örneği, vatanseverliğin (rejim değerlerinin sevgisi) ve iyilikseverliğin (başkalarının sevgisi) bir kombinasyonuna yöneliktir (Frederickson, 1997, s. 202).

Gawthropfits NPS felsefesi daha da derli topludur. “Demokratik ruhu” NPM tipi “girişimci ruh” ile karşılaştırmakta ve birincisinin öne çıkması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri kamu yönetiminde son elli yılda gözlemlediği TPA tipi “uyum etiği”ni, prosedürel doğruluğa takıntılı ruhsuz bir kamu yönetimine yol açtığı için şiddetle eleştirmektedir. Kamu görevlilerinin kişisel bir sorumluluğu olması gerektiğini, “hizmetin değer merkezi olduğu”nu savunmaktadır (Gawthrop, 1998, s. 80).

Kamu hizmeti her ülkede sosyal, politik, ekonomik ve kültürel yaşamın ayrılmaz, bütüncül bir parçasıdır. Dolayısıyla kamu hizmeti kalkınma sürecinin ana faktörüdür. Devletin başarı ölçütlerinden biri, kamu hizmetlerinin performansı vatandaşın devletine ve kendine olan özgüvenini yeniden tesis etmesidir. Çünkü kamu hizmetleri her devletin adeta kalp atışlarını oluşturur. Bu süreçte kamu çalışanları (devlet memurları) devletin bütün işlem ve eylemlerinin içinde yer alır. Bu yüzden kamu hizmetinin kalitesinin geliştirilmesi, kamu çalışanlarının bilgisi, becerisi, davranışı ve çevresi olmak üzere pek çok faktörden etkilenir.

Özellikle 1990’lı yıllar ve sonrasında “işletmecilik anlayışının” yükselmesiyle birlikte kamu hizmetlerinde reform arayışları hız kazanmıştır. Bu reformun ana hedefi, modern refah devletinin büyümesini karakterize eden bürokrasi ile

profesyonelliği birleştirmek olmuştur. Çünkü sadece bürokrasi, savurgan ve verimsiz olarak görülmekte olduğundan kurumlar geniş bir serbest piyasa baskısına maruz kalmıştır (Newman, 2010, ss. 349-350).

Kamu kurumları üzerindeki rekabet baskısı kamu hizmet kalitesi üzerinde daha fazla durmaya neden olmuştur. Kalitenin ölçülmesi ise özünde bir işletmecilik aracı ölçüm yöntemi ve denetimi olup işletmecilik teknolojilerine dayalıdır. Kamu hizmetinin sağlanmasında profesyonellik anlayışı, kalite ve denetimin ölçülmesi meselesine odaklanmış iken yeterince adaletin sağlandığı ise tartışmalıdır. Kalitenin ölçülmesi kamu hizmetinden yararlananların hizmeti nereden sağlayacaklarına ilişkin tercihlerini çeşitlendirmelerini ve kendilerine en uygun kamu hizmetini seçebilmelerinin önünü açacaktır. Kalite anlayışı farklı formlara bürünebilir. Bazı kurumlar sundukları kamu hizmetini (ve/veya kamu malını) “ilk seferinde dahi hatasız yapmaya” odaklanırken, diğerleri “değer katma” anlayışıyla hareket edebilir. Kamu hizmeti sağlayıcıları arasında rekabetin esas olduğu her iki durumda da kalite, standart hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Kamu hizmetinin kalitesinin ne olduğu ve nasıl geliştirilebileceği, tabiatı gereği politik ve tartışmalıdır. Kamu hizmeti sunanların performansı ise tüketiciler, vergi mükellefleri, kamu personeli ve politikacılar gibi çoklu (özellikle de mali) destek grupları tarafından değerlendirilir. Üstelik bu grupların her biri kamu hizmetlerinin standartlarını farklı ölçütler (kriterler) kullanarak değerlendirir ve aynı kriterlere dahi farklı ağırlıklar verebilir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin kalitesinin ve geliştirilmesinin değerlendirilmesinde birbirini takip eden tutarlı ve sabit kriterler bulunmamaktadır. Buna rağmen kamu hizmetleri genellikle somut unsurlardır (örneğin, bir miktarı ifade eder (sayılabilir), hizmetin bir hızının tespiti söz konusudur, hizmetin etkililiği (yararı) belirlenebilir) ve bu unsurlar destek grupları olarak ifade edilen kesimler tarafından, farklı şekilde de algılsa dahi, muhtemelen değerlendirilebilirler.

Devlet, vatandaşlarının artan ve çeşitlenen kamu hizmeti taleplerini düşük maliyet ile yüksek kalitede sunmalı, ileri teknoloji kullanmalı ve tüm bu süreçlerde vatandaşların kararlara katılımını sağlamalıdır. Bugünkü anlamıyla kamu hizmetinden sadece vatandaşların ihtiyaçlarını ticari kaygılar gütmeyen giderilmesi değil, yeterli kalitede çözümler sunabilmesi de anlaşılmaktadır (Zhou, 2013, s. 433).

Tjiptono'ya göre kamu hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesi için birbirine entegre olmuş (bütünleşik) kamu hizmetleri şu açılardan tanımlanmaktadır (Tjiptono 2007'den aktaran Teklu, 2016, s. 15):

Basit Kamu Hizmeti (Simple Public Service): Kaliteli kamu hizmeti, uygulamasında herhangi bir zorluk bulunmayan, uygulama yöntemleri basit olan, gerçekleştirmek için koşulları kolay ve kişisel yarar için ihtimal bırakmayan hizmet türüdür.

Açık Kamu Hizmeti (Open Public Service): Yetkililer, kurallar ve diğer normlar hakkında dürüst bilgi sağlayan, vatandaşa (müşterilere) kötü davranmayan, (yetkililer) kendilerini çok önemli hissettirmeyen, vatandaşın ihtiyaç duyduğu beklentilerinin karşılığında rehberlik yapan, kamu hizmetinin standartları toplumun ulaşabileceği alanlarda ilan edilen kamu hizmeti açık kamu hizmeti olarak adlandırılır.

Kusursuz/hatasız Kamu Hizmeti (Seamless Public Service): Kamu hizmetinde kusursuzluk, (bina, sosyal tesis ve diğer olanaklar) gerekli olan çıktıların süratli bir şekilde üretilmesidir.

Kamu hizmetinin vatandaşa (müşterilere) doğru (kesin) bir şekilde sağlanması (Accurate Service): Burada ifade edilen "doğruluk (kesinlik)"; belirli bir istikamette, hedef, zaman, cevap ve söz verildiği şekilde doğru gerçekleştirme anlamında kullanılmaktadır. Örneğin; vergi idareleri mükelleflerden yükümlülüklerini doğru zamanda yani gelir elde ettikleri zaman gerçekleştirmelerini istemektedir.

Kamu Hizmetinin Tamamlanması (Complete public service): "Tamamlanma", vatandaşların (müşterilerin) ihtiyaçlarının gerçekleştirilmesidir. Kaliteli hizmeti garanti etmek için, nitelikli insan kaynağına ve diğer yardımcı uygulamalara ihtiyaç duyar.

Makul/mantıklı Kamu Hizmeti (Reasonable public service): Makul kamu hizmeti, şatafatlı (lüks) olmayan hizmetlerdir. Doğal ve mantıklı kamu hizmeti vatandaşı rahatsız etmeyecek ölçülerde sunulmalıdır.

Literatürde kamu hizmetlerinin kalitesi ve performansına ilişkin kriterlerin kavramsallaştırılmayavehattakurumsallaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Uygulamaya ne ölçüde yansıtıldığı ise tartışmalıdır.

- Çıktı miktarı (Quantity of Outputs): (Örneğin, hastanelerde gerçekleştirilen ameliyat sayısı, okullarda verilen eğitim saati, yapılan yatırım miktarı),
- *Kalite miktar (Quality of Outputs)* (Kamu hizmetinin hızı ve dayanıklılığı, kamu personelinin nezaketi/kibarlığı),
- *Verimlilik (Efficiency):* (Kamu hizmeti sonrası elde edilen çıktıların finansal girdilere oranı,
- *Hakkaniyet/Dürüstlük (Equity):* (Kamu hizmeti maliyetinin ve yararının adil dağıtımı),
- *Sonuçlar (Outcomes):* (Örneğin öğrencilerin sınavlardaki başarı yüzdesi, hastaların başarılı bir şekilde iyileşme yüzdesi),
- *Paranın karşılığı (Value for Money):* (Sonuç başına birim maliyet),
- *Tüketici tatmini (Consumer satisfaction):* (Kamu hizmetini kullananlara yöneltilen sorularla ölçülecek tatmin düzeyleri) (Boyne, 2003, s. 368).

Kamu kesiminde etkinliğin ve performansın ölçülmesi özel kesime göre farklılık gösterir.

Çünkü bu kesimde üretilen mal ve hizmetlerin çıktı olarak tanımlanması ve birim olarak ifade edilmesi oldukça zordur. Bu sebeple kamu kesiminde etkinlik için nicelik yerine nitelik önem arz etmektedir (Kirmanoğlu, 2014, s. 187).

Karmaşık olmasına rağmen, kamu sektöründe sunulan hizmetin kalitesini (public sector service quality) tanımlayan çeşitli çabalar söz konusudur. Örneğin yerel idarelerin sundukları hizmetlerin özelliklerini içeren kapsamlı bir tanımlama aşağıda yer almaktadır (Denhardt ve Denhardt 2007, s. 61).

- *Uygunluk Ölçüsü (Convenience Measures)*: İdarenin sunduğu hizmetlere kolayca ulaşılabilirliğinin ve hizmetlerin kullanımının elverişliliğinin derecesi,
- *Güvenlik Ölçüsü (Security Measures)*: Vatandaşların kendilerine sağlanan kamu hizmetlerinden yararlanırken kendini güvende ve emin hissetmesinin derecesi,
- *Güvenirlilik Ölçüsü (Reliability Assesses)*: Sağlanan kamu hizmetlerinin gerektiği şekilde ve zamanında olma ölçütü,
- *Kamu Personelinin Özenliliği Ölçüsü (Personel Attention Measures)*: Kamu personelinin vatandaşlara ve onlarla birlikte çalışan mesai arkadaşlarına sağladıkları bilginin ihtiyaçları karşılama ölçüsü,
- *Problem Çözme Yaklaşımı Ölçüsü (Problem-solving approach)*: Kamu personelinin vatandaşlara ve onlarla birlikte çalışan mesai arkadaşlarına sağladıkları bilginin ihtiyaçları karşılama ölçüsü,
- *Adalet Ölçüsü (Fairness measures)*: Kamu personelinin sağladığı hizmetin herkese eşit sağlandığının vatandaşları inandırma ölçüsü,
- *Mali Sorumluluk Ölçüsü (Fiscal responsibility)*: Kamu personelinin sunduğu hizmetin finansmanını sorumluluğunun bilincinde sağlandığının vatandaşları inandırma ölçüsü,

- *Vatandaşa Etki Ölçüsü (Citizen influence)*: Sağlanan hizmetin kalitesinin vatandaş tarafından hissedilmesi ölçüsü.

5.1. Kamu Hizmetinin Kalitesinin Geliştirilmesini Etkileyen Dinamikler

Kamu hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesi hizmetin yönetim şeklinin iyi tasarlanmasıyla ilişkilidir. Çünkü uygulama tamamen kamu hizmetinin ruhunu şekillendiren ilkeleri ve değerleri yansıtacaktır. Teknikleri ve araçları geliştirmekten ziyade kapsamlı bir yönetim sistemi daha anlamlı olacaktır.

5.1.1. Kaynaklar (Resources)

Kamu hizmetlerinin kalitesinin ve performansının geliştirilmesinde daha fazla kaynağın yer alması önemli rol oynayacak ve çıktılara yansıtacaktır. Yüksek kamu harcaması hem de kalite olarak kamu hizmetlerinin geliştirilmesinde önemli bir faktördür. Ancak yüksek kamu harcamalarının gerekli fakat kamu hizmetlerinin niteliğinin ve niceliğinin geliştirilmesinde yetersiz olduğu da ifade edilmektedir. Kamu harcamalarından en üst seviyede (potansiyel olarak) faydalanabilmek için kaynakların etkin kullanılması gerekmektedir. Sonuç olarak kamu harcamalarında kullanılacak kaynaklar ile kamu hizmetinin geliştirilmesi arasında pozitif bir ilişki söz konusudur (Boyne, 2003, s. 369).

Ancak bürokratlar tarafından ortaya konan bencil/kişisel davranışlar kamu sektörünün verimsiz ve şişkin olmasına, savaş gibi olağan üstü durumlarda artan kamu harcamalarının vergi yükünü arttırmasına rağmen klasik kamu hizmeti anlamında fayda sağlamayacaktır. Dolayısıyla kamu hizmeti için amaçlanan ilave kaynak akışlarının bürokrasi içinde buharlaşması engellenmelidir. Yoksa kaynak akışının, devlet bütçesini gereksiz yere genişletmek gibi olumsuz etkisinden başka, pek de bir önemi kalmayacaktır (Boyne, 2003, s. 369).

5.1.2. Düzenleme (Regulation)

Kamu sektöründe yönetimin dış bir birim (organ) tarafından denetlenmesi tartışılan konulardan biridir. Kamu hizmeti sunanlar kendi süreçlerini ve stratejilerini seçmede özgür değildirler ve yüksek politik otoritelerin oluşturduğu politik sınırlar içinde çalışmalıdırlar. Bu düzenlemelerin en basiti, belirli faaliyetlere yasaklar veya zorunluluklar getiren, kanunlardır. Politik organlar ayrıca denetim, teftiş, finansal kontrol, performans göstergeleri, planlar ve yıllık raporlar gibi pek çok düzenleyici aracı kullanmaktadır.

5.1.3. Kamu Kesiminde Etkinliği Sağlayacak Dürtü ve Teşvik Sistemleri

- Kamu hizmetinde kalitenin ve hedeflerin tanımlanması ve bunların ölçülebilir hale getirilmesi,
- Bu kaliteden sorumlu birimlerin saptanması. Kamu birimleri içinde üst kademelerden alt kademelere kadar sorumlulukların belirli olması.
- Üretim birimlerinin bu hizmetin kullanıcılarına karşı hesap verme sorumluluğu içinde olması.
- Özerkleştirme ve performansa dayalı kamu işletmelerinin yaygın hale getirilmesi (Kirmanoğlu, 2014, s. 187).

6. Yeni Kamu Yönetiminde Kamu Hizmetinin Performans Anlayışı

Performans anlayışı, Geleneksel Kamu Yönetimi içerisinde Weber'in bürokrasi modelinde göz ardı edilmiş bir anlayıştır. Nasıl ki geleneksel kamu yönetimi denilince ilk akla gelen terim bürokrasi kavramıysa, aynı şekilde yeni kamu yönetimi anlayışı ile birlikte, yeni kamu işletmeciliğinde ilk akla gelen ise performans kavramı olmaktadır.

1980'lere kadar performansı bir yapı olarak modellemek için neredeyse hiçbir girişim bulunmamaktadır. Durum 1980'lerde değişmeye başlamıştır. Bu kapsamda amaç, nihai kritere

mümkün olduğunca yakın performans göstergeleri bulmaktır. Nihai kriter ise, bir bireyin kuruluşun hedeflerine toplam katkısının bir göstergesi olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda bazı durumlarda performans, çıktının girdiye oranıyla da tanımlanabilmektedir (Campbell ve Wiernik, 2015 s. 48).

Yönetim bilimi teorisi performans kavramını, örgütsel vatandaşlık davranışını performansın önemli bir bileşeni olarak önermiş, yönetim ve yönetime katılma yoluyla örgütün etkin işleyişini destekleyen isteğe bağlı davranış olarak tanımlamıştır (Campbell ve Wiernik, 2015 s. 51).

Performans değerlemesinin geliştirilmesi amacıyla, politika birimlerinin odağını güçlendirecek, şeffaflık ve hesap verebilirlikte büyük ilerlemeler sağlayacak yapısal değişiklikler gerekli olmuştur. Bu kapsamda idari performans değerlemesini entegre etmek ve kalite yönetim süreçlerini birlikte yürütecek koordinasyon mekanizmaları geliştirilmesi amaçlanmıştır (Scott, 1996, ss. 34-35).

Performans sonuçlarını elde ederken, karşılaştırmalı analizlerle sadece iç denetim ve ölçme mekanizmaları etkin olmaktadır. İyi veya kötü performansın belirlenmesi sonrasında ödüllendirme ve cezalandırma uygulamaları bulunmamaktadır. Ödül ve ceza sistemlerinin işlerliğinin olmaması, performans sonuçlarının etkisinin denetim kapsamında kalmasına neden olacaktır (Çoban ve Deyneli, s. 342).

Kamu kurumlarının performansı; gelenekler, sahip oldukları kaynaklar ve bu kaynakları kullanımlarındaki takdir yetkisi, yetkilerin açıklığı, kuruluş yapıları, inisiyatif alabilme ve teşvik durumları, lider ve personelin kalitesi ve kuruluşların yeniden yapılanma konularında sahip oldukları esneklikleri içeren bir dizi faktöre bağlanmaktadır. Performansı etkileyen faktörler arasında; nitelikli çalışan, tatminkâr maaş, teknolojik alt yapı vb. sahip olduğu diğer kaynaklara da bağlı olacaktır (Tanzi, 2000, s. 14).

6.1. Kamu Hizmetinde Performansın Geliştirilmesini Etkileyen Dinamikler

1980'lerin sonlarından günümüze kadar olan süreç göz önüne alındığında bir iş rolündeki performansın sekiz temel dinamiğinin aşağıdaki gibi olduğu iddia edilmektedir (Campbell ve Wiernik, 2015, ss. 54-57):

- **Teknik Performans:** Tüm modeller, neredeyse tüm işlerin veya iş rollerinin teknik performans gereksinimlerine sahip olduğunu kabul eder. Bu tür gereksinimler, önemli alana ve alandaki karmaşıklık veya zorluk seviyesine, kurumsal yatırım stratejilerini modelleme süreçlerine göre değişebilmektedir.
- **İletişim:** Bu model performans faktöründe iletişimi ayrı bir boyut olarak izole eden tek model olarak görünse de aslında bir alt faktör olarak görünmektedir. Konu uzmanlığından bağımsız ve dolayısıyla ayrı bir faktör olarak tanımlanmaktadır. İki ana alt faktör sözlü ve yazılı iletişimdir ve önemleri iş rolleri arasında büyük ölçüde değişebilmektedir.
- **Girişim, Israr ve Çaba:** Bu faktör, bağlamsal performans ve yönetim performansı literatürlerinin yanı sıra vicdani girişim olarak adlandırılmaktadır.
- **Üretkenlik Karşıtı Çalışma Davranışı:** Diğer modellerle tutarlı olarak bireysel kontrol altında olan bireysel eylemler veya davranışlar kategorisine ve birim veya örgütün hedefleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.
- **Denetleyici, Yönetsel, Yürütücü (yani hiyerarşik) Liderlik:** Bu faktör, hiyerarşik bir ilişkideki liderlik performansını ifade etmektedir. Aynı zamanda liderlik ve yönetim arasında ayrım yapmaktadır.
- **Hiyerarşik Yönetim Performansı:** Hiyerarşik bir örgütün içinde, kişiler arası etki olarak liderlikten farklı olan bu faktör, hedeflerine en

iyi şekilde ulaşmak için örgütün kaynaklarını üretme, koruma ve tahsis etme ile ilgilenen eylemleri içermektedir.

- **Akran/Ekip Üyesi Liderlik Performansı:** Bu faktörün içeriği, hiyerarşik liderliği oluşturan eylemlere eş değerdir.
- **Akran/Ekip Üyesi Yönetimi Performansı:** Yüksek performanslı çalışma ekibinin tanımlayıcı bir özelliği ekip üyelerinin planlama ve problem çözme, ekip içi koordinasyon gereksinimlerini ve iş yükü dengesini belirleme ve ekip performansını izleme gibi birçok yönetim işlevini yerine getirmesidir.

Yukarıda açıklanmış olan sekiz dinamiğin, literatürün bir iş rolündeki performansın temel boyutları olarak önerdiği şeylerin bütüncü bir sentezi olması amaçlanmıştır. Bireysel performans modellemesi, ekip üyesi performansı, liderlik ve yönetim konusundaki önceki tüm çalışmaları kapsamaları amaçlanmıştır. Farklı literatür akışları, temelde aynı performans eylemleri için biraz farklı kelimeler kullanabilse de, farklı kaynaklar arasında büyük bir tutarlılık bulunduğu anlaşılmıştır (Campbell, 2012, s. 198).

Yönetim performansını içeren sekiz alt dinamik ise aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır (Campbell, 2012, s. 183):

- **Karar Verme, Problem Çözme ve Stratejik İnovasyon:** Büyük hedefler ve stratejiler hakkında sağlıklı ve zamanında kararlar vermek ve gelecekteki eğilimleri öngörmek ve bunlardan istifade etmek için stratejik ve yenilikçi hedefler (diğer adıyla vizyon) formüle etmektir.
- **Hedef Belirleme, Planlama, Düzenleme ve Bütçeleme:** Operasyonel hedefler belirlenirken, hedeflere ulaşmak için personel ve kaynakların nasıl kullanılacağına formülle edilmesi, potansiyel sorunların öngörülmesi ve maliyetlerin tahmin edilmesidir.

- *Koordinasyon:* İki veya daha fazla birimin çalışmalarını koordine etmek amacıyla diğer birimlerle müzakere etmeyi ve işbirliği yapmayı içermektedir.
- *Birim Etkinliğinin İzlenmesi:* Birimlerin ilerleme ve etkinliğinin hedeflere göre değerlendirilmesi, maliyetlerin ve kaynak tüketiminin izlenmesidir.
- *Harici Temsil:* Organizasyon içerisinde olmayanları temsil etmektir (örneğin halk, sivil toplum kuruluşları, özel sektör).
- *Personel:* İnsan kaynaklarının geliştirilmesi için satın alma, eğitim veya rehberlik hizmetlerini içermesidir.
- *Yönetim:* Günlük idari görevleri yerine getirmek, eylemleri belgelemek ve bilgileri zamanında kullanılabilir hale getirmektir.
- *Bağlılık ve Uyumluluk:* Kurumun politikalarına, prosedürlerine ve direktiflerine sadık yapıcı eleştiri ile birlikte uymak ve bağlılık göstermektir.

Kamu sektöründe performans bilgisinin ve kültürünün oluşturulması, performans göstergeleri sonucu elde edilen verilerin güvenilirliğinin ve kalitesinin sağlanması daha etkin hesap verme sorumluluğunu ve kurumların yönetim yükümlülüklerini yerine getirmesiyle mümkün olması beklenmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Devletin temel amaçlarından biri olarak görülen hakkaniyete dayalı devlet hedefinin gerçekleştirilmesinde kamu hizmetinin kalitesi önem arz etmektedir. Kamu hizmetinde kalite ancak devletin rolüne göre değerlendirilebilecektir. Devletin amaçlarını verimli ve başarılı bir şekilde ilerletmesine izin veriliyorsa genel olarak kamu hizmetinin kaliteli olduğundan bahsedilebilecektir. Ancak burada hedeflerin gerçekçi olması beklenmektedir. Çünkü çok verimli bir kamu

sektörü bile gerçekçi olmayan hedeflerle başa çıkamayacaktır.

Ülkelerin farklı ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapıları, uyguladıkları yöntemlerde de farklılıkları gerektirecektir. Dolayısıyla burada kaliteden anlaşılması gerekenin, hizmetlerin sunulması sonucu vatandaşların bu hizmetlerden duyduğu memnuniyet ve gereksinimlerinin karşılanma derecesi olacaktır. Kamu yönetiminde önemli bir diğer konu, kamu hizmetlerinin kim tarafından ve ne şekilde gerçekleştirileceğidir. Bu süreçte herkesi memnun edecek geçerli standartların oluşturulması mümkün olmayacaktır. Ancak burada genel olarak hizmetlerin ne şekilde ve ne çeşitlilikte olması gerektiği hususunda karar verenlerin, merkezi yönetimler olduğu bilinmektedir.

Kamu yönetiminde yaşanan sorunların başında, hizmet sunumunda kalite sorunu yer almaktadır. Merkezi ve yerel düzeyde sunulan hizmetlerde kalite, vatandaş memnuniyetinin sağlanması açısından büyük önem taşımakla birlikte göreceli bir kavram olduğundan, kaliteyi tanımlayan kesin standartların belirlenmesi olanaklı görülmemektedir. Bu durum, kamu yönetiminde önemli bir sorunu teşkil etmektedir.

Genel olarak verimli bir kamu hizmeti için örneğin, piyasayı en az düzeyde kısıtlayarak, vergi mükellefleri üzerindeki en düşük vergi yükünü sağlayarak, en az sayıda kamu çalışanıyla, en düşük ekonomik kaynak kullanımıyla devletin amaçlarına ulaşabilmek hedeflenmelidir. Kamu hizmeti süreçlerinde ve sonuçlarında şeffaf olunmalı, bürokratlar ve siyasi liderler tarafından alınan kararlarda yolsuzluk rol oynamamalıdır. Kamu hizmeti gerçekleştirilirken elde olan kaynaklar, sosyal getiri oranlarını maksimize edecek şekilde kullanılmalıdır. Böyle bir kamu hizmeti sürecinde açıkça “piyasa modeli”nin baskın ve ön planda olması beklenmektedir. Dolayısıyla mülkiyet haklarının korunmasını ve ekonominin verimli bir şekilde işlenmesini sağlayacaktır.

Tüm yönleriyle hükümet tarafından eşitlik arayışını kolaylaştıran bir kamu hizmeti alanı yaratılmalıdır. Nasıl ki geleneksel kamu yönetimi denilince ilk akla gelen “bürokrasi” kavramıysa, yeni kamu yönetiminde de ilk akla gelen “yeni kamu işletmeciliği” olacaktır. Ancak devletin bu alandaki optimal rolünü belirlemek zordur ve gelirin yeniden dağılımında bazı politikaların yaratabileceği caydırıcı etkileri belirlemek gerekecektir. Bu etkilerin, kamu hizmetinin düşük kalitede olduğunda ortaya çıkması daha olasıdır. Böylece uygulama aşamasında politika hedefleri daha kolay çarpıtılabilecektir. Dolayısıyla böylesi bir ortamda verimsizlik ve rant arayışı için daha fazla alan yaratılmaya çalışılacaktır.

Sonuç olarak, kaliteli bir kamu hizmeti, verimlilik açısından daha düşük maliyetlerle hakkaniyet arayışını mümkün kılmalıdır, ancak bu arayışın belirli bir anda bu kararları alan politika yapıcılar tarafından önemli görüleceği garanti edilemez. Dolayısıyla kalite ve performans artırımı için kamu yönetiminde gerçekleştirilmeye çalışılan reform çalışmalarının, esas olarak kurumlardan ziyade politikadaki iyileştirmelere odaklanması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Reformların ilerlemesini denetlemek, yürütmek ve izlemek için gerekli kurumları oluşturmak ve kapasiteleri güçlendirmek gerekmektedir. Mevcut stratejik ve yönetim düzenlemelerini gözden geçirerek, temel zorlukların teşhis edilmesi ve çözüm üretilmesi beklenmektedir. Dolayısıyla bu reformlar, muhtemelen kamu politikasının kalitesini iyileştirmiş olsalar da, kamu hizmetinin kalitesini ve performansını eş zamanlı olarak iyileştirmesi daha fazla çabayı ve özveriyi gerekli kılacaktır. Kalite ve performans artırımı konusunda sadece kamu hizmeti kalitesini iyileştirmeye odaklanmak, reform çalışmalarının faydalarının kısa süreli olmasına sebep olacaktır.

Kamu hizmetlerinin daha kaliteli olarak sunulması toplumsal reformların gerçekleştirilmesiyle sağlanabilecektir. Başta kamu yönetimi reformları olmak üzere, kamu politikalarını geliştirip güncelleyebilecek hareketlerin önüne engel oluşturanlar ise çoğunlukla mevcut sistemden fayda sağlayanlardır. Statükoculuk olarak ifade edilebilecek bu olgunun iyi analiz edilmesi ve sonuç odaklı şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde reform olarak ifade edilen pek çok yeniliğin içi boşaltılarak sık sık kendini tekrar ettiği gözlenmektedir.

Kaynakça

1. Atiyas, İ. ve Sayın, Ş. (1997). **Siyasi Sorumluluk, Yönetimsel Sorumluluk ve Bütçe Sistemi: Bir Yeniden Yapılanma Önerisine Doğru**, TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, Boyut Matbaacılık, İstanbul.
2. Besley, T. ve Ghatak, M. (2007). “Reforming Public Service Delivery”, London School of Economics, London WC2A 2AE, UK. **Journal of African Economies**, Volume 16, Aerc Supplement 1, ss. 127-156. doi:10.1093/jae/ejm026.
3. Bouckaert, G. ve Walle, S. V. de (2003). “Quality of Public Service Delivery and Trust in Government”, (içinde), Salminen, A. **Governing Networks**. IOS Press, 2003. ProQuest Ebook Central. Web. 21 October 2016.
4. Boyne, G. A. (2003). “Sources of Public Service Improvement: A Critical Review and Research Agenda”, **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol.13, No.3, ss.367-394.
5. Caiden, G. E. (2009). “Building Blocks Toward a Theory of Public Administration” (içinde), **Buereaucracy and Administration**, Public Administration and Public Policy/153, Editör: Ali FARAZMAND, CRC Press, Taylor and Francis Group, ss.125-138.
6. Campbell, J. P. (2012). “Behavior, Performance, and Effectiveness in the Twenty-first Century”, (içinde) Steve W. J. Kozlowski (ed.), **The Oxford Handbook of Organizational Psychology**, Volume 1, Oxford Library of Psychology (2012; Web. Oxford Academic, 18 Sept. 2012).
7. Campbell, J. P. ve Wiernik, B. M. (2015). **The Modeling and Assessment of Work Performance**. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, V. 2, ss. 47-74.
8. Cochrane, G. (2018). **Max Weber's Vision for Bureaucracy - A Casualty of World War I**. Springer International Publishing, Switzerland. ISBN 978-3-319-62289-7 (eBook) - DOI 10.1007/978-3-319-62289-7.

9. Çoban, H. Ve Deyneli, F. (2005). **Kamuda Kalite Arttırma Çabaları ve Performansa Dayalı Bütçeleme**, 23 – 27 Mayıs 2005 Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma, ss. 326- 344.
10. Denhardt, J.V. ve Denhardt, R.B. (2007). **The New Public Service: Serving Not Steering**. Armonk, US: M.E. Sharpe, Inc. ProQuest ebrary. Web. 8 August 2016. Expanded Edition. ISBN 978-0-7656-1998-3.
11. Denhardt, R.B. ve Denhardt, J.V. (2000). **The New Public Service: Serving Rather Than Steering**. Public Adm. Rev. 60 (6), ss. 549 – 559.
12. Frederickson, H. G. (1997). **The Spirit of Public Administration**. Jossey-Bass: San Fransisco, CA.
13. Gawthrop, L. C. (1998). **Public Service and Democracy**. ChathamHouse: New York.
14. Gay, P. D. (2000). **In Praise of Bureaucracy - Weber · Organization · Ethics**. SAGE Publications, London, ISBN 0-7619-5503-8.
15. Gerth, H. H. Ve Mills, C. W. (1946). **From Max Weber: Essays in Sociology**. Oxford University Press.
16. Henderson, A. M. ve Parsons, T. (1947). **Max Weber: The Theory of Social and Economic Organization**. Oxford University Press.
17. Hoffman, J. (2007). **“A Glossary of Political Theory”**, Edinburgh University Press.
18. Hood, C. (1991). **“A Public Management for All Seasons?”**, Public Adm. 69 (1), ss. 3-19. doi. org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x.
19. Hood, C. (1994). **“Explaining Economic Policy Reversals”**; Open University Press: Buckingham, Philadelphia.
20. Horton, S. (2008). “History and Persistence of an Idea and an Ideal”, (İçinde) **Motivation in Public Management: The Call of Public Service**. Editör: James L. PERRY., Annie HONDEGHEM., Oxford, GB: Oxford University Press, ss.17-33. ProQuest ebrary. Web. 11 August 2016.
21. Kirmanoğlu, H. (2014). **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Basım Yayım, 5.Baskı, İstanbul.
22. Leblebici N.D., Ömürgönülşen U. ve Aydın, M. D. (2001), “Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımında Önemli Bir Araç: Toplam Kalite Yönetimi”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 19, Sayı I, ss. 123-135.
23. Lin, T. (2012). “Explaining Citizens’ Satisfaction With Public Service Quality in Chinese Cities 2010: Citizen-Level Predictors vs. City-Level Predictors”, (İçinde) **Building Service-Oriented Government: Lessons, Challenges and Prospects**. Editör: Wu Wei, ss.145-162. ProQuest ebrary. Web. 10 August 2016, Singapore, SG: WSPC.
24. Lord, N. (1995). **First Report of the Committee on Standards of Public Life**, Cmnd 2850(1), Vol. XV, No. 2, pp 1-14, (London: HMSO).
25. Lorimer, R. ve Scannell, P. (1994). **Mass Communications, A Comparative Introduction**, Manchester University Press, Mancehester and Newyork.
26. McCullough, D., **John Adams**, Simon & Schuster Publisher, New York, 2001.
27. Newman, J. (2010). “Serving the Public? Users, Consumers and the Limits of NPM”, Editör: Christensen, Tom, and Læg Reid, Per. (içinde) **The Ashgate Research Companion to New Public Management**. Farnham, GB: Routledge. ProQuest ebrary. Web. 15 August 2016.
28. Osborne, S. P. (2010). “Public Governance and Public Services: A’Brave New World’ or New Wine in Old Bottles?,” Editör: Christensen, Tom, and Læg Reid, Per. **The Ashgate Research Companion to New Public Management**. Editör: Christensen, Tom, and Læg Reid, Farnham, ss.417-430. ProQuest ebrary. Web. 15 August 2016, New York, GB: Routledge.
29. Pollitt, C. (1993). **Managerialism and the Public Services**; Blackwell: Oxford.
30. Scott G. C. (1996). **Government Reform in New Zealand**, International Monetary Fund. ISBN 1-55775-540-X, U.S.A.
31. Sigma (Support for Improvement in Governance and Management) Report 57, (2018). Toolkit for the Preparation, Implementation, Monitoring, Reporting and Evaluation of Public Administration Reform and Sector Strategies. [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA\(2018\)3](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA(2018)3) HYPERLINK “[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA\(2018\)3&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA(2018)3&docLanguage=En)”& HYPERLINK “[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA\(2018\)3&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA(2018)3&docLanguage=En)” docLanguage=En Enişim Tarihi: 18.08.2022.
32. Tanzi V. (2000). **“The Role of the State and the Quality of the Public Sector”**, International Monetary Fund Working Paper, Fiscal Affairs Department. ss. 1-27.
33. Teklu, A. (2016). (Tez) **Factors that Influence Business Income Taxpayers Compliance (A Case Study In Large Taxpayer Branch Office)**, Saint Mary University School of Graduate Studies.
34. Trogen, P. C. (2005). “Public Goods” **Handbook of Public Sector Economics, Public Administration and Public Policy/112**, (Edited by Donijo ROBBINS Grand Valley State University Grand Rapids/Michigan), U.S. Taylor&Francis Group, ss. 169-207.
35. Tullock, G. (1976). **The Vote Motive**, Institute of Economic Affairs, London.
36. Vătuui V. E. ve Vătuui T. (2010). “Monitoring the Management Quality of the Public Administration Area by Using the Computer Applications”, **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, ISSN 2069-5934, scientificPapers.org.

37. Wheelan, C., Çıplak Ekonomi (Naked Economics), Küresel Ekonomiyi Eğlenceli Bir Dille Okumak, Pegasus Yayınları:1089, Mayıs 2015. Çeviren: Giray ERİN.
38. **World Development Report, Equity and Development**, The World Bank and Oxford University Press, 2006.
39. **World Public Sector, Report**. "Reconstructing Public Administration after conflict: Challenges, Practices and Lessons Learned," New York: Economic and Social Affairs, United Nations, 2010.
40. Yu, W. (2012). "Political Trust, Public Service Performance and Government Transparency in China", (İçinde), **Building Service-Oriented Government: Lessons, Challenges and Prospects**. Editör: Wu Wei, World Scientific Publishing Company, ss.119-144, ProQuest Ebook Central. Web. 21 October 2016.
41. Zhou, Z. (2013). **A Study on Globalizing Cities, Theoretical Frameworks and China's Modes**, World Century Publishing Corporation.

Sinan DURU*

* Ticaret Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı, s.duru85@hotmail.com

Türkiye Bitkisel Yağ Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücünün Analizi

Özet

Yağlı tohumlar insan beslenmesinin yanı sıra başta gıda sanayinde olmak üzere endüstriyel olarak yüksek katma değer sağlayan tarımsal bir üründür. Türkiye iklimsel özellikleri ve toprak yapısı sayesinde tropik iklim koşulları dışında yetişen tüm yağlı tohumların üretimi için uygun ortam sağlamakla birlikte; yıllar içinde artan nüfus talebin artmasına yol açmış, üretim açığını ve gıda güvencesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bitkisel yağ sanayinde kapasite kullanım oranının tam kullanılmaması nedeniyle yağlı tohum ithalatı, en çok ithalatı gerçekleştiren 10 üründen biri olup hububat ürünleri ile de tarım ürünlerinde en çok ithalat kalemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin 2001-2022 döneminde talep açısından en önde gelen yağlı tohumlardan elde edilen bitkisel yağların üretim, ihracat ve ithalat yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bitkisel yağlara ilişkin dış ticaret verilerden yola çıkarak uluslararası rekabet gücü AKÜ (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler), ASKÜ (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler) ve TBI (Trade Balance Index-Ticaret Dengesi İndeksi) indeksleriyle analiz edilmiştir. Sonuç olarak yağlı tohum ve ham yağ ithalatı yüksek olmasına karşın palm yağı dışında rafine edilerek doğrudan tüketime sunulan bitkisel yağların rekabet gücü indeks değerleri pozitif olup ülke ekonomisine katma değer sağlamaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bitkisel Yağ Sanayi, Gıda Güvencesi, Rekabet Gücü, Yağlı Tohumlar.

JEL Sınıflama Kodları: L6, P33, Q17.

The Current Status of Türkiye Vegetable Oil Foreign Trade and Analysis of the Competitiveness

Abstract

Oilseeds as well as human nutrition, especially in the food industry, it is an agricultural product that provides high added value industrially. Although Turkey provides a suitable environment for the production of all oil seeds grown outside of tropical climate conditions, thanks to its climatic features and soil structure; population growth over the years has leads to an increase in demand, revealing a production deficit and food security problem. In addition, oilseed imports due to the capacity utilization rate not completely used in the vegetable oil industry, it is one of the 10 most imported products it constitutes the most import item in agricultural products with cereals. In this study, Turkey's 2001-2022 period, in terms of demand, it has been tried to reveal the production, export and import structure of vegetable oils obtained from the most leading oil seeds. Based on foreign trade data on vegetable oils, international competitiveness was analyzed with RCA (Revealed Comparative Advantages), RSCA (Revealed Symmetric Comparative Advantages) and TBI (Trade Balance Index) indexes. Although oilseed and raw oil imports are high, the competitiveness index values of vegetable oils offered for direct consumption by being refined other than palm oil are positive, their continues to provide added value to the country's economy.

Keywords: Vegetable Oil Industry, Food Security, Competitiveness, Oil Seeds.

JEL Codes: L6, P33, Q17.

Giriş

Yağlı tohumlar temel besin kaynağı olan yağ, protein ve karbonhidrat ile mineral madde ve A, D, E, K gibi yağda eriyen vitaminler bakımından zengin olup besin değeri açısından önemli bir enerji kaynağıdır. Bu yapısal özellikler yağlı tohumların insan ve hayvan beslenmesinde gıda maddesi olarak tüketiminin yanı sıra, başta kimya ve enerji olmak üzere sanayide hammadde olarak kullanımını yaygınlaştırmıştır (Onat vd., 2017:149-150; Kılıç ve Beycioğlu, 2019:18).

Hayvansal kökenli yağ kaynaklarının üretiminin pahalı ve sınırlı olması dünya genelinde yağ üretiminin %90'ından fazlasının bitkisel kaynaklardan sağlanmasına yol açmıştır (Kılıç ve Beycioğlu, 2019: 18). Bitkisel yağların gıda amaçlı kullanımının yanı sıra, bu yağların doğrudan veya kızartma işleminde kullanımı sonucu oluşan atık kızartma yağların fosil yakıtlara alternatif olarak biyodizel üretiminde kullanılması, bitkisel yağların ekonomik açıdan kullanım alanını genişletmiştir (Chozhavendha vd., 2020:1). Ancak bu taleplerin karşılanmasında bitkisel yağların kullanımı gıda güvencesini olumsuz etkileme durumuna neden olabilmektedir (Can vd., 2021:641).

Nüfus artışı ve bununla beraber gelen gıda talebinin artmasıyla gıda güvencesi kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Gıda güvencesi, en genel tanımıyla "insanların her zaman aktif ve sağlıklı bir yaşam için beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayan yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik erişimi" şeklinde tanımlanmıştır. Gıda güvencesi bu tanımın yanı sıra; mevcudiyeti, erişimi, kullanımı ve istikrarı olmak üzere dört koşulu sağlaması beklenir (FAO, 2006:1). Gıda güvencesinin tam anlamıyla sağlanamama durumu özellikle gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen nüfus ve gelir artışına bağlı olarak gıda talebinin artmasıyla daha çok ortaya çıkmaktadır (Küçük vd., 2022:216-217).

Türkiye, gıda güvencesinin sağlanması bakımından ürün gruplarına göre farklılık göstermektedir. İklim

ve konum özelliklerine bağlı olarak başta meyve ve sebze olmak üzere et gruplarında yeterli düzeyde olduğu söylenebilir (Niyaz ve İnan, 2016). Türkiye'de gıda güvencesi sorunu ise ekim arazilerinin yetersiz olması, verimi düşüklüğü gibi nedenlerle başta yağlı tohumlar olmak üzere tahıl ve pamuk ürünlerde üretim açığı olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Kulakoğlu, 2020:37).

Bitkisel yağlar sektörü üzerine ulusal literatürde daha önceki yapılan araştırmalarda ağırlıklı olarak ayçiçek yağı ön plana çıkmıştır. Bu çalışmalarda ayçiçek yağının; üretim ve dış ticaretindeki gelişmeler (Kaya vd., 2010), yağ açığını kapatmada önemi (Gül, 2016), piyasadaki fiyat artış nedenleri (Gündüz, 2021) üzerine durulmuştur. Bu çalışmalarda genel olarak ülkemizin yağ ihtiyacının büyük oranda ayçiçeği yağından karşılandığı, bu ihtiyacın karşılanmasına bağlı olarak ayçiçek üretiminin yetersiz olduğu ve ithalatın yıllar içinde arttığı, ayçiçek ham yağ veya tohumunda net ithalatçı olunması nedeniyle fiyatların yurt dışındaki gelişmelerden fazlaca etkilendiği ortaya konulmuştur. Yağlı tohumlar ve ham yağlara ilişkin genel kapsamlı çalışmalarda ise; sorun ve çözüm önerileri (Arıoğlu, 2016), üretim özellikleri (Onat, 2017), üretim durumu (Kılıç ve Beycioğlu, 2019) şeklindedir. Bu çalışmalarda ise ülkemizde yağlı tohum üretiminin politik ve özel sorunlara bağlı olarak yetersiz olduğu, bitkisel yağ açığının yağlı tohum veya ham yağ şeklinde ithal edilerek giderildiği, bitkisel yağ sanayinin kapasite kullanım oranının ithalata bağlı olması nedeniyle düşük olduğu gözlenmiştir.

Uluslararası literatürde ise bitkisel yağ sektöründeki çalışmalar ayçiçek ve palm yağı üzerine yoğunlaşmıştır. Pilorgé (2020) çalışmasında ayçiçeğinin, palm ve soyadan sonra dünyada en çok üretilen üçüncü yağlı tohum olduğunu, üretimdeki teknolojik ve pazar segmentasyonu ile küresel pazarda rekabet gücünü koruduğunu ortaya koymuştur. Saeyang and Nissapa (2022) çalışmalarında Endonezya, Malezya ve Tayland'ın palm yağı ihracatında

rekabet gücünün yüksek olduğunu ve yıllar içinde dünya palm yağı talebinin artışıyla daha olumlu bir şekilde etkileneceğini belirtmiştir. Shi vd., (2023) dünya ayçiçeği ticaretinin ve buna bağlı olarak Çin'in ayçiçeği ithalatının arttığını ve bu ticaretteki verimliliği artırmak için Türkiye gibi rafine ayçiçek yağı ihracatçısı ülkelerle iş birliğinin artması gerektiğini önermiştir.

Literatür araştırması sonucunda; Türkiye'nin bitkisel yağ açığının bulunduğu, bu açığın ham yağ ve yağlı tohum olarak temin edildiği, ancak bitkisel yağ sanayinin kurulu kapasitesinin güçlü olduğu ve bu kapasitenin hammadde ihtiyacının ağırlıklı olarak ithalat ile karşılandığı ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda bitkisel yağların dış ticaretinde genel bir perspektif ortaya koyan ve uluslararası rekabet gücünün değişimini analiz eden kapsayıcı bir çalışma olmadığı gözlenmiş, bu eksikliği giderecek araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmada Türkiye'de bitkisel yağlarda en çok dış ticarete konu olan ayçiçek yağı, zeytinyağı, soya yağı, mısır yağı, kanola yağı, palm yağı, pamuk yağı ve diğer bitkisel yağların rekabet gücü analiz edilmeye çalışılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini Türkiye'de bitkisel yağ talebinde önde gelen ayçiçek yağı, zeytinyağı, soya yağı, mısır yağı, kanola yağı, palm yağı, pamuk yağı ve diğer bitkisel yağların 2001-2022 dönemine ait üretim ve dış ticarete ilişkin ikincil veriler oluşturmaktadır. Çalışmada dış ticarete ilişkin veriler ise Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC-TradeMap) internet sitelerinden elde edilmiştir.

Araştırmada Türkiye'de bitkisel yağların uluslararası ticaretteki rekabet gücü analizinde Harmonize Sistem (HS) (tarife cetveli) fasıl kodları baz alınmıştır. Dünya Gümrük Örgütü (WCO) tarafından oluşturulan tarife cetvelinde ikili, dörtlü ve altılı kodların dünya genelinde aynı olması nedeniyle yeknesaklığı sağlamak amacıyla altılı kodlar baz alınmıştır. HS-6'lı sınıflandırma

sistemine göre bitkisel yağlar 15 nolu fasılda yer almaktadır. En çok dış ticarete konu olan bitkisel yağlara ilişkin HS-6'lı sınıflandırma sistemine göre tarife cetveli kodları dağılımı Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamındaki Bitkisel Yağların HS-6 Tarife Cetveli Kodları

HS6 (Tarife6) Kodu	Ürün Tanımı
151219	Ayçiçek yağı ve fraksiyonları (ham olanlar hariç)
150910	Saf Zeytinyağı
150790	Soya yağı ve fraksiyonları (ham olanlar hariç)
151529	Mısır yağı ve fraksiyonları (ham olanlar hariç)
151419	Rep veya kolza yağı ve fraksiyonları düşük erusik asit içeren (ham hariç)*
151190	Palm yağı ve fraksiyonları (ham olanlar hariç)
151229	Pamuk tohumu yağı ve fraksiyonları (ham olanlar hariç)
151590	Diğer bitkisel yağlar ve fraksiyonları

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Kanola Yağı

Türkiye'de bitkisel yağların dış ticaretinde, araştırmaya konu olan dönemde, rekabet gücünün belirlenmesinde bitkisel yağlara göre net ihracatçı-ithalatçı olma durumu farklılaştığı için; Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ), Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) ve Ticaret Dengesi İndeksi (Trade Balance Index-TBI) analizleri kullanılmıştır.

İlk kez Balassa (1965) tarafından tanımlanarak geliştirilen AKÜ indeksi, ülkelerin ihracatta hangi sektörlere yoğunlaştığını gösteren bir indeks ölçütüdür. İndeks değeri birin üzerinde ise ülkenin o sektörde uzmanlaştığını, birin altında ise uzman olmadığını ya da yetersiz uzmanlaştığını göstermektedir (Laursen, 2015:100-101). İndeks formülasyonu aşağıdaki gibidir:

Denklemden $AKÜ_{ij}$, “i” malının veya sektörünün $AKÜ$ indeks değerini; X_{ij} “i” mal-sektörün “j” ülkesindeki ihracatını; X_j , “j” ülkesinin toplam ihracatını; X_{iw} , “i” mal-sektörün toplam dünya ihracatını; X_w , toplam dünya ihracatını simgelemektedir. Balassa indeksi aldığı değere göre, malın veya sektörün zayıf ($1 < AKÜ \leq 2$), orta ($2 < AKÜ \leq 4$) ve yüksek ($4 < AKÜ$) karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir (Hinloopen ve Marrewijk, 2001:13).

Dalum, Laursen ve Villumsen (1998) tarafından oluşturulan ASKÜ indeksi, $AKÜ$ indeksinin aldığı nötr değer kıyaslama imkânı vermediğinden, $AKÜ$ indeksi baz alınarak hesaplanan ve asimetriyi düzelten rekabet gücü indeksidir. ASKÜ indeksi, -1 ile +1 arasında değer almakta; -1 ile 0 arası değer bir ülkenin ihracatta karşılaştırmalı dezavantaja, 0 ile +1 arası değer ise bir ülkenin ihracatta karşılaştırmalı avantaja sahip olduğunu göstermektedir (Laursen, 2015:101; Saeyang ve Nissapa, 2022:33). İndeks formülasyonu aşağıdaki gibidir:

Diğer indekslerden farklı olarak TBI, ihracat verilerinin yanı sıra ithalat verilerini ve ticaret akışlarının niteliksel yapısını göstererek gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırmalı avantajını ortaya koyan rekabet gücü analiz yöntemidir. Lafay (1992) tarafından geliştirilen bu indeks, ekonomik büyümeyi yakalamayı amaçlayan ülkeler için bir ürün veya hizmette net ithalatçı ya da net ihracatçı olduğunu belirlemede önemli bir rekabet gücünün ölçümünde kullanılan indekstir (Frija vd., 2017:4). İndeks formülasyonu aşağıdaki gibidir:

Denklemden ; “i” mal-sektörün j ülkesindeki ihracatını, ise “i” mal-sektörün j ülkesindeki ithalatını simgelemektedir. TBI, ASKÜ indeksi gibi -1 ile +1 arasında değer almaktadır. İndeks değeri 0 ile +1 arasında ise ülkenin bir ürün ya da hizmette uzmanlaştığını (net ihracatçı), -1 ile 0 arasında ise net ithalatçı ya da tüketici olduğunu gösterir (Verter vd., 2020:38).

Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de Yağlı Tohum ve Bitkisel Yağ Üretimi

Türkiye, coğrafi ve iklim yapısı ile ekim alanlarının büyüklüğü itibarıyla birçok yağlı tohumun yetiştirilmesi açısından uygun koşullar sağlamaktadır. Bu olumlu özelliklere karşın yağlı tohumların ekim alanı, toplam tarım alanlarının %4’ü olup bu oran Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerinde %30 civarındadır (Arioğlu, 2016:358). Türkiye’de yağlı tohum ekim alanının düşük olmasının nedenlerinden biri bölge şartlarına uygun olmayan çeşitlerin ekilmesi nedeniyle verimin düşük ve üretim maliyetinin yüksek olmasıdır (Gül vd., 2016:74).

Türkiye’de yağlı tohumların üretimine ilişkin veriler Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde dönemin başında ve sonunda üretimin en fazla mısır bitkisinde olmasının başlıca nedeni mısırın gıda endüstrisinde birçok amaçla kullanılmasıdır. Mısır ayrıca %100 gıda amaçlı kullanılan tek yağlı tohumdur. Bitkisel yağ üretim amacıyla yetiştirilen ayçiçek yağı dönem sonunda mısır ve zeytin üretiminden sonra üçüncü sırada iken, kanola yağı ise dönem içinde oransal olarak en yüksek artış gösteren yağlı tohum olmuştur. Türkiye’de üretimi gerçekleştirilmeyen palm çekirdeği ise Hindistan cevizi ile birlikte bilimsel olarak Türkiye’de üretimi imkânı olmayan iki yağlı tohumdan biri konumundadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021:3-107).

Tablo 2. Türkiye'de Yağlı Tohumların Üretimine İlişkin Veriler (Ton)

Yıllar	Ayçiçek	Soya	Mısır	Kanola	Pamuk Çiğidi	Zeytin
2001	650.000	50.000	2.200.000	650	1.353.890	600.000
2005	975.000	29.000	4.200.000	1.200	1.291.180	1.200.000
2010	1.320.000	86.540	4.310.000	106.450	1.272.800	1.415.000
2015	1.680.700	161.000	6.400.000	120.000	1.213.600	1.700.000
2020	2.067.400	155.225	6.500.000	121.542	1.064.189	1.316.626
2021	2.415.000	182.000	6.750.000	140.000	1.350.000	1.738.680
2022	2.550.000	155.000	8.500.000	150.000	1.650.000	2.976.000
Değişim (%)	292	210	286	22.977	22	396

Kaynak: TÜİK

Not: Palm yağı (151190) ve Diğer bitkisel yağlar ve fraksiyonlara (151590) ait üretim rakamları bulunmamaktadır.

Yağlı tohumların yağ içerikleri yetiştirme koşulları, iklim, toprak yapısı, genetik faktörlere bağlı olarak değişmekle birlikte genel olarak ayçiçeğinde %40-45, soyada %18, pamukta %13, palm çekirdeğinde %50, kanola ve mısırozünde ise %40 oranında yağ oranına sahiptir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021:113). Türkiye'de bitkisel yağ elde etmek amacıyla üretilen yağlı tohumlar içerisinde üretim miktarı en çok olan ayçiçek, beslenme değerinin ve yağ miktarının diğer yağlara göre yüksek olması (%44), endüstriyel işlemede yağ veriminin %50'ye ulaşması ve doymamış yağ asidi oranının yüksek olması (%90) gibi özellikleri sayesinde gıda sanayinde kullanımı oldukça yaygındır. Ayrıca yağ işleme sonucu ortaya çıkan küspede protein oranının (%16) yüksekliği nedeniyle hayvansal üretimde

de kullanılmaktadır (Kaya vd., 2010:29; Pilorgé, 2020:1). Ayçiçeği, tarımsal üretim açısından da adaptasyon kabiliyetinin yüksekliği, kuru ve sulu tarıma elverişli olması, ekimden hasada kadar mekanizasyona uygunluğu her bölgede yetiştirme imkanını sağlamakta ve üreticiler tarafından tercih edilmektedir (Gül vd., 2016:71).

Türkiye'nin bitkisel yağ üretimine ilişkin veriler Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde en çok üretilen bitkisel yağ ayçiçek yağı olurken, oransal olarak en büyük artış kanola ve diğer bitkisel yağlarda gözlenmiştir. Gıda sanayinde, mısır ve pamuk bitkisinden yağ üretimi birinci amaç olmadığından, araştırmayı kapsayan dönemde üretim miktarındaki değişim oranı, diğer bitkisel yağlara göre düşük kalmasına neden olmuştur.

Tablo 3. Türkiye'de Bitkisel Yağların Üretimine İlişkin Veriler (Ton)

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2005	761.143	61.182	152.591	4.600	55.210	8.186	113.744
2010	816.380	33.391	115.798	68.852	39.272	63.175	126.875
2015	1.454.114	70.011	162.096	85.911	54.570	49.064	110.036
2020	1.733.100	*	142.086	13.761	67.490	21.943	129.803
2021	1.661.700	*	162.824	26.143	58.884	32.405	112.231
2022	1.835.594	*	182.727	25.722	66.874	33.586	138.203
Değişim (%)	141.16	0	19.75	459.17	21.13	310.29	21.50

Kaynak: TÜİK

*5429 Sayılı TÜİK'in gizli verilerle ilgili maddesi uyarınca bilgiler verilmemiştir.

Not: Palm yağında ait üretim rakamları bulunmamaktadır.

Türkiye’de bitkisel yağ üretimindeki dalgalanmalar; tarım politikalarındaki değişiklikler nedeniyle yağlı tohumlara verilen destek ödemelerinin değişmesi ve küresel ısınmaya bağlı olarak, iklim değişikliğinin etkileri verimde istenen artışın sağlanamaması ana etkenler olmuştur. Ayrıca piyasa fiyatlarının arz ve talebe göre değişkenlik göstermesi ile bireylerin sağlık ve lezzet algılarına göre tüketim tercihlerinin farklılık göstermesi gibi diğer etkenlerde, bitkisel yağların üretim miktarında değişikliklere de yol açmaktadır (Gündüz, 2021:31; Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021:XV).

Türkiye’de Bitkisel Yağ Dış Ticareti

Türkiye, toplam dış ticaretin aksine tarım ve gıda ürünlerini oluşturan HS1-HS24 fasıl kodlu ürünlerin dış ticaretinde net ihracatçı bir ülke konumundadır. Araştırmayı kapsayan 2001-2022 döneminde, tarım ve gıda ürünleri ihracatı 3,62 milyar dolardan 25,96 milyar dolara, ithalat ise 2,22 milyar dolardan 19,27 milyar dolara yükselmiştir. Yağlı tohum ve bitkisel yağlar için (ham/hayvansal yağ dahil) bu durum tam tersi olup HS tarife cetvelinde 12. fasılda olan yağlı tohumlarda ihracat 42,5 milyon dolardan 572,2 milyar dolara,

ithalat ise 276,7 milyon dolardan 3,17 milyar dolara yükselmiştir. HS tarife cetvelinde 15.fasılda olan bitkisel ve hayvansal yağlarda ise ihracat 157,1 milyon dolardan 2,41 milyar dolara, ithalat ise 363,5 milyon dolardan 3,02 milyar dolara yükselmiştir (TÜİK, 2023a).

Araştırmayı kapsayan döneme ait Türkiye bitkisel yağların ihracat miktarına ilişkin veriler Tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde dönem başında en büyük ihracat kalemini oluşturan zeytinyağı, zeytin rekoltesinin dalgalı seyir izlemesi, tüketim amacıyla iç talebin artması ve serbest yağ asidi içeriğine göre ekstra saf zeytinyağı, diğer saf zeytinyağı olarak farklı tarife cetvellerinden ihraç edilmesi gibi nedenlerle araştırmayı kapsayan dönem sonunda ayçiçek ve palm yağının ardından üçüncü sıraya gerilemiştir. Araştırmayı kapsayan dönem sonunda en çok ihracatı gerçekleştiren bitkisel yağ ayçiçek yağı olurken, oransal olarak en büyük artış ise palm yağında gözlenmiştir. Palm yağındaki bu artışın en büyük nedeni, ithal edilen palm yağının yeniden ihracat (re-export) kapsamında başka ülkelere ihraç edilmesi olmuştur (TradeMap, 2023).

Tablo 4. Türkiye’de Bitkisel Yağların İhracatına İlişkin Veriler (Ton)

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	20.376	584	13.297	0	2.710	73	3.770	94.426
2005	23.130	2.211	24.727	0	2.372	101	353	59.830
2010	75.729	1.927	17.812	1.327	2.263	81	8.391	8.722
2015	617.890	583	28.729	312	4.505	999	829	7.732
2020	643.503	889	43.343	2.554	9.032	165.037	1.032	31.069
2021	478.293	5.673	58.152	10.550	11.577	163.792	1.053	38.236
2022	639.825	874	49.131	11.260	6.321	233.104	1.494	58.182
Değişim (%)	3.040	50	269	*	133	319.221	-60	-38

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan ilk yılda gerçekleşen değer olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Türkiye'nin bitkisel yağların ihracat değerinin yıllara göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir. Bitkisel yağ ihracatında en fazla döviz geliri ayçiçek yağından elde edilirken, araştırma kapsamında olan diğer bitkisel yağ çeşitlerinin toplamından daha fazla döviz kazancı sağlanmıştır. Araştırmayı kapsayan dönemin başında, kg başına ihracat değeri (bin \$/kg) 1 doların üstünde olan sadece diğer bitkisel yağlar ve zeytinyağı iken, dönem sonunda araştırma kapsamındaki bitkisel yağların kg başına ihracat değeri 1 doların üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Türkiye'de Bitkisel Yağların İhracatına İlişkin Veriler (Bin \$)

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	12.112	310	8.365	0	1.107	30	5.187	132.635
2005	21.495	1.822	25.940	0	1.845	53	2.253	196.729
2010	100.255	2.326	23.968	1.611	2.817	107	14.034	34.631
2015	680.020	580	40.074	421	4.962	1.105	5.922	39.524
2020	638.243	780	58.167	2.845	8.600	108.979	8.618	81.186
2021	731.706	7.629	98.528	15.905	15.774	181.988	10.267	116.795
2022	1.174.897	1.579	99.629	21.049	10.507	290.436	10.165	214.548
Değişim (%)	9.600	409	1.091	*	849	975.155	96	62

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan ilk yılda gerçekleşen ihracat değeri olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Araştırmayı kapsayan dönemde sadece palm yağı ve diğer bitkisel yağların ithalat miktarları ihracat miktarlarının üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 6). Bunun temel nedeni araştırmada baz alınan tarife kodlarının rafine bitkisel yağ olması ve özellikle bitkisel yağ sanayinde ihtiyaç duyulan yağlı tohum ve ham yağ talebinin ithalat yoluyla karşılanmasından kaynaklanmaktadır. Ham yağ durumunda olmayan ayçiçek yağı ithalatının büyük çoğunluğu (%90 civarı) rafine ayçiçek yağı ithalatında gümrük muafiyeti tanınan Bosna Hersek'ten gerçekleşirken, zeytinyağı ithalatının büyük kısmı ise ham olarak Suriye'den yapılan ithalat olmuştur (Resmî Gazete, 2021:2-3; TradeMap, 2023). Bu durumun yanı sıra ayçiçek ve mısır yağlarındaki ithalatlar, ihraç edilen ürünün karşı taraftan herhangi bir sebeple geri gönderilmesi sonucu bu eşyanın geri gelen eşya olarak gümrükte aynıyet tespiti yapılması ve gümrük beyannamesi açılarak ithalat olarak kayıt altına alınması nedeniyle gerçekleşmiştir (Resmî Gazete, 1999: 68-69).

Tablo 6. Türkiye'de Bitkisel Yağların İthalatına İlişkin Veriler (Ton)

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	39	1	22	0	296	251.749	37	29
2005	169	8	10.806	0	2.772	457.743	112	108
2010	14	1	5.498	72	1	409.733	528	0
2015	20.942	37	0	83	14	616.754	4.350	2.611
2020	29.311	38	1	71	6	775.176	3.111	41.907
2021	12.775	180	8	115	3	816.909	3.043	27.465
2022	3.048	159	5	122	250	1.016.473	2.724	12.962
Değişim (%)	7.715	15.800	-77	*	-16	304	7.262	44.597

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan ilk yılda gerçekleşen değer olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Bitkisel yağ sanayinde kapasite kullanım oranı %55-60 olup bu kapasite kullanımının bir kısmı ithalat yoluyla karşılanmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021:107). İthalatta gümrük vergisinin yüksek olması, ihracat için gerekli hammadde ihtiyacının farklı gümrük rejimiyle sağlanmasına yol açmıştır. Bu amaçla Türkiye’de bitkisel yağ ihracatında Dahilde İşleme Rejimi (DİR) yaygın olarak kullanılan bir gümrük rejimi olmuştur. Dahilde İşleme Rejimi aynı zamanda, ithalat politikaları uygulanmadan yağlı tohum veya ham yağ şeklinde ithal edilen hammaddenin işlenerek rafine hale getirilmesini ve nihai ürünün ihracatını hedefleyen bir ihracat teşvik sistemidir (Parlakay ve Duru, 2017:63-71).

Bitkisel yağların ithalat değerlerine ilişkin veriler Tablo 7’de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde en fazla döviz ödenen bitkisel yağ palm yağı olmuştur. Onun dışındaki bitkisel yağlarda ise ithalat, ağırlıklı olarak ihraç edilen eşyanın geri gelen eşya olmasından kaynaklanmıştır. Ancak başta ayçiçek yağı olmak üzere ithalat, hammadde (yağlı tohum ve ham bitkisel yağ) şeklinde gerçekleşmekte ve dünya ayçiçek tohum ithalatının ortalama üçte biri Türkiye tarafından ithal edilmektedir (Gündüz, 2021:35).

Tablo 7. Türkiye’de Bitkisel Yağların İthalatına İlişkin Veriler (Bin \$)

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	24	1	23	0	296	80.555	99	0
2005	312	19	9.798	1	2.794	204.526	531	233
2010	211	8	5.923	145	4	318.412	3.346	1
2015	25.709	80	0	139	66	418.368	7.362	9.398
2020	29.497	207	4	162	26	502.143	7.570	70.497
2021	18.522	508	28	297	16	777.453	8.994	67.213
2022	5.875	617	20	379	400	1.206.316	8.702	39.337
Değişim (%)	24.379	616	-13	*	35	13.975	8.690	*

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan ilk yılda gerçekleşen değer olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Yağlı tohumlar, en fazla ithalat yapılan ilk 10 ürün içinde yer alan tek tarımsal üründür (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021:XV). Araştırma dönemine ilişkin yağlı tohum ithalat miktarları Tablo 8’de verilmiştir. Bu dönemde oransal artış miktarı en fazla kanolada gerçekleşirken, miktarsal olarak en büyük artış soya ve mısırdaki gerçekleşmiştir. Asıl kullanım alanı bitkisel yağ olan ayçiçek tohumunda ise 20 yıllık dönemde ithalat 3,5 kat artış göstermiştir.

Tablo 8. Türkiye’de Yağlı Tohumların İthalatına İlişkin Veriler (Ton)

Yıllar	Ayçiçek	Soya	Mısır	Kanola	Pamuk	Palm	Zeytin
2001	182.728	321.252	535.254	2.182	32.046	172	0
2005	491.325	1.154.504	213.436	64.611	125.635	0	0
2010	648.612	1.756.065	449.239	307.077	10.128	0	0
2015	340.326	2.254.996	1.485.067	250.707	32	0	0
2020	1.212.904	3.040.454	2.292.635	29.745	19.030	0	0
2021	742.296	2.493.107	2.295.376	14.947	37.725	0	0
2022	826.436	3.038.982	3.395.087	81.875	35.629	0	1
Değişim (%)	352	846	534	3.652	11	*	*

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan dönemlerde gerçekleşen değer olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Yağlı tohumların ithalat değerine göre incelendiğinde ise soya ve mısır için ödenen döviz miktarı 1 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. İncelenen dönemde oransal artış oranı en fazla olan yağlı tohum yine kanola yağı olurken, dünyada pandemi dönemindeki gelişmeler, Rusya-Ukrayna savaşı gibi etmenler ayçiçek tohum ithalatında ödenen birim miktar değerini dönem başına göre 3 katın üzerinde artmasına yol açmıştır. (Tablo 9).

Tablo 9. Türkiye’de Yağlı Tohumların İthalatına İlişkin Veriler (Bin \$)

Yıllar	Ayçiçek	Soya	Mısır	Kanola	Pamuk	Palm	Zeytin
2001	42.707	67.387	61.628	406	3.996	43	0
2005	161.789	328.553	33.593	18.197	21.271	0	0
2010	349.690	742.426	110.659	150.379	4.114	0	0
2015	237.984	968.176	331.970	115.316	126	0	0
2020	628.373	1.206.053	455.747	14.928	3.502	0	0
2021	542.090	1.464.087	645.481	9.754	6.685	0	0
2022	647.689	2.050.440	1.137.746	50.334	8.689	0	1
Değişim (%)	1417	2.943	1.746	12.298	117	*	*

Kaynak: TradeMap.org, Trade statistics for international business development

*Analizi kapsayan dönemlerde gerçekleşen değer olmadığı için değişim oranı (%) hesaplanamamıştır.

Türkiye’de bitkisel yağlarda dış ticaret dengesi yurt içi talebi karşılamak amacıyla ithalat yoluyla olmakta ancak bazı dönemlerde, özellikle ayçiçeğinde, talebin tam karşılanamaması sebebiyle ürün fiyatlarında dalgalanmalar yaşanmaktadır (Gündüz, 2021:39). Soya ve palm yağında ise, dünya yağlı tohum üretiminin %70’ini oluşturması ve gıda sanayi ile diğer farklı sektörlerde kullanımında birbirini ikame etmesi sebebiyle fiyat düzeyi daha düşük olan ürün talebi daha yüksek olabilme özelliğine sahiptirler (Saeyang ve Nissapa, 2022:37). Türkiye’de ise soya yağının kullanımının çok yaygın olmaması ve gıda sanayinde palm yağının daha yaygın kullanımı sebebiyle palm yağı ithalatı her dönem yükselen bir eğilim içinde olmuştur.

Türkiye’de işlem görmüş bitkisel yağlar içinde ithalatı en çok gerçekleşen ve 2022 yılında bir milyar doların üzerinde döviz ödenen palm yağı, başta Güneydoğu Asya ülkeleri olmak üzere tropik iklim koşullarında yetişen çok yıllık bir bitkidir. Palm yağı ve türevlerinin %80’i gıda sektöründe olmak üzere, kozmetik, biyoyakıt veya oleokimyasallar gibi çeşitli alanlarda kullanımı yaygındır. Palm yağı, bitkisel yağ pazarında en büyük hacme sahip olması sayesinde, gıda sanayinde gıda güvenliği ve tedarik zincirinin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ancak palm yağının sağlık açısından etkileri, halen dünya genelinde tartışılmaya devam etmektedir. Tarımsal üretim açısından dünyada en verimli bitkisel yağ olan palm yağının dönemsel olarak üretim, talep ve ticaretindeki belirsizlik ve olumsuz hava koşulları nedeniyle üretimindeki düşüş soya yağının ön plana çıkmasına neden olabilmektedir (Karacan vd., 2021:119-124; Saeyang ve Nissapa, 2022:37). Ancak palm yağının, doymuş yağ oranının yüksek olması, oda sıcaklığında katı halde bulunması ve diğer yağlara göre ucuz olması, margarin üretimin yanı sıra, birçok hazır gıdanın üretiminde kullanımını sağlamaktadır (Macit ve Şanlıer, 2014:13-14).

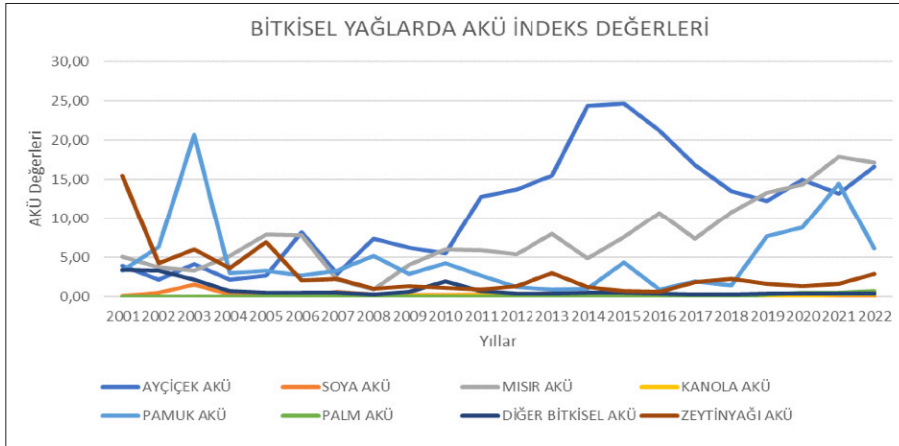
Türkiye’de Bitkisel Yağ Rekabet Gücü Analizi

Günümüz piyasa koşullarında teknolojik gelişmeler ve iletişimin yaygın hale gelmesi dünyanın birleşik bir pazar haline gelmesine ve rekabetin daha yoğun bir şekilde yaşanmasına yol açmaktadır (Kumar and Pansari, 2016:497). Küresel hale gelen rekabet nedeniyle ülkeler üretim kalitesi, maliyet, pazarlama olanakları ile rekabet avantajı oluşturarak rekabet gücüne sahip olmaya ve yarışmaya çalışmaktadır (Zengin ve Sağır, 2019:875).

Uluslararası tarım ve gıda ticaretinde her ülke rekabet gücüne sahip olmayı temel hedeflerden biri olarak belirlemektedir. Ekonomisinde tarım sektörü önemli yer edinen ülkelerde ise, tarım ve gıda ürünlerinin rekabet gücü, uluslararası rekabet gücünü oluşturmaktadır. Ülkelerin ticaret politikalarının bu doğrultuda şekillenmesinin yanı sıra yüksek katma değerli malların üretimi, ülkelerin verimliliği ve kârını artırarak rekabet gücünün artmasına katkı sağlamaktadır (Mizik, 2021: 1-2; Istudor, 2022: 62). Bu doğrultuda tarımsal ürünün gıda sanayinde işlem görerek katma değer artışı sağlaması ülkelerin rekabet gücünün artmasına zemin hazırlayacaktır.

Balassa (1965) tarafından oluşturulan AKÜ indeksi ile rekabet gücü kavramı işlevsel hale getirilmiş, yüksek ve zayıf olan sektörleri belirleyen analiz yöntemi haline gelmiştir. Bu indeks ile bir ürün veya hizmetin uluslararası ticaretteki konumu ölçülmesine karşın karşılaştırmalı üstünlüğün nedenleri, rekabet edebilirlik derecesi ve boyutlarını tanımlanması tek başına yeterli olmadığı için başka analizlerle desteklenmesi gerekmektedir (Istudor, 2022:61-66).

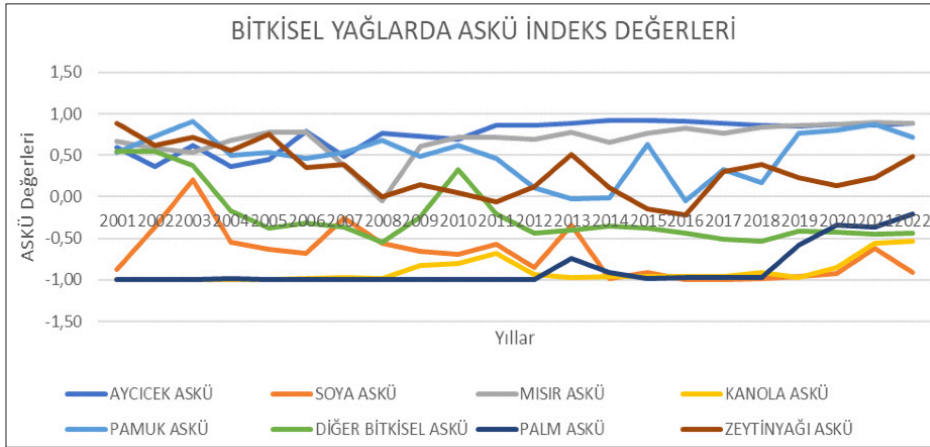
Şekil 1. Bitkisel Yağların AKÜ İndeks Değerleri

Çalışmayı kapsayan döneme ait bitkisel yağların AKÜ indeks değerlerinin değişimi Şekil 1 ve Tablo 10'da verilmiştir. Araştırmaya konu olan bitkisel yağların AKÜ indeks değerlerinde dalgalanmalar gözlenmiş olup oransal olarak en yüksek artış ayçiçek, mısır ve pamuk yağlarında gerçekleşmiştir. Dönem başında en yüksek indeks değerine sahip zeytinyağında ise, ihracatın zamanla farklı tarife kodlarından (natürel, sızma zeytinyağı) yapılması ve dünya zeytinyağı ihracatının oransal olarak daha fazla artması sebebiyle indeks değeri düşüşe geçmiştir. Türkiye'nin soya ve kanola yağlarında ise, net ithalatçı olmamasına karşın bu bitkisel yağların dünya ihracatının yüksek olması nedeniyle, net ithalatçı olduğu palm yağı ile birlikte AKÜ indeks değerleri en düşük bitkisel yağ çeşitleri olmuştur.

Tablo 10. Bitkisel Yağların AKÜ İndeks Değerleri

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	3.91	0.07	5.06	0	3.33	0	3.43	15.51
2005	2.63	0.23	7.88	0	3.26	0	0.45	6.89
2010	5.54	0.18	6.02	0.11	4.25	0	1.98	1.09
2015	24.62	0.05	7.57	0.02	4.38	0.01	0.45	0.74
2020	14.95	0.04	14.33	0.08	8.87	0.50	0.40	1.30
2021	13.24	0.23	17.85	0.28	14.45	0.47	0.38	1.59
2022	16.60	0.05	17.16	0.30	6.08	0.66	0.39	2.90
Ortalama	11.13	0.24	7.69	0.06	4.84	0.10	0.86	2.89

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) indeksi, AKÜ indeksinin değeriyle uyumlu olup indeks değerlerini daha simetrik haliyle ortaya koymaktadır. Her iki indeks de bir ülkenin bir ürün veya hizmette karşılaştırmalı üstünlük gösterip göstermediğini belirlemede güçlü bir şekilde tutarlılığını ortaya koymaktadır (Saeyang ve Nissapa, 2022:33). Ancak ASKÜ indeksinin sadece görel i ihracata odaklanarak net ticaret akışını ve endüstri içi ticareti ihmal etmesi nedeniyle tartışmalar söz konusu olabilmektedir (Stefaniak ve Ambroziak, 2021:35).

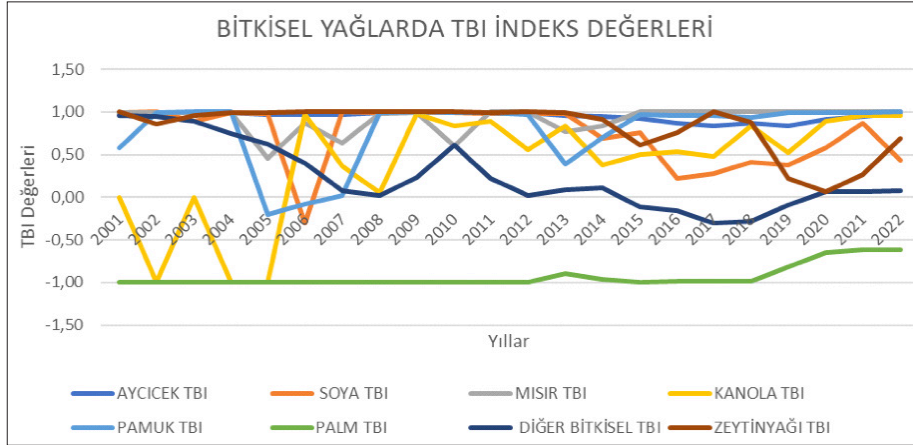
Şekil 2. Bitkisel Yağların ASKÜ İndeks Değerleri

Çalışmayı kapsayan döneme ait bitkisel yağların ASKÜ indeks değerlerinin değişimi Şekil 2 ve Tablo 11'de verilmiştir. Araştırmayı kapsayan dönemde ihracat değerinin ve AKÜ indeks değerinin düşük olduğu soya ve kanola ile ithalatın yoğun gerçekleştiği palm yağlarında ASKÜ indeksi değeri açısından karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Araştırmayı kapsayan dönemde ortalama indeks değeri en yüksek olan ayçiçek yağında AKÜ indeks değeri artışına bağlı olarak aynı zamanda dönem içinde en yüksek indeks değeri meydana gelmiştir.

Tablo 11. Bitkisel Yağların ASKÜ İndeks Değerleri

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı
2001	0.59	-0.87	0.67	-1.00	0.54	-1.00	0.55	0.88
2005	0.45	-0.63	0.77	-1.00	0.53	-1.00	-0.38	0.75
2010	0.69	-0.70	0.72	-0.80	0.62	-1.00	0.33	0.04
2015	0.92	-0.91	0.77	-0.96	0.63	-0.99	-0.38	-0.15
2020	0.87	-0.92	0.87	-0.85	0.80	-0.34	-0.43	0.13
2021	0.86	-0.62	0.89	-0.56	0.87	-0.36	-0.45	0.23
2022	0.89	-0.91	0.89	-0.54	0.72	-0.21	-0.43	0.49
Ortalama	0.75	-0.69	0.69	-0.90	0.49	-0.86	-0.24	0.30

Rekabet gücü indeksinin hesaplanmasında ülkelerin ihracat değerinin yanı sıra ithalat değerleri de göz önüne alınmaktadır. Her bir ürün veya hizmetin ticaret dengesini, o ürün veya hizmetin teorik ticaret dengesiyle karşılaştırmasından oluşturulan TBI, Balassa indekslerine göre ülkelerin ticaret modelini daha iyi bir şekilde ortaya koyabilmektedir (Rossato vd., 2018:60). Ayrıca TBI, Balassa indeksleri ile beraber bir ülkenin bir ürün veya hizmette karşılaştırmalı üstünlük-dezavantaj ve net ihracatçı-ithalatçı konumunu belirleyerek ürün haritalamasının oluşturulmasında katkı sağlamaktadır (Verter vd., 2020:34).

Şekil 3. Bitkisel Yağların TBI İndeks Değerleri

Araştırma dönemine ilişkin TBI indeks değerlerinin değişimi Şekil 3 ve Tablo 12’de verilmiştir. İncelenen dönemde palm yağı dışındaki bütün bitkisel yağların TBI indeks değeri 0-1 arasında gerçekleşmesi net ihracatçı olduğunu ortaya koymuştur. İncelenen periyotta en yüksek TBI değer ortalamasına sahip ayçiçek yağı olurken, onu mısır yağı ve zeytinyağı izlemiştir. Soya ve kanola yağlarında TBI indeks değerinin diğer indeks hesaplamalarına göre yüksek çıkmasının nedeni ise, bu yağlarda dünya ihracatında çok küçük paya bir paya sahip olunmasına karşın, TBI indeksi hesaplanmasında sadece Türkiye’nin bitkisel yağ dış ticaretine ilişkin rakamlarının değerlendirilmeye alınması ve rafine bitkisel yağ ithalatının düşük olması şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 12. Bitkisel Yağların TBI İndeks Değerleri

Yıllar	Ayçiçek Yağı	Soya Yağı	Mısır Yağı	Kanola Yağı	Pamuk Yağı	Palm Yağı	Diğer Bitkisel Yağlar	Zeytinyağı*
2001	1.00	0.99	0.99	0	0.58	-1.00	0.96	1.00
2005	0.97	0.98	0.45	-1.00	-0.20	-1.00	0.62	1.00
2010	1.00	0.99	0.60	0.83	1.00	-1.00	0.61	1.00
2015	0.93	0.76	1.00	0.50	0.97	-0.99	-0.11	0.62
2020	0.91	0.58	1.00	0.89	0.99	-0.64	0.06	0.07
2021	0.95	0.88	1.00	0.96	1.00	-0.62	0.07	0.27
2022	0.99	0.44	1.00	0.96	1.00	-0.61	0.08	0.69
Ortalama	0.95	0.73	0.91	0.39	0.78	-0.93	0.24	0.83

Türkiye'nin ayçiçek yağında rekabet gücünün yüksek olmasının en önemli nedeni ayçiçek yağında DİR kapsamında yağlı tohum ve ham ayçiçek yağı hammadde ithalatının düşük maliyetle gerçekleştirilip, rafine ayçiçek yağı ihracatı yapmasından kaynaklanmaktadır (Duru vd., 2017:436). Mısır ve pamuk yağı ise diğer bitkisel yağlara göre ihracatın düşük olmasına karşın ithalatın oldukça az olması ve dünya ihracatının düşük gerçekleşmesinden dolayı rekabet gücü yüksek gerçekleşmiştir. Soya ve kanola yağında ise dünya ihracatından alınan payın düşük olması nedeniyle AKÜ ve ASKÜ indeks değerleri düşük gerçekleşirken, TBI indeks değerleri sadece ülke içi ihracat ve ithalat değerlerinden oluştuğu için yüksek gerçekleşmiştir. Zeytinyağı ihracatında ise artış oranının Türkiye'nin toplam ihracatına ve dünya zeytinyağı toplam ihracatına göre düşük kalması son 20 yıllık dönemde rekabet gücünün azalmasına yol açmıştır.

Sonuç

Yağlı tohumlar, kullanım alanının geniş olması nedeniyle talebi oldukça yüksek olan tarımsal bir üründür. Ayrıca artan nüfus ile talebin artması ve bitkisel yağ sanayinde kapasite kullanım oranının düşük olması özellikle yağlı tohum ithalatının yıllar içinde artmasına neden olmuştur. Bu durum tarım ve gıda ürünleri dış ticaretinin aksine yağlı tohum ile hayvansal ve bitkisel yağlarda dış ticaret ve döviz açığı oluşturmaktadır.

Uluslararası ticarete rekabet gücüne sahip olma ülkelerin amaçlarından biri olmasına karşın tarım ve gıda ürünlerinde nüfus artışıyla beraber gıda güvencesi sorunu, bu ürünlerde dış ticarete karşılaştırmalı üstünlüğün ikinci plana atılmasına neden olmaktadır. Buna karşın araştırmayı kapsayan dönemde, Türkiye bitkisel yağ sanayinin gelişimiyle beraber palm yağı dışındaki diğer bitkisel yağlarda rekabet gücü yüksek olup bitkisel yağ ihracatı, döviz getirici faaliyet olma yoluna girmiştir. Rekabet gücü indekslerindeki hesaplamada kullanılan değişkenlere bağlı olarak indeks değerleri değişmesine karşın incelenen dönemde en yüksek rekabet gücü ayçiçek yağında gerçekleşmiştir. Bunun nedenleri arasında yağlı tohum üretimine ilişkin desteklerin en çok ayçiçeğine verilmesi, rafine ayçiçek yağı ihracatı için ayçiçeği tohumu ve ham yağ ithalatının teşvik edilmesi ile bitkisel yağ sanayinde ayçiçek yağı üretimine ilişkin kurulu kapasitenin yüksek olması gösterilebilir. Zeytinyağında ise gelir artışına bağlı olarak iç talebin artması ve dünya ihracat artışının daha yüksek olması nedeniyle dönem içinde rekabet gücünde azalma meydana gelmiştir.

Sonuç olarak, ülkeler bir mal veya hizmette rekabet gücüne sahip olması istenen bir durumdur. Ancak tarım ve gıda ürünlerinde bu durum gıda güvencesi, ekonomik ve sağlık gibi etkenlerle tüketici tercihleri ile devlet tarafından tarım politikalarının değişiklik göstermesi

nedeniyle farklılık gösterebilmektedir. Ancak bitkisel yağlarda tarım ve dış ticaret politikalarında devlet tarafından sağlanan teşvikler hammadde ihtiyacının ithalat yoluyla karşılanmasına ve bu sayede rekabet gücünün yüksek olmasına zemin hazırlamıştır. Hammadde başta olmak üzere bitkisel yağ açığına rağmen rafine bitkisel yağlarda rekabet gücünün yüksek olması yağ sanayinde kapasite kullanımının etkin kullanımının sağlanmasına, iş gücüne ihtiyaç duyulması nedeniyle istihdam oluşturmaya ve ülkeye döviz kazandıran bir sektör haline gelmiştir. Ancak bu durumun sürdürülebilir olması gerek duyulan hammaddenin ithalat yoluyla karşılanmasından ziyade yağlı tohum üretimini teşvik edecek tarım politikalarıyla mümkün olacaktır.

Kaynakça

1. Aroğlu, H. (2016), "Türkiye'de Yağlı Tohum ve Ham Yağ Üretimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 25(Özel Sayı-2), 357-368.
2. Balassa, B. (1965), "Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage", 1. The Manchester School, 33(2), 99-123.
3. Can, B. A., Tomar, O ve Yılmaz, A. M. (2021), "Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Ayçiçek Yağının Gıda Güvencesi ve Kendine Yeterlilik Açısından Değerlendirilmesi," Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (31), 640-654.
4. Chozhavadhan, S., Singh, M.V.P., Fransila, B., Kumar, R.P ve Devi, G.K. (2020), "A Review on Influencing Parameters of Biodiesel Production and Purification Processes", Current Research in Green and Sustainable Chemistry, 1, 1-6.
5. Duru, S., Konuşkan, D.B ve Parlakay, O. (2017), "Inward Processing Regime Promotion System in Vegetable Oil Industry: A Case Study of Turkey", Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology, 5(4), 435-440.
6. Food and Agriculture Organization (FAO) (2006), Food Security. Policy Brief. Issue 2. https://www.fao.org/fileadmin/templates/faotaly/documents/pdf/pdf_Food_Security_Cocept_Note.pdf HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"(HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"Erişim Tarihi HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023": HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023" 26 HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"/ HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"05 HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"/ HYPERLINK "https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul%20Erişim%20Tarihi%2026.05.2023"2023).
7. Frija, A., Dhehibi, B., Ben Salah, M ve Aw-Hasan, A. (2017), "Competitive Advantage of GCC Date Palm Sector in the International Market: Market Shares, Revealed Comparative Advantages, and Trade Balance Indexes", International Journal of Marketing Studies, 9(6), 1-13.
8. Gül, V., Öztürk, E ve Polat, T. (2016), "Günümüz Türkiye'sinde Bitkisel Yağ Açığını Kapatmada Ayçiçeğinin Önemi", Alinteri Journal of Agriculture Science, 30(1), 70-76.
9. Gündüz, O. (2021), "Türkiye'de Ayçiçek Yağı Fiyatı Niçin Artıyor: Kısa ve Uzun Dönem Dinamik Analizi", Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 10(1), 30-48.
10. Hinlopen, J. and Marrewijk, C.V. (2001), "On the Empirical Distribution of the Balassa Index", Review of World Economics, 137(1), 1-35.
11. Istudor, N., Constantin, M., Ignat, R., Chiripuci, B.C ve Petrescu, I.E. (2022), "The Complexity of Agricultural Competitiveness: Going beyond the Balassa Index", Journal of Competitiveness, 14, 61-77.
12. Karacan, E., Yaylacı, A ve Yemişçiöğlü, F. (2021), "Bitkisel Yağ Sektörü Tedarik Zincirinde Yeni Teknolojilerin Kullanımının ve Palm Yağı Tedariği Üzerinden Rspo Sertifikasyonunun Önemi Üzerine Bir İnceleme", Beykoz Akademi Dergisi, 9(2), 119-135.
13. Kaya, T., Sezgin, A., Külekçi, M ve Kumbasaroğlu, H. (2010), "Dünyada ve Türkiye'de Ayçiçeği Üretimi ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler", Alinteri Journal of Agriculture Science, 18(1), 28-33. Erzurum
14. Kılı, F ve Beycioğlu, T. (2019), "Türkiye'de ve Dünyada yağlı tohum ve ham yağ üretim Durumu Türkiye Yağlı Tohum Üretimine İlişkin Önemli Sorunlar", Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi, 1(5), 17-33.
15. Kulakoğlu, Ö. (2020), "Türkiye'de Tarımda Kendine Yeterlilik ve Gıda Güvencesi" Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi Doktora Üniversitesi. Tekirdağ.
16. Kumar, V ve Pansari, A. (2016), "Competitive Advantage through Engagement", Journal of Marketing Research, 53(4), 497-514.
17. Küçük, N., Aydoğdu, M.H ve Şahin, Z. (2021), "Yağlı Tohum Piyasalarındaki Gelişmeler ve Türkiye Kolza Piyasası Trend Analizi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32(1), 215-227.
18. Lafay, G. (1992), The Measurement of Revealed Comparative Advantages, In M.G. Dagenais and P.A. Muet (eds.), International Trade Modeling, Chapman & Hill, London.,

19. Laursen, K. (2015), "Revealed Comparative Advantage and The Alternatives as Measures of International Specialization", *Eurasian Business Review*, 5, 99-115.
20. Macit, S ve Şanlıer, N. (2014), "Palm Yağı ve Sağlık (Palm Oil and Health)", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 13, 20.
21. Mizik, T. (2021), "Agri-Food Trade Competitiveness: a Review of the Literature", *Sustainability*, 13(20), 11235.
22. Niyaz, Ö. C., ve İnan, İ. H. (2016), "Türkiye'de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi", *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 1-7.
23. Onat, B., Arioğlu, H., Güllüoğlu, L., Kurt, C ve Bakal, H. (2017), "Dünya ve Türkiye'de Yağlı Tohum ve Ham Yağ Üretimine Bir Bakış", *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 20, 149-153.
24. Parlakay, O ve Duru, S. (2017), "Türkiye'de İşlenmiş Tarım Ürünleri Dış Ticaretinde Dâhilde İşleme Rejiminin Etkilerinin Trend Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 21(1), 67-72.
25. Pilorgé, E. (2020), "Sunflower in the Global Vegetable Oil System: Situation, Specificities and Perspectives", *OCL - Oilseeds and Fats, Crops and Lipids*, 27, 34.
26. Resmî Gazete (1999), 4458 Sayılı Gümrük Kanunu. 4 Kasım 1999 Tarih ve 31554 Sayılı Resmî Gazete, Ankara, www.resmigazete.gov.tr.
27. Resmî Gazete (2021), Bosna Hersek Menşeli Bazı Ürünlerin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar, 31 Temmuz 2021 Tarih ve 31554 Sayılı Resmî Gazete, Ankara, www.resmigazete.gov.tr.
28. Rossato, F.G.F., Susaeta, A., Adams, D.C., Hidalgo, I.G., de Araujo, T.D ve de Queiroz, A. (2018), "Comparison of Revealed Comparative Advantage Indexes With Application To Trade Tendencies of Cellulose Production From Planted Forests in Brazil, Canada, China, Sweden, Finland and the United States", *Forest Policy and Economics*, 97, 59-66.
29. Saeyang, R ve Nissapa, A. (2022), "Factors Affecting Revealed Symmetric Comparative Advantage of Crude Palm Oil Exports of Indonesia, Malaysia and Thailand", *Songklanakarın Journal of Science & Technology*, 44(1).
30. Shi, W. H., Yan, M. L., Zhou, X. L., Zhang, Y., ve Wu, C. L. (2023), "Evolution Pattern And Policy Implications Of Global Sunflower Oil Trade", *Chinese Journal Of Oil Crop Sciences*, 45(4), 664.
31. Stefaniak, J ve Ambroziak, A.A. (2021), "Intra-EU vs. Extra-EU Trade in ICT Services", *International Journal of Management and Economics*, 57(1), 34-43.
32. Tarım ve Orman Bakanlığı (2021), Bitkisel Yağlar Sektör Politika Belgesi 2022-2024, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM), Ankara, www.tarimorman.gov.tr.
33. TradeMap (2023), https://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c (Erişim Tarihi: 26/05/2023).
34. Türkiye İstatistik Kurumu (2023a), <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (Erişim Tarihi: 26/05/2023).
35. Türkiye İstatistik Kurumu (2023b), <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> (Erişim Tarihi: 30/06/2023).
36. Verter, N., Zdráhal, I., Bečvářová, V ve Grega, L. (2020), "Products Mapping and Trade in Agri-Food Products Between Nigeria and the EU28", *Agricultural Economics*, 66(1), 34-45.
37. Zengin, E.Ç ve Sağır, H. (2019), "Rekabet Gücü Kapsamında Dünyadaki ve Türkiye'deki Kentlerin Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 867-889.

Emre Eşref KOÇAK*

* Ticaret Bakanlığı Ticaret Uzmanı, emre_kocak@ymail.com

Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda Yer Alan Aldatıcı İşlem ve Davranış Kavramına İlişkin Bir Değerlendirme

Özet

Kanun koyucu bazı durumlarda suçun işleniş şekline kısıtlama getirmeyerek, söz konusu suçun uygulanma şekli ve alanını olabildiğince geniş tutmak şeklinde düşünebilir. Ancak hangi fiil veya davranışların adli boyuta taşınması gerektiği hususunda belirsizliklerin yaşanması, adli makamların iş yükünü arttırdığı gibi takibat veya mahkemenin devam etmesi nedeniyle kişi veya kurumların mağdur olmasına da yol açabilmektedir. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 3/2. maddesinde yer alan “aldatıcı işlem ve davranış” suçu da geniş bir anlam ifade ettiği için bahsi geçen soruna bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada anılan Kanun maddesinin maddi ve manevi unsurları ile ilgili hukuk çerçevesindeki yorumlara yer verilerek konu özelinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aldatıcı İşlem ve Davranış, Sahtecilik, Kaçakçılıkla Mücadele.

JEL Sınıflama Kodları: K14, K42.

An Evaluation of the Concept of Deceptive Transactions and Behavior in the Anti-Smuggling Law

Abstract

In some cases, the legislator intends not to restrict the manner in which the crime is committed, but to keep the manner and scope of the crime as wide as possible. However, uncertainty as to which cases or conduct should be brought to justice leads to a person or institutions being victimized by prosecution or the continuation of the trial, as the judicial authorities can increase the workload. Because it's broad meaning the “misleading transactions and behaviors” crime which contained in article 3/2 of the Anti-Smuggling Law Act No. 5607 is also a sample to the mentioned problem. This study will specially work about the material and spiritual element of the Law article with juristical evaluation.

Keywords: Misleading Transactions And Behaviors, Forgery, Anti Smuggling.

JEL Codes: K14, K42.

Giriş

Kaçakçılığın konusunu sınır, kıyı ve karasularının emniyeti/kontrolü olduğu gibi gümrük vergilerinden veya ithalat/ihracat kısıtlamalarından kaçınmak amacıyla eşyanın gizli olarak yurda sokulması veya yurttan çıkarılmasını da teşkil etmektedir. Dolayısıyla genel bir tabirle kaçakçılık; bir eşyanın gümrük idaresine beyan edilmeden yurda getirilmesi olarak tanımlanabilir. Beyandan kaçınma gerekçesi eşyanın ithal veya ihracının yasak, izne veya yüksek vergilere tabi olması gibi ihtimaller sebep olabilir. Bunun yanı sıra eşyanın beyan edilmeme şekli; hiçbir şekilde beyana konu olmaması veya beyan edilenden çok farklı bir eşyanın beyanı şeklinde sahte belge veya hile gibi unsurlarla desteklenerek gerçekleştirilebilir.

Yurda kaçak eşyanın girişi, silah ve uyuşturucu gibi kamuoyunda tehlikeyi artırma, devletleri önemli miktarda vergi kaybına uğratarak devlet hakimiyetini ihlal etme, kayıt dışı ekonomi ve kontrolü yapılmayan ürünlerin halk ve çevre sağlığı üzerinde de olumsuz etkiye sebebiyet verme gibi riskleri taşımaktadır. Diğer taraftan kaçakçılık suçlarının artması iç piyasada haksız rekabete sebebiyet vermekte ve ülke ekonomisinin kalkınmasının önünde bir engel oluşturabilmektedir (Yaşar, 2020:12). Zira dış ticaret ve iç Pazar dengesinin makul ölçüde tutulması, kayıtsız ve gölge bir ekonominin oluşmasının önüne geçilmesi, devletin ekonomik saygınlığının korunması için bir sistem kurulması devletlerin önceliğidir. Bu nedenle de devletler, söz konusu riskleri önlemek için de kaçakçılıkla mücadele kapsamında birtakım tedbirler almaktadır.

Kaçakçılıkla mücadele kapsamında Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk düzenleme 07/01/1932 tarihinde kabul edilen 1918 sayılı “Kaçakçılığın Men ve Takibatına Dair Kanun” ile yapılmıştır. Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliği aday üyeliği sürecinde 1996 tarihinde Gümrük Birliğine üye olması sonucunda gümrük mevzuatının da Avrupa Birliği ile uyumlu olması gerektiğinden 1918 sayılı

Kanunun yerinin kaçakçılıkla mücadeleye ilişkin olarak 10/07/2003 tarihinde kabul edilen 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu almıştır.

Ancak 2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanununun Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun birlikte değerlendirilme ihtiyacı hasıl olduğundan bu temel yasalara uyum amacıyla 2007 yılında 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Adı geçen Kanunun 1 inci maddesinde Kanunun amacının kaçakçılık fiilleri ve yaptırımları ile kaçakçılığı önlemek, izlemek, araştırma usûl ve esaslarını belirlemek olduğu ifade edilmiş olup 3 ncü maddesinde Kaçakçılık suçları sıralanmıştır. Bahsi geçen fiiller arasında ikinci fıkrada yer alan “aldatıcı işlem ve davranış” hususunun uygulamada birtakım sorunlara yol açtığı gözlemlenmektedir şöyle ki; anılan Kanun maddesinde yer verilen fiile ilişkin açık bir tanım yapılmadığından hangi işlem ve davranışların bu kapsam içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili karışıklığa yol açmaktadır. Özellikle yükümlüsünce beyan edilen gümrük tarife istatistik pozisyonunda (GTİP) yanlışlık olması halinde 4458 sayılı Gümrük Kanununun ilgili maddesi yerine 5607 sayılı Kanunun bahse konu maddesi çerçevesinde adli takibata konu olmasına yönelik eleştiriler yöneltilmektedir. Bu durum da hem yargı sürecinin uzaması ve yoğunluğun artmasına hem de yükümlüler açısından ciddi ekonomik külfet getirmesine sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmada 5607 sayılı Kanunun 3/2. maddesinde yer alan “aldatıcı işlem ve davranış” ifadesinin idare tarafından hangi bağlamda ele alınması gerektiği, suçun maddi ve manevi unsurları gibi hususlar incelenmiştir.

1. İlgili Düzenlemeler

1.1 Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun “Kaçakçılık suçları” başlıklı 3 ncü maddesinin

ikinci fıkrası “Eşyayı, aldatıcı işlem ve davranışlarla gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin ülkeye sokan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.” hükmünü amirdir.

Görüldüğü üzere söz konusu fiilden bahsedebilmek için öncelikle ithalinde vergiye tabi bir eşyanın olması ve söz konusu vergilerin ödenmemiş veya eksik ödenmiş bir verginin olması gerekmektedir. Bahse konu suçun işlenmesi durumunda da hapis ve adli para cezasına çarptırılmaktadır.

Burada korunan hukuki değer, devletin egemenlik yetkisi olan vergilendirmesidir. Aldatıcı işlem ve davranışlarla eşyanın ülke sınırlarına sokulması devletin egemenlik yetkisini zedelemekte ve gümrük işlemlerine bağlı olarak ödenmesi gereken vergi gibi mali yararlar da zafiyete uğramaktadır. (Akaner, 2022:187)

Söz konusu Kanun maddesi 18/06/2014 tarihli ve 6455 sayılı Kanun ile değiştirilmiş olup önceki halinde “Eşyayı, sahte belge kullanmak suretiyle gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin ülkeye sokan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.” olarak düzenlenmişti.

Bahse konu Kanun değişikliğinin gerekçesinde ise “sahte belge kullanmak suretiyle” ibaresinin “aldatıcı işlem ve davranışlarla” şeklinde değiştirilmesinin, sahtecilik oluşturmayan aldatıcı davranışlarla gerçekleştirilen kaçakçılık fiillerini de kapsamı yani daha da genişletilmesi olarak ifade edilmiştir.

Söz konusu suçun sahte belge kullanılarak işlendiği takdirde Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 4 ncü maddesinin beşince fıkrası uyarınca ayrıca ceza müeyyidesinin uygulanacağı da düzenlenmiştir.

1.2 Gümrük Kanunu

Kabahat kavramı, Kabahatler Kanunu’nun 2’nci maddesinde; “Kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğünü haksızlık” şeklinde açıklanmaktadır. Birçok özel kanunda kabahatlere ilişkin düzenlemelere yer verilmiş olup Gümrük Kanunu da kabahat düzenlemesine yer veren özel kanunlardan biridir. Gümrük kabahatlerinin temelini gümrük mevzuatından almasının yanı sıra özünde bir kabahat olması sebebiyle Kabahatler Hukukunun genel prensiplerinden ayrı olarak değerlendirilemeyeceği açıktır (Çoşkun, 2023:43-44).

Gümrük mevzuatında düzenlenmiş kabahatler, vergi kaybına neden olan kabahatler ve usulsüzlük kabahatleri şeklinde ikili bir yapıda yer almaktadır.

Vergi kaybına neden olan kabahatler arasında yer alan Gümrük Kanunu’nun 234 ncü maddesinin birinci fıkrası “1. Serbest dolaşıma giriş rejimi veya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda;

a) 15 inci maddede belirtilen Gümrük Tarifesini oluşturan unsurlarda veya vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi ölçülerinde aykırılık görüldüğü ve beyana göre hesaplanan ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gereken ithalat vergileri arasındaki fark % 5’i aştığı takdirde, ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası alınır.” olarak hükmedilmiştir.

Gümrükte yaşanan ihtilaflar içerisinde Gümrük Kanunu’nun 234’üncü maddesinden kaynaklanan ihtilaflar önemli bir yer işgal etmektedir (Topuz, 2017:81). Buradaki maddenin ilgili fıkrasını özetlemek gerekirse, vergi kaybına yol açacak şekilde beyan edilen eşyanın tarifesinin tespit edilenden farklı çıkması veya beyan edilen ağırlık/sayı/miktar itibarıyla noksanlık bulunması halinde ithalat vergileri¹ ile birlikte vergi farkının 3 katı para cezası tatbik edilmektedir.

¹ Gümrük Kanunu’nun 3’üncü maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre “İthalat vergileri” deyimi, a) Eşyanın ithalinde ödenecek gümrük vergisi ile diğer eş etkili vergiler ve malî yükleri, b) Tarım politikası veya tarım ürünlerinin işlenmesi sonucu elde edilen bazı ürünlere uygulanan özel düzenlemeler çerçevesinde ithalatta alınacak vergileri ve diğer malî yükleri ifade eder.

Yukarıda bahsedilen iki Kanun maddesinde benzer iki fiilden söz edilebilir; ikisinde de yanlış bir beyan söz konusu ancak birinde idareyi bilerek yanıltarak konusu suç teşkil eden bir fiil varken diğerinde ise maddi hatadan ötürü bir kabahatten bahsedilmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere sonraki bölümde yer verilecektir.

1.3 Tasarruflu Yazı

Tasarruflu yazılar her ne kadar düzenleme niteliği taşımasalar da gümrük idarelerine yönelik bir talimat oldukları kabul edildiğinden bu çalışmada yer verilmesinde fayda olacağı düşünülmüştür.

Konuyla ilgili olarak Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün tüm Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüklerine dağıtım 17/02/2020 tarihli ve 52302630 sayılı yazısında;

"...

- *Gümrük vergilerinin ödenmemesi veya eksik ödenmesi amacıyla icra edilen bir fiilin aldatıcı işlem ve davranış olarak nitelendirilerek 5607 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmesinde;*
- *Eşya ve/veya ambalajı üzerinde, eşyanın vergilendirmeye esas unsurlarının doğru olarak tespit edilmesini engellemeye yönelik olarak tahrifat yapılması,*
- *Gerçeğe aykırı veya sahte belge ibraz edilmesi veya orijinal belge üzerinde tahrifat yapılması, hususlarının aldatıcı davranış ve işlemin varlığına yönelik emareler olarak değerlendirilmesi;*

Öte yandan her olayın mutlaka kendi olguları/gerçekleri bağlamında ele alınması ve değerlendirmelerin olay bazında yapılarak "kasıt" unsurunun varlığının somut biçimde ortaya konulması, 5607 sayılı Kanun ile umulan amacın gerçekleşmesi ve olası mağduriyetlerin önüne geçilmesi yönünden önem taşımaktadır."

şeklinde ifade edilmiştir.

Söz konusu dağıtım yazısında hangi fiillerin aldatıcı işlem ve davranışa konu olabileceğine yönelik yol gösterici bir tavsiye niteliği taşımaktadır. Nitekim yazının sonunda her olayın mutlaka kendi olguları/gerçekleri bağlamında ele alınması ve değerlendirmesi gerektiği bu görüşü destekler mahiyettedir.

Ancak konuyla ilgili olarak her ne kadar açıklayıcı bir talimat yazısı yer alsada yine de gerek gümrük idarelerince gerekse de yükümlülerce tereddütler yaşandığı gözlemlenmektedir.

2. Aldatıcı İşlem ve Davranış

2.1 Tanım

Failin aldatıcı işlem ve davranışlarının hileli olup olmadığının belirlenmesi noktasında doktrinde çeşitli görüşler mevcuttur. Hile, objektif olarak hataya düşüren ve başkasının düşünceleri üzerinde etki eden her türlü davranış olup hilenin mutlaka açık veya örtülü bir beyanla ortaya konmasına gerek yoktur (Taner & Kamışlı, 2018:1023).

Hangi hareketin aldatmaya elverişli olduğu husus somut olaya göre ve mağdurun içinde bulunduğu duruma göre belirlenmelidir. Bu konuda önceden bir kriter oluşturmak olanaklı değildir (Özbek, 2023:740).

Doktrinde Aldatıcı harekette karşıdakinin düşünce ve muhakeme yetisi üzerinde hataya düşürücü etki yaratacak davranış olarak tanımlandığını, bunun sonucunda karşıdaki kişinin iradesinin sakatlanarak rıza göstermeyeceği bir konuda rıza göstermesi olarak tanımlanmaktadır (Akaner, 2022:191). Buna ilaveten aldatma ibaresi, hileyi çağrıştırmakta olup aldatıcı işlem ve davranıştan maksadın basit bir yalanı aşan hileli bir hareket olduğu, birtakım sahte ve suni hareketlerle gerçeğin çarpıtılması, gizlenmesi ve saklanması gerektiği, hilenin nitelikli bir yalan olduğu, ustaca işlendiği, söz konusu davranışla sanık veya başkasına haksız çıkar sağlanması gerektiği de görüşler arasında yer almaktadır. Yapılan aldatıcı davranış ve işlemde gümrük memurunun yanılıya

düşürölmesi gerektiğinden hangi hareketin aldatmaya elverişli olup olmadığı somut olaya göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Arslan, 2018:557).

2.2 Suçun Maddi Unsuru

Suçun maddi unsurunun oluşması için şu üç şartın bulunması gerekmektedir.; 1) gümrük kapısından eşya ithal etmek, 2) işlem sırasında aldatıcı işlem ve davranışta bulunmak, 3) ödenmesi gereken gümrük vergilerini kısmen/tamamen ödememek. Aldatıcı işlem fiili için en bilineni de sahte belgenin kullanılmasıdır. Dolayısıyla gümrük vergilerinden muaf olan eşya suçun konusunu oluşturmaz (Kılıç, 2022:109).

İthal yasak olan eşyanın aldatıcı işlem ve davranışla ithal edilmek istenilmesi halinde ise ilgili Kanun maddesi yerine Kanunun 3/7. maddesinde yer alan “İthal kanun gereği yasak olan eşya” olarak değerlendirilecektir (Arslan & Erdoğan, 2018:557).

Maddi unsur olarak beyanname ekinde sahte veya tahrif edilmiş (üzerinde usulüz değişiklikler yapılmış) evrakın kullanılması, beyan edilen eşya ile ilgisi olmayan eşyanın veya beyan edilen eşyanın miktar veya ağırlığının büyük bir oranda gizlenmesi, çiftte fatura kullanılması gibi örnekler gösterilebilir.

Bunun yanı sıra, beyanı alan gümrük memurunun beyanın doğruluğunu araştırmakla yükümlü olduğu, sadece bu beyanla yetinmeyip gerekli incelemelerin de yapılması gerektiği, bu itibarla salt yalan beyanda bulunmanın TCK'nın 206 ncı maddesindeki inceleme konusunu oluşturmayacağı da savunulmaktadır (Akaner, 2022:200).

İlave olarak gümrük beyannamesindeki gerçeği yansıtmayan bilgilerin beyannameye eklenen ve gerçeğe uygun olmayan evraklardan

anlaşılabiliyorsa bu durumda da kaçakçılık fiili için manevi unsurun (yani kastın) gerçekleşmediği, Gümrük Kanunundaki hükümlere göre işlem yapılması gerektiği belirtilmektedir (Çilesiz, 2018:197).

Söz konusu suçun işlenmesi için ortada bir gümrük beyannamesinin olması da şart değildir. Zira Gümrük Kanunu 59 ncu maddesinin birinci fırfasında gümrük beyanının sözlü olarak gerçekleşebilmekte olup gerçeğe aykırı sözlü fiilin (kastedilen tutanağa geçen bir sözlü beyan) bulunmasının da aldatıcı işlem kapsamında da yer alabilir. Ancak burada gümrük işlemi sırasında kişinin gümrük idaresince beyana davet edilmesi gerekmektedir (dolayısıyla yolcunun yeşil hattan geçmesi Kanunun 59 ncu maddesindeki sözlü beyana girmemektedir) (Çilesiz, 2018:195).

2.3 Suçun Manevi Unsuru

Anılan Kanun maddesinde düzenlenen suçun manevi unsuru kasttır (Arslan & Erdoğan, 2018:204). Dolayısıyla failin bilerek ve isteyerek aldatıcı bir işlem/davranış ile gümrük vergilerini kısmen veya tamamen ödemeksizin eşyanın ülkeye sokulması söz konusu olmalıdır. Suçun olası kastla işlenmesi de mümkündür. Gerçeğe aykırı beyan, beyannameye eklenen belgelerden kolayca anlaşılabiliyorsa kastın varlığının araştırılması gerekir. Zira böyle bir durumda failin beyanname eklerinin incelenmeyeceği düşüncesiyle de kasten hareket etmiş olabileceği ileri sürülmekle birlikte bu durumda failin kasten hareket etmiş olsa dahi yapılan işlem ve davranışın görevlileri aldatmaya elverişli değildir. (Arslan & Erdoğan, 2018:597)

Eşyanın GTİP'inde, menşesinde veya diğer alanlarda kodun yanlış girilmesi durumunda tek başına kastın varlığı için yeterli olmamakta olup konuyla ilgili muhtelif Yargıtay kararları bulunmaktadır.²

² Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 07 Mayıs 2018, E. 2016/11722, K. 2018/4866; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 06 Temmuz 2017, E. 2014/29601, K. 2017/6038.

Öte yandan aldatıcı işlem ve davranış ile ilgili Kanunda taksir hali düzenlenmediğinden dikkatsizlik ve özensizlik sonucu vergilerin kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde bu suç kapsamında bir sorumluluktan söz edilemeyecektir (Arslan & Erdoğan, 2018:578).

2.4 Uygulamada Karşılaşılan Sorun

İçerisinde sahte belge olmadan aldatıcı işlem ve davranış kapsamına girdiği fiiller ile ilgili bazı örnek Yargıtay Kararlarına değinmek de faydalı olacaktır. Eksik vergi ödemek amacıyla beyanda hiç yer almayan eşyanın ithaline ilişkin teşebbüs eylemi 5607 sayılı Kanunun 3/2. maddesi kapsamında değerlendirilmiştir.³ Başka bir örnek ise eksik vergi ödemek amacıyla işlem gören beyanname kapsamı ithal eşyasının bir kısmını gizlemeye (örneğin bir eşyanın 150.000 adet olarak beyan edilip aslında 600.000 adet olması gibi) teşebbüs fiili de gösterilebilir.⁴ Vergi ödememek amacıyla özet beyanda eşyanın belirtilmemesi⁵ veya çifte fatura düzenlenmesi⁶ de diğer örneklerdir.

2.5 Uygulamada Karşılaşılan Sorun

Bir fiilin Kanunda belirtilen bir suç kapsamında değerlendirilip değerlendirilmemesi idari değil elbette adli makamların görev alanına girmektedir ve söz konusu durum kaçakçılıkla mücadele için de geçerlidir. Ancak bir fiilin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu gerekçesiyle idari makamlarca değerlendirildikten sonra adli makamlara intikal edildiği de dikkat alındığında ilk muhatap olan idarenin sağlıklı bir değerlendirme yapması önem arz etmektedir. Dolayısıyla bir kabahat fiilinin suç kapsamında değerlendirilerek adli makamlara intikal edilmesi hem adliye makamları ile gümrük idarelerindeki iş yükünün artması hem de dava sonuçlanıncaya kadar yükümlülere maddi-manevi

külfet oluşturması gibi birçok risk unsuru yer almaktadır.

Konuyla ilgili olarak İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği'nin muhtelif yazılarında mükellef ve/veya beyan sahibince basit hata veya dikkatsizliklerinden kaynaklanan vergi kaybı doğurabilecek fiillerde bazı durumlarda kasıt unsuru olup olmadığına bakılmaksızın aldatıcı işlem ve davranış şeklinde değerlendirilebileceği, idareler tarafından sahtecilik suçunda ilk aşamada illiyet bağının kurulmadığı, bu durumda da yükümlü/beyan sahibi nezdinde mağduriyet oluştuğu, çözüm için de "aldatıcı işlem ve davranışlar" ifadesine giren hususların Kanunda açık olarak ifade edilmesinin yararlı olacağı bildirilmiştir.⁷

Sonuç ve Değerlendirme

Bilindiği üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 2. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez, güvenlik tedbiri uygulanamaz ve Kanunda yazılı cezalar ile güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez. Dolayısıyla doktrinde Kanunilik ilkesi bağlamında ifade edilen "Belirlilik" ilkesi gereğince kanunlarda geçen ifadelerin, anlamları bakımından tereddütlere mahal verecek mahiyette olmaması; açık ve seçik olması gerekmektedir. Açık ve seçik olma, yalnızca suçun unsurları bakımından değil, daha az veya fazla cezayı gerektiren nitelikli hâller ile suç karşılığında uygulanacak ceza hukuku yaptırımları için de geçerli olacak şekilde anlaşılmalıdır (Kaşka, 2013:187).

Bu nedenle ilgili Kanunun önceki halinde yer alan "sahte belge kullanmak" ifadesi daha özel ve objektif iken aldatıcı işlem ve davranış kavramı daha genel ve sübjektif olarak değerlendirilmektedir.

³ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 04.02.2020, 2016/2857 Esas, 2020/1700 Karar; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 10.11.2014, 2013/19202 Esas, 2014/19007 Karar.

⁴ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 18.12.2019, 2015/27516 Esas, 2019/39008 Karar; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 26.02.2019, 2018/1757 Esas, 2019/19845 Karar.

⁵ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 20.03.2019, 2015/12234 Esas, 2019/28377 Karar.

⁶ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 15.07.2014, 2014/2009 Esas, 2014/14720 Karar.

⁷ İnternet Erişim Adresi: https://files.igmd.org.tr/doc/11042023-160444_2023-1850pdf.pdf (Erişim Tarihi: 14.03.2024)

Aldatıcı işlem ve davranışlar ifadesine giren hususların Kanunda açık olarak ifade edilmesi yukarıda yer verilen belirlilik ilkesi ile bağdaşması beklenebilir ancak bu durumda Kanunda yer almayıp aldatıcı işleme girebilecek fiiller ile ilgili de bir boşluk oluşabileceğinden dolayı kanun koyucunun bilinçli olarak aldatıcı işlem ve davranış gibi geniş bir ifadeye yer verdiği düşünülmektedir.⁸

Diğer taraftan bahse konu Kanun maddesiyle ilgili olarak; gümrük vergilerinin kısmen veya tamamen ödenmemesine ilişkin bir amaçtan bahsedilmediğinden Kanun maddesinin “*Kısmen ya da tamamen gümrük vergisi ödememek amacıyla eşyayı aldatıcı işlem ve davranışlarla ülkeye sokan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.*” şeklinde düzenlenmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur (Akaner, 2022:206).

Aldatıcı işlem ve davranışlar ile ilgili Yargıtay Dergisinde yayımlanan makalesinde Prof. Çetin Arslan, tahrifat yapılarak eşyanın GTİP’inin, menşein veya kıymetinin farklı gösterilmesinin söz konusu suçun maddi unsurunu oluşturduğu (Arslan & Erdoğan, 2018:559), gümrük beyannamesindeki gerçeği yansıtmayan bilgilerin, beyannameye ekli ve gerçeğe uygun evraklardan (basit bir incelemeyle) anlaşılabilirdiği takdirde söz konusu suçun oluşmadığını, zira aldatıcı işlem ve davranışın basit bir yalanı aşan hileli bir durum olduğunu belirtmektedir (Arslan & Erdoğan, 2018:561-563). Dolayısıyla gerçeğe aykırı beyanın kolaylıkla tespiti mümkün olan durumlarda bir kasttan bahsedilemeyeceği savunulmaktadır.⁹

Yukarıda yer verilen hususlar birlikte değerlendirildiğinde 5607 sayılı Kanunun 3/2. maddesinde belirtilen “aldatıcı işlem ve davranış” ibaresinde maddi hatadan da öte gümrük idaresini kasten yanıltma amacıyla Kanun metnine girdiği değerlendirilmektedir. Ancak diğer taraftan da hangi fiilin kasten olup hangisinin maddi hatadan

dolayı olduğunun tespitinin uygulamada zor olduğu da dikkate alınmalıdır.

Bu itibarla söz konusu Kanun maddesinden ötürü oluşan yoğunluk ve karmaşayı azaltmak adına gümrük idarelerince gümrük beyannamesinin kontrolü aşamasında (sahte veya tahrif olmayan) beyanname eklerinin incelenmesi neticesinde eşyanın tarife, kıymet ve/veya menşein farklı olduğunun tespiti mümkün olduğu durumlarda kaçakçılık kapsamında değil kabahat kapsamında (yani Gümrük Kanununda yer alan idari para cezasının tatbik edilmesi) değerlendirilmesinin uygulamada görülen ihtilafın azaltılmasında fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

1. 4458 sayılı Gümrük Kanunu
2. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu
3. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
4. Akaner, C. Ş. (2022). Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda Yer Alan İthalat Kaçakçılığı Suçları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
5. Arslan, Ç., & Erdoğan, M. (2018). Aldatıcı İşlem ve Davranışlarla Gümrük Vergileri Kısmen veya Tamamen Ödenmeksizin Ülkeye Eşya Sokma Suçu (5607 Sayılı KMK m. 3/2). 44(3), 549 - 600.
6. Coşkun, D. Y. (2023). *Mali Hukuk Açısından Gümrük Kabahatlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
7. Çilesiz, S. (2018). *Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Açıklaması*. Ankara: Adalet Yayınevi.
8. Kaşka, H. (2013). Kabahatlerin Beyaz Hüküm Niteliğindeki Normlarla Düzenlenebilmesi Meselesi (Kabahatler Kanunu Madde 4/1 Üzerine Bir İnceleme). Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), 168-249.
9. Kılıç, K. (2022). *Kaçakçılıkla Suçları ve Gümrük Kabahatleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
10. Özbek, V. Ö., Kanbur, N., Doğan, K., Bacaksız, P., & Tepe, İ. (2023). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
11. Taner, G., & Kamışlı, G. (2018). *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*. Ankara: Seçkin Yayın.
12. Topuz, H. İ. (2017). Gümrük Kanunu’nda Düzenlenen Kabahatler ve Yükümlülere Tanınan Haklar ile Uygulamada Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. Ankara.
13. Yaşar, S. B. (2020). *Rekabet Hukuku ve Haksız Rekabet Hukuku İlişkisi*. (Yüksek Lisans). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

⁸ Dolayısıyla hangi fiillerin anılan Kanun kapsamına gireceği ile ilgili bir alt düzenleme getirilmesinin de aynı soruna yol açabileceği değerlendirilmektedir.

⁹ Örneğin gümrük vergileri daha düşük olan bir GTİP’in beyan edilmesi durumunda gümrük memurlarınca eklere bakarak bunun doğru GTİP olmadığı tespit edilmesi gibi.

Gümrükte Gündem

MART 2024

Sercan BAHADIR*

2004 yılı “Gümrükte Gündem”i belirleyen başlıca gelişmeleri geri kazanım katılım payı tutarlarının belirlenmesi ile bazı GTİP’lerde sınıflandırılan eşyaya uygulanacak ilave gümrük vergisi ve gümrük vergisi oranlarının artırılması olduğu söylesek yanlış olmayacaktır.

72’nci fasılda bazı gtıp numaralarında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranlarının artırıldığına, bazılarında ise düşürüldüğü veya sıfırlandığına, 90’ıncı fasılda yer alan bazı gtıp numaralarında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranlarının artırıldığına, 85’inci fasılda yer alan 8529.90.20.00.00 GTİP numarasında ise sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranının düşürüldüğüne ilişkin tebliğ yayınlanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen konular ve diğer değişikliklere ilişkin detayları ile öne çıkan gümrük ve uluslararası ticaret konularını aşağıda bulabilirsiniz.

1- 01.01.2024 tarihinden itibaren uygulanacak geri kazanım katılım payı tutarları belirlendi.

29 Aralık 2023 tarihli ve 32414 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2024/1 sayılı Tebliğ ile, 1/1/2024 tarihinden itibaren uygulanacak GEKAP tutarları belirlenmiştir.

Buna göre, 2024 yılında uygulanacak GEKAP tutarları ile 1 Ağustos 2023 – 31 Aralık 2023 tarihleri arasında uygulanan tutarlar karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Ürün Cinsi	01/08/2023-31/12/2023 Tarihleri Arasında Uygulanan Geri Kazanım Katılım Payı Tutarı	01/01/2024-31/12/2024 Tarihleri Arasında Uygulanacak Geri Kazanım Katılım Payı Tutarı
Plastik poşet (Plastik alışveriş torbaları)	38,5 kr./adet	60 kr./adet
Lastik (Binek araç)	12 TL/adet	19 TL/adet
Lastik (Otobüs, kamyon, kamyonet, yükleyici ve kazıcı lastikleri ve diğerleri)	25,8 TL/adet	40 TL/adet
Lastik (İş makinası lastikleri)	64 TL/adet	100 TL/adet
Dolgu lastikler	30 TL/adet	47 TL/adet
Akümülatör (Kurşun asitli olanlar)	120 kr./kg	190 kr./kg
Akümülatör (Nikel kadmiyumlu olanlar)	300 kr./ kg	470 kr./ kg
Akümülatör (Diğerleri)	30 kr./kg	47 kr./kg
Çinko karbon piller	12 TL/kg	19 TL/kg
Alkali silindirik piller	12 TL/kg	19 TL/kg
Alkali düğme piller	19 TL/kg	30 TL/kg
Düğme piller çinko-hava ve gümüş oksitli	64 TL/kg	100 TL/kg
Lityum düğme piller	64 TL/kg	100 TL/kg
Lityum silindirik şarjlı ve primer pil çeşitleri (Araç bataryaları hariç)	30 TL/kg	47 TL/kg
Otomotiv pilleri (Kurşun içerenler hariç)	92 TL/kg	140 TL/kg
Lityum içeren araç bataryaları	92 TL/kg	140 TL/kg
Diğer şarjlı piller	30 TL/kg	47 TL/kg
Madeni yağ	300 kr./kg	470 kr./kg
Bitkisel yağ	64 kr./kg	100 kr./kg
Elektrikli ve elektronik eşya: Televizyon/ Monitör	120 kr./kg	190 kr./kg
Elektrikli ve elektronik eşya: Bilişim telekomünikasyon ekipmanları (Televizyon ve monitörler hariç)	120 kr./kg	190 kr./kg
Elektrikli ve elektronik eşya: Aydınlatma ekipmanları	64 kr./adet	100 kr./adet
Elektrikli ve elektronik eşya: Küçük ev aletleri ve diğerleri	120 kr./kg	190 kr./kg
Elektrikli ve elektronik eşya: Beyaz eşyalar (Buzdolabı/Soğutucular/ İklimlendirme cihazları hariç)	160 kr./kg	250 kr./kg
Elektrikli ve elektronik eşya: Buzdolabı/ Soğutucular/İklimlendirme cihazları	190 kr./kg	300 kr./kg
İlaç	6,4 kr./kutu veya şişe	10 kr./kutu veya şişe

	01/08/2023-31/12/2023 Tarihleri Arasında Uygulanan Geri Kazanım Katılım Payı Tutarı		01/01/2024-31/12/2024 Tarihleri Arasında Uygulanacak Geri Kazanım Katılım Payı Tutarı	
Ürün Cinsi	Kg Başına Alınan Tutar (kr.)	Adet Başına Alınan Tutar (kr.)	Kg Başına Alınacak Tutar (kr.)	Adet Başına Alınacak Tutar (kr.)
PLASTİK AMBALAJ				
İçecek Ambalajları (Adet)				
0,33 litreye kadar		3,84		6
0,3301-0,75 litre arası		7,2		11
0,7501-1,5 litre arası		11,4		18
1,501 litre üzeri		15,48		24
Diğerleri (Poşet Hariç) (kg)	258		400	
METAL AMBALAJ				
İçecek Ambalajları (Adet)		11,4		18
Diğerleri (kg)	300		470	
KOMPOZİT AMBALAJ				
Kâğıt-Karton Ağırlıklı Kompozit				
İçecek Ambalajları (Adet)				
0,25 litreye kadar		3,84		6
0,2501-0,5 litre arası		7,2		11
0,501 litre üzeri		15,48		24
Diğerleri (kg)	300		470	
KAĞIT KARTON AMBALAJ (kg)	120		190	
CAM AMBALAJ				
İçecek Ambalajları (Adet)				
0,25 litreye kadar		3,84		6
0,2501-0,5 litre arası		7,2		11
0,501-1 litre arası		11,4		18
1,01-5 litre arası		18		28
5,01 litre üzeri		38,4		60
Diğerleri (kg)	120		190	
AHŞAP AMBALAJ				
AHŞAP AMBALAJ (Adet)		64		100

2- 2024 yılında uygulanacak İthalat Rejimi Kararı yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

31 Aralık 2023 tarihli ve 32416 sayılı 3'üncü mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan 8043 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı eki İthalat Rejimi Kararında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kararla, mer'i İthalat Rejimi Kararı ekinde yer alan kısaltmalar, listeler ve ekler değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Kararı'na ekli Karar incelendiğinde, 2023 yılında uygulanan ithalat rejimi kararının genel çerçevesinin 2024 yılı için de büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Mevut değişiklikler kapsamında, gümrük vergi oranları incelendiğinde;

72'nci fasıldaki 21 GTİP numarasında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranlarının %4 ile %25 arasında değişen oranlarda arttırıldı;

Yine 72'nci fasıldaki 33 GTİP numarasında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranlarının %2 ile %20 arasında değişen oranlarda düşürüldüğü veya sıfırlandı;

8529.90.20.00.00 GTİP numarasında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranının %3'ten %0 düşürüldüğü;

90'ıncı fasılda yer alan 4 GTİP numarasında sınıflandırılan eşyanın gümrük vergisi oranlarının %1 veya %1,7 oranında arttırıldı;

görülmektedir.

3-2024 yılında uygulanacak İlave Gümrük Vergisi Oranları belirlenmiştir.

8044 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı eki İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar 31 Aralık 2023 tarihli ve 32416 sayılı 3'üncü mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yayımlanan bu Karar kapsamında 31.12.2020 tarihli ve 31351 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 31.12.2020 tarihli ve 3351 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe giren İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Kararda değişiklikler yapılmıştır.

Karar'ın "Kapsam ve uygulama esasları" başlıklı 2'nci maddesinin üçüncü fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir:

"(3) Her halükarda hesaplanan toplam vergi oranının (İthalat Rejimi Kararına ekli II ve III sayılı listelerde yer alan gümrük vergisi ile bu Karar kapsamında alınacak ilave gümrük vergisi toplamı) 14.05.1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanunda gösterilen hadlerin 50'ye kadar yükseltilmiş ya da %50 artırılmış düzeyini aşamaz. Aşması durumunda 474 sayılı Kanunda gösterilen hadlerin 50'ye kadar yükseltilmiş ya da %50 artırılmış düzeyinden daha fazla olan uygulanır."

Bu son düzenleme ile, ithalinde İGV tahsil edilecek eşyayı gösteren listeler de değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklikler incelendiğinde; bazı GTİP'lerde sınıflandırılan eşyaya uygulanacak ilave gümrük vergisi oranlarının arttırıldığı, kimi GTİP'lere ilişkin oranların ise düşürüldüğü görülmüştür.

Ayrıca listede, ilk kez İlave Gümrük Vergisi uygulanan GTİP'ler olduğu gibi tekrardan İGV uygulanan GTİP'ler de mevcuttur. Buna ek olarak, bazı GTİP'ler korelasyona uğramıştır.

Yayımlanan bu Karar kapsamında İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Kararın eklerinde yapılan değişikliklere ilişkin geçiş sürecini düzenleyen Geçici Madde 1'e göre Kararın eklerinde yapılan değişikliğe bağlı olarak ilave gümrük vergisi ihdas edilen veya artırılan eşyanın ithalatına ilişkin gümrük beyannamesinin, bu Kararın yayımı tarihini takip eden en geç otuzuncu gün (en geç 30.01.2024 tarihinde – bu tarih dahil) tescil edildiği takdirde 01.01.2024

tarihinden önceki ilave gümrük vergisi oranları uygulanacaktır.

4- 2024 yılında uygulanacak Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesi yayımlanmıştır.

31.12.2023 tarihli ve 32416 sayılı 5'inci mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan Tebliğ ile Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesine İlişkin Tebliğ ve eklerinde değişiklik yapılarak 2024 yılında uygulanacak Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesi belirlenmiştir.

Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesine İlişkin Tebliğin "Asgari ücret tarifesine ilişkin uygulama esasları" başlıklı 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan "Onaylanmış Kişi Statü Belgesi, Onaylanmış İhracatçı Yetkisi ve/veya" ibaresi yürürlükten kaldırılmış olup aynı fıkranın (ç) bendinde yer alan "29.390" ibaresi "44.085" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, aynı maddeye şu fıkra eklenmiştir:

"(2) Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesi, resmî kurumların çalışma saatleri içerisinde verilen hizmetler için belirlenmiştir."

Gümrük Müşavirliği ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesinde yapılan değişiklikler özetle şöyledir:

- Onaylanmış Kişi Statü Belgesi veya Onaylanmış İhracatçı Yetkisine sahip firmaların ihracat işlemleri için Asgari Ücret Tarifesindeki ücretlerde %25 oranında indirim uygulanabileceği yönündeki düzenlemeye son verilmiştir.
- 2024 Yılı Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesinde yer alan hizmet kalemlerinin

asgari tutarları 2023 yılına nazaran yaklaşık %50 oranında artırılmıştır.

- Geçmiş yıllardan farklı olarak, 2024 yılında 10'dan fazla kalemi ihtiva eden gümrük beyannamelerinde on birinci ve sonraki her bir kalem için ilave hizmet bedeli alınması öngörülmüştür. Buna göre,
  - » İhracat beyannamesinin ondan fazla kalemden oluşması halinde, on birinci ve sonraki her bir kalem için 30 TL,
  - » İthalat beyannamesinin ondan fazla kalemden oluşması halinde, on birinci ve sonraki her bir kalem için 40 TL,

ilave hizmet bedeli ödenecektir.

- İTH-13 kodlu hizmet kalemi kapsamında, tarifedeki asgari tutarların uygulanacağı CIF kıymet aralığı 2023 yılında 0-25.000 USD şeklinde iken, bu aralık 2024 yılında 0-20.000 USD şeklinde uygulanacaktır.
- 2023 yılında İTH-13 hizmet kodu kapsamındaki toplam müşavirlik ücretinin 29.390 TL'yi aşması halinde, aşan kısma ait tutarın tarafların anlaşmasıyla belirleneceği düzenlenmiş idi. Bu tutar 2024 yılı için 44.085 TL şeklinde uygulanacaktır.
- 2024 Yılı Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Asgari Ücret Tarifesinde yer alan hizmet kalemlerinin asgari tutarları 2023 yılına nazaran yaklaşık %50 oranında artırılmış olmakla birlikte, asgari tarifelin yapısında da birtakım değişiklikler mevcuttur.

5- Gazlı fırın ve ocaklarda kullanılan ateşleyiciler için yürürlükte olan dampinge karşı kesin önlemin uygulanmasına devam edilmesine karar verilmiştir.

19.06.2018 tarihli ve 30453 sayılı Resmî Gazete'de

yayımlanan 2018/22 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile Çin Halk Cumhuriyeti menşeli olup 9613.80.00.00.11 gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan “ateşleyiciler (yalnız gazlı fırın ve ocaklarda ateşleme sistemi olarak kullanılanlar)” tanıma haiz eşyanın ithalatında CIF bedelin %24,55’i oranında dampinge karşı kesin önlem yürürlüğe konulmuş idi.

Belirtilen eşyanın ithalatına ilişkin mevcut önlemin yürürlükten kalkacağı 4/8/2022 tarihli ve 31913 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2022/22 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile duyurulmuş; yerli üreticilerin başvurusu üzerine, 11.05.2023 tarihli ve 32187 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/18 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile nihai gözden geçirme soruşturması açılmasına karar verilmiştir.

Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen nihai gözden geçirme soruşturması neticesinde bahse konu önlemin yürürlükten kalkması durumunda dampingin ve zararın devam etmesinin veya yeniden meydana gelmesinin muhtemel olduğu saptanmış olup 31.12.2023 tarihli ve 32416 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/37 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile, aşağıdaki tabloda da gösterildiği üzere, Çin Halk Cumhuriyeti menşeli olup 9613.80.00.00.11 gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan “ateşleyiciler (yalnız gazlı fırın ve ocaklarda ateşleme sistemi olarak kullanılanlar)” tanıma haiz eşyanın

ithalatında CIF bedelin %24,55’i oranında dampinge karşı kesin önlemin uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiştir.

GTİP	Eşya Tanımı	Menşe Ülke	Firma Ünvanı	Dampinge Karşı Önlem (CIF %)
9613.80.00.00.11	Ateşleyiciler (yalnız gazlı fırın ve ocaklarda ateşleme sistemi olarak kullanılanlar)	Çin Halk Cumhuriyeti	Tüm firmalar	24,55%

6- Filmaşın ithalatında uygulanacak geçici korunma önlemine ilişkin usul ve esasları belirten Cumhurbaşkanlığı Kararı yürürlüğe konulmuştur.

31.12.2023 tarihli ve 32416 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 30.12.2023 tarihli ve 8041 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Filmaşın İthalatında Geçici Korunma Önlemi Uygulanmasına İlişkin Karar yürürlüğe konulmuştur.

Bu Karar, 03.11.2023 tarihli ve 32358 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/6 sayılı İthalatta Korunma Önlemlerine İlişkin Tebliğ ile 72.13 veya 72.27 tarife pozisyonlarındaki 33 farklı gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan “demir veya alaşimsız çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)” ve “diğer alaşımli çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)” tanımlı eşyanın ithalatındaki artışın yerli üretim dalı üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturduğuna dair açılan soruşturma sonucunda alınan geçici korunma önlemine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

Bu Karar uyarınca, Karar’ın Ek-1’inde belirtilen ve 72.13 veya 72.27 tarife pozisyonlarında yer alan 33 farklı gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan eşyanın ithalatında geçici korunma önlemi olarak 200 gün süreyle ton başına 175 ABD Doları tutarında ek mali yükümlülük uygulanacak ve bu yükümlülük tutarı gümrük mevzuatı kapsamında teminata bağlanacaktır.

Yapılan soruşturma sonucunda korunma önleminin geçici korunma önleminde daha düşük belirlenmesi halinde aradaki

farka ilişkin teminat tutarı ilgililere iade edilir. Korunma önleminin geçici korunma önleminde daha yüksek olması halinde ise oluşan fark tahsil edilmez.

Soruşturma sonucunda korunma önlemi alınmasına gerek olmadığına karar verilmesi halinde, geçici korunma önlemi yürürlükten kaldırılır. Bu durumda, gümrük idarelerince teminata bağlanan tutar, gümrük mevzuatının teminata bağlanan vergilerin geri verilmesine ilişkin hükümleri dahilinde ilgililere iade edilir.

7- Anne ve Bebek Ürünlerinin İthalı, Ürün Güvenliği Denetimine tabi tutulacaktır.

31.12.2023 tarih ve 32416 sayılı 4'üncü mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan Anne ve Bebek Ürünlerinin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2024/2) uyarınca, Tebliğ'in 1 no.lu ekindeki yönetmelikler ve standartlar kapsamında olup Tebliğin 2/A veya 2/B no.lu eklerinde yer alan eşyanın ithali uygunluk denetimine tabi tutulacaktır.

Bu Tebliğ kapsamı ürünleri ithal etmek isteyen firmaların, 29.12.2011 tarihli ve 28157 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2011/53) çerçevesinde TAREKS'te tanımlanması ve firma adına TAREKS'te işlem yapacak en az bir kullanıcının yetkilendirilmiş olması gerekir.

Kullanıcı, Ticaret Bakanlığı internet sayfasının "E-işlemler" kısmında yer alan "Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi (TAREKS) Uygulaması" bölümünü veya e-Devlet kapısını kullanarak TAREKS üzerinden başvurusunu yapar.

TAREKS başvurusu esnasında gümrük belgelerinden eşyanın durumuna uygun olan biri veya birkaçı ile eşyaya ilişkin fatura veya proforma fatura sisteme yüklenir.

Fiili denetime yönlendirilecek ürünler, kullanıcıların TAREKS üzerinden beyan ettiği bilgiler çerçevesinde, risk analizine göre belirlenir.

Fiili denetime yönlendirilen ürünler için test raporu ve ithal edilmek istenen ürüne ait fotoğraflar ile Oyuncak Güvenliği Yönetmeliği kapsamındaki ürünler için ayrıca AB Uygunluk Beyanı, başvuru günü dâhil yirmi iş günü içerisinde elektronik ortamda TAREKS'e yüklenir ve TAREKS'te talep edilmesi halinde sistem tarafından ilave süre verilir. İlgili belgelerin sisteme süresi içerisinde yüklenmemesi halinde başvuru olumsuz olarak sonuçlanır.

Tebliğ kapsamındaki denetimler Gümrük Yönetmeliğinin 181 inci maddesinin dördüncü fıkrası çerçevesinde gümrük beyannamesinin tescili öncesinde yapılır.

Muafiyet ve istisnalar:

- A.TR Dolaşım Belgesi olduğu kullanıcı tarafından TAREKS'te beyan edilen ürünler için ürünün ithal edilebileceğine dair TAREKS referans numarası doğrudan oluşturulur.
- Risk analizine göre yapılacak değerlendirme sonucunda, A.TR Dolaşım Belgesi ile ithal edilen ürünlerin de fiili denetime yönlendirilmesi mümkündür.
- Geri gelen eşya için TAREKS üzerinden başvuru yapılmaz, Tebliğde belirtilen 23 haneli TAREKS referans numarası, gümrük beyannamesinin 44 numaralı hanesine kaydedilir.
- 2009/15481 sayılı Karar kapsamında gümrük vergilerinden muaf ithal edilen eşyanın ithalatında TAREKS üzerinden başvuru yapılmaz, Tebliğde belirtilen 23 haneli TAREKS referans numarası, gümrük beyannamesinin 44 numaralı hanesine kaydedilir.

8- Karayolu Dışında Kullanılan Hareketli Makinaların İthalat Denetimine tabi tutulacaktır.

31.12.2023 tarih ve 32416 sayılı 4'üncü mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan Karayolu Dışında Kullanılan Hareketli Makinaların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2024/2) uyarınca, Tebliğ'in 1 no.lu ekindeki yönetmelikler kapsamında olup Tebliğ'in 2 no.lu ekinde yer alan eşyanın ithali, uygunluk denetimine tabi tutulacaktır.

Bu Tebliğ kapsamı ürünleri ithal etmek isteyen firmaların, 29.12.2011 tarihli ve 28157 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2011/53) çerçevesinde TAREKS'te tanımlanması ve firma adına TAREKS'te işlem yapacak en az bir kullanıcının yetkilendirilmesi olması gerekir.

Bu Tebliğ kapsamındaki ürünleri ithal etmek isteyen firmaların, İthalat Denetim Ön İzni almış olmaları gerekir.

İthalat Denetim Ön İzni başvurusu, kullanıcı tarafından Ticaret Bakanlığı internet sayfasındaki «E-İşlemler» kısmında yer alan «Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi (TAREKS) Uygulaması» bölümü kullanılarak TAREKS üzerinden yapılır. Başvuru için, firma ekranında «Denetim Başvurusu» başlığı altındaki «Ön İzin» alt başlığından «Yeni Başvuru» kutucuğu altındaki «Ürün Grubu Bazında Başvuru» seçeneği ile birlikte alınmak istenen ön izin belgesinin (İthalat Denetim Ön İzni) işareetlenmesi yeterlidir.

İthalat Denetim Ön İzni başvurusu esnasında aşağıdaki belgeler TAREKS'e yüklenir:

1. Fatura veya proforma fatura
2. AB Uygunluk Beyanı (Ticaret Müşaviri/Ataşesi Onaylı)- Türkçe tercümesinin onaylı örneği ile birlikte

3. Tip Onay Belgesi (Ticaret Müşaviri/Ataşesi Onaylı)- Türkçe tercümesinin onaylı örneği ile birlikte

4. İthal edilmek istenen ürüne ait fotoğraflar

Bununla beraber yukarıda belirtilen 1 ila 3 numaralı belgeler ürünün gümrük bölgesine ulaşmasını müteakip denetim birimine iletilir ve başvurular sonuçlandırılır.

Kullanıcı, Ticaret Bakanlığı internet sayfasının «E-İşlemler» kısmında yer alan «Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi (TAREKS) Uygulaması» bölümünü veya e-Devlet kapısını kullanarak TAREKS üzerinden ithal partisine ilişkin bilgi ve gümrük belgesini yükleyerek başvurusunu yapar.

Başvuru üzerine, TAREKS tarafından firmaya, ilgili denetim birimi nezdindeki işlemlerini takip edebilmesi amacıyla bir başvuru numarası verilir.

Fiili denetime yönlendirilecek ürünler, kullanıcıların TAREKS üzerinden beyan ettiği bilgiler çerçevesinde, risk analizine göre belirlenir. Fiili denetime yönlendirilen ürünler için yukarıda sayılan belgeler ile ürüne ilişkin gümrük belgeleri, başvuru günü dâhil yirmi iş günü içerisinde elektronik ortamda TAREKS'e yüklenir ve TAREKS'te talep edilmesi halinde sistem tarafından ilave süre verilir. İlgili belgelerin sisteme süresi içerisinde yüklenmemesi halinde başvuru olumsuz olarak sonuçlanır.

Tebliğ kapsamındaki denetimler Gümrük Yönetmeliğinin 181 inci maddesinin dördüncü fıkrası çerçevesinde gümrük beyannamesinin tescili öncesinde yapılır.

Muafiyet ve İstisnalar:

- A.TR Dolaşım Belgesi olduğu kullanıcı tarafından TAREKS'te beyan edilen ürünler için ürünün ithal edilebileceğine dair TAREKS referans numarası doğrudan oluşturulur.

- Risk analizine göre yapılacak değerlendirme sonucunda, A.TR Dolaşım Belgesi ile ithal edilen ürünlerin de fiili denetime yönlendirilmesi mümkündür.
- Geri gelen eşya için TAREKS üzerinden başvuru yapılmaz, Tebliğde belirtilen 23 haneli TAREKS referans numarası, gümrük beyannamesinin 44 numaralı hanesine kaydedilir.
- 2009/15481 sayılı Karar kapsamında gümrük vergilerinden muaf ithal edilen eşyanın ithalatında TAREKS üzerinden başvuru yapılmaz, Tebliğde belirtilen 23 haneli TAREKS referans numarası, gümrük beyannamesinin 44 numaralı hanesine kaydedilir.

9- Gümrük Yönetmeliği'nin muhtelif maddelerinde değişiklik yapıldı.

09.01.2024 tarihli ve 32424 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile Gümrük Yönetmeliği'nin muhtelif maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.

Söz konusu değişiklikler özetle şu şekildedir:

- “Onaylanmış kişi statüsü verilebilecek kişiler” kenar başlıklı 22’nci maddesine yeni bir fıkra eklenmiş olup bu fıkraya göre, yetkilendirilmiş yükümlü statüsü tanınan bir şirketin, malvarlığının bir veya birden fazla bölümünü yeni kurulacak bir şirkete kısmi veya tam bölünme suretiyle devredilmesi halinde, idaresi ve murakabesi ve/veya sermayesi bakımından bölünen şirketle yeni kurulan şirket arasında vasıtalı veya vasıtasız şirket ilişkisi bulunması koşuluyla, devralan tüzel kişiliğin yapacağı onaylanmış kişi statü belgesi başvurusunda en az iki yıldır fiilen faaliyette bulunma koşulu aranmayacaktır.
- Eşyanın gümrük kıymetine ilave edilecek unsurları düzenleyen 51’inci maddesinde, eşyanın teslim yerine kadar alınan posta

ücretleriyle beraber kargo ücretlerinin de gümrük kıymetine dahil edileceği yönünde düzenleme yapılmıştır.

- Eşyanın teslimine kadar beyannamede düzeltme yapılmasını düzenleyen 121’inci maddenin 2’nci fıkrasının son cümlesinde bulunan “ve herhangi bir cezai işlem uygulanmaz” ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.
- Gümrük Yönetmeliğinin “Ulusal transit rejiminde serbest dolaşımda olmayan eşyada beyana aykırılık” başlıklı 239’uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında Türkiye Gümrük Bölgesine getirilerek, ulusal transit rejimi altında taşınan serbest dolaşımda olmayan eşyanın, varış gümrük idaresince yapılan muayene sonucunda beyana göre sırasıyla eksik çıkması veya fazla çıkması halleri düzenlenmiştir. Bahse konu fıkralarda yer alan “yapılan muayenesi sonucunda” ibareleri “yapılan kontrol ve muayenesi sonucunda eşyanın beyanda belirtilen cinsine uygun olmakla birlikte” şeklinde değiştirilmiştir.
- Gümrük Yönetmeliğinin “Ulusal ve ortak transit rejimlerinde serbest dolaşımda olmayan eşyada beyana aykırılıklar için ortak hükümler” başlıklı 241’inci maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmış olup maddeye beşinci fıkra eklenmiştir.
- Maddenin değiştirilen 3’üncü fıkrasına göre, varış gümrük idaresinde yapılan kontrol ve muayene neticesinde, beyan edilen eşyada bir eksiklik ya da fazlalık olup olmadığına bakılmaksızın, yapılan kontrol ve muayene sonucunda taşıt içerisinde transit beyanına konu edilmemiş ve 6’lı tarife alt pozisyonu beyan edilen eşyadan farklı olan eşyanın tespiti halinde aynı Yönetmeliğin 239’uncu maddenin ikinci fıkrası uyarınca işlem yapılacaktır.
- Maddeye eklenen beşinci fıkraya göre ise, aynı

Yönetmeliğin 239 ve 240'inci maddelerinin uygulanması bakımından, "beyanda belirtilen cinsine uygun" ifadesinden, "beyan edilen eşya ile tespit edilen eşyanın 6'lı tarife alt pozisyonunun aynı olması durumunun anlaşılacağı açıklığa kavuşturulmuştur.

- Gümrük Yönetmeliğinin "Antrepolardaki eşyanın başkasına devri" başlıklı 333'üncü maddesi yeniden düzenlenmiş ve antrepoda devredilmiş olan eşya için yeni bir antrepo beyannamesi verilmeden söz konusu eşyanın antrepoda başka bir devre konu olamayacağı, aksi takdirde, her bir devralana Gümrük Kanunu'nun 241'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca işlem yapılacağı (usulsüzlük cezası) madde metnine derç edilmiştir.
- Gümrük Yönetmeliğinin "Süre uzatımı" başlıklı 380'inci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan ve kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal edilen eşyanın yirmi dört aydan daha uzun süre yurtiçinde kullanımına imkân sağlayan düzenlemenin kapsamına yolcu ve yük taşımacılığı faaliyetinde bulunan havayolu şirketleri tarafından, faaliyetlerinde kullanılmak üzere kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine tabi tutulan ve aynı maddenin üçüncü fıkrası kapsamına girmeyen hava taşıtları ve motorlarını da dahil edilmiştir.
- Gümrük Yönetmeliğinin "Sahibinin talebi üzerine geçici depolama yerinin devri veya kapatılması" başlıklı 516'ncı maddesinin yedinci fıkrası yeniden düzenlenmiştir.
- Geçici depolama yerinde yapılacak değişiklikleri düzenleyen 516/A maddesi Yönetmeliğe eklenmiştir.
- Yönetmelik değişikliğinde ayrıca gümrük antrepolarına ilişkin 518, 521 ve 523'üncü maddeleri ile yetkilendirilmiş gümrük müşavirlerine ilişkin 576'ncı maddelerinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

- Gümrük Kanunu'nun 241'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca usulsüzlük cezası uygulanacak hallerin yer aldığı ve Gümrük Yönetmeliği'nin 82 no.lu ekine aşağıdaki satırlar eklenmiştir.

Sıra No	Konu
58	Yönetmeliğin 333 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendi uyarınca antrepo içinde devredilmiş olan eşya için yeni bir antrepo beyannamesi verilmeden söz konusu eşyanın antrepoda başka bir devre konu olması.
59	Yönetmeliğin 557 nci maddesinde sayılanlar dışındaki kişilerce geçici depolama yeri ve/veya antrepolara gümrük idaresinin izni çerçevesinde girilmesi yükümlülüğüne işleticinin uymaması.

10- Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirlerince hazırlanacak 3 yeni tespit işlemi tanımlanmıştır.

11.01.2024 tarihli ve 32426 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tebliğ ile Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Tebliği'nin muhtelif maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

Yapılan değişiklikle birlikte, yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri tarafından yapılabilecek olan ve ilk kez gümrük mevzuatına giren 3 yeni tespit işlemi tanımlanmıştır.

Buna göre, yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri tarafından,

- Metal hurda olarak beyan edilen eşyanın firma tesisinde yapılacak işlem sonucunda başka bir eşya haline gelip gelmediğinin tespiti için "MH1",
- Kapanmış beyannamelerde 31/12/2020 tarihli ve 3350 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı

ile yürürlüğe konulan İthalat Rejimi Kararının 4'üncü maddesinde sayılan önlemlere tabi eşyanın kapsam dışı olup olmadığının tespiti için "TP1",

- Diğer kurumlarca yapılacak kontroller kapsamında kullanım amacına göre bilgi/belgeye tabi eşyanın kullanım amacına uygun olup olmadığının tespiti için "DK1",

kodlu tespit işlemleri yapılacaktır.

Tebliğ değişikliğiyle ayrıca SK1 kodlu tespit işlemlerinin hangi dolaşım ve menşe belgeleri için tanzim edileceği açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre, SK1 kodlu tespit işlemleri, ibraz edildiği ithalatçı ülkeden sonradan kontrol talebi alınan A.TR Dolaşım Belgeleri ile EUR.1 ve EUR-MED Dolaşım Belgeleri, Menşe İspat Belgesi (İran), Menşe Belgesi (Malezya), D-8 Menşe İspat Belgesi, TR-AZ Menşe İspat Belgesi, TPS-OIC Menşe İspat Belgesi, menşe beyanları, fatura beyanları, EUR-MED Fatura Beyanları, Form A Menşe Belgeleri için yapılacaktır.

SK1, GC1, GC2 ve GK1 kodlu tespit işlemlerinin yapılması zorunluluğu bulunmayan durumlar açısından Tebliğin 13'üncü maddesinde tanımlanmış olan "10.000 TL" şeklindeki parasal tutar ""10.000 ABD Doları" şeklinde değiştirilmiştir.

Tebliğ ile ayrıca, yetkilendirilmiş gümrük müşavirlerinin sorumlulukları ve raporların ibraz süreleri gibi çeşitli düzenlemelere de yer verilmiştir.

11- Kuzey Makedonya menşeli olup 5603.14 veya 3921.13 alt tarife pozisyonlarında sınıflandırılan eşya için dampinge karşı kesin önlem yürürlüğe konulmuştur.

28.05.2021 tarihli ve 31494 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2021/18 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile

Çin Halk Cumhuriyeti menşeli 5603.14 gümrük tarife pozisyonunda sınıflandırılan "yalnız, poliüretanla kaplanmış, sıvanmış veya lamine edilmiş dokumaya elverişli suni ve sentetik liflerden m2 ağırlığı 150 gr'ı geçen dokunmamış mensucat" tanımlı eşya ile 3921.13 gümrük tarife pozisyonlarında sınıflandırılan "yalnız, dokumaya elverişli maddelerden mesnedi bulunan, m2 ağırlığı 150 gr'ı geçen deri taklitleri" tanımlı eşya ithalatında 1,9 ABD doları/kg tutarında dampinge karşı önlem yürürlüktedir.

20.01.2023 tarihli ve 32079 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2023/5 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile Çin Halk Cumhuriyeti menşeli 5603.14 ve 3921.13 gümrük tarife pozisyonlarında sınıflandırılan eşyaların ithalatında uygulanan dampinge karşı önlemin Kuzey Makedonya üzerinden yapılan ithalat ile etkisiz kılınıp kılınmadığının tespiti amacıyla önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı soruşturma açılmasına karar verilmiştir.

Yürütülen soruşturma sonucunda, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti menşeli/çıkışlı 5603.14 ve 3921.13 gümrük tarife pozisyonlarında sınıflandırılan eşyanın ithalatında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde yerleşik firmaların yürürlükteki dampinge karşı önlemden kaçınma dışında yeterli bir haklı nedeni veya ekonomik gerekçesi bulunmayan bir uygulama, işlem veya iş sonucunda yürürlükteki dampinge karşı önlemi etkisiz kıldığı sonucuna ulaşılmış olup söz konusu tarifelerde sınıflandırılan Kuzey Makedonya

Cumhuriyeti menşeli ve/veya çıkışlı eşyalar için 2021/18 sayılı Tebliğ gereğince yürürlükte olan dampinge karşı önleme tabi olmasına karar verilmiştir.

Bu amaçla, 19.01.2024 tarihli ve 32434 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2023/36 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin

Tebliğ ile aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere, 5603.14 ve 3921.13 gümrük tarife pozisyonlarında sınıflandırılan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti menşeli ve/veya çıkışlı eşyalar için 1,9 ABD Doları/Kg tutarında dampinge karşı önlem uygulanmasına karar verilmiştir.

GTİP	Eşya Tanımı	Menşe/ Çıkış Ülkesi	Dampinge Karşı Önlem (ABD Doları/Kg)
5603.14	Yalnız, poliüretanla kaplanmış, sıvanmış veya lamine edilmiş dokumaya elverişli suni ve sentetik liflerden m ² ağırlığı 150 gr'ı geçen dokunmamış mensucat	Kuzey Makedonya Cumhuriyeti	1,9 ABD Doları/Kg
3921.13	Yalnız, dokumaya elverişli maddelerden mesnedi bulunan, m ² ağırlığı 150 gr'ı geçen deri taklitleri		

12- Türkiye-Birleşik Krallık STA'sı kapsamındaki elektrikli akümülatörler ve elektrikli araçlara ilişkin geçici menşe kurallarında değişiklik yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Arasında Serbest Ticaret Anlaşması Eki Menşe Protokolü uyarınca, 87'nci fasılda yer alan bazı elektrikli araçlar ile bu araçlarda kullanılan

akümülatörlere ilişkin menşe kazanım kurallarında 01.01.2027 tarihine kadar aşamalı bir geçiş süreci öngörülmüş ve 14.04.2021 – 31.12.2023 döneminde geçerli olacak menşe kuralları ile 01.01.2024-31.12.2026 döneminde geçerli olacak menşe kuralları birbirinden ayrıştırmış idi. İlk dönemde geçerli olan menşe kazanım kuralları ikinci dönemdeki menşe kazanım kurallarına nazaran daha esnek menşe kazanım kuralları içermektedir.

Türkiye-Birleşik Krallık Ortak Komitesi'nce alınan 1/2023 sayılı Kararla, yukarıda bahsi geçen iki aşamalı geçiş döneminin tek aşamaya düşürülmesine, daha evvel ilk geçiş döneminde geçerli olan geçici menşe kurallarının bu geçiş döneminin tamamında geçerli olmasına karar verilmiş; bu Kararın 01.01.2024 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere onaylanmasına Cumhurbaşkanınca karar verilmiş ve buna ilişkin 8048 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı 31.12.2023 tarih ve 32416 sayılı 5'inci mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

21.02.2024 tarih ve 32467 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile yukarıda özetlenen değişiklikler Türkiye-Birleşik Krallık STA'sına ilişkin tercihli menşe yönetmeliğine aktarılmıştır.

Buna göre daha önce 01.01.2024-31.12.2026 döneminde geçerli olması kararlaştırılan eski menşe kuralları ile yeni menşe kuralları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Ürün tanımını içeren Armonize Sistemi sınıflandırması (2017)	Eski Menşe Kuralları	Yeni Menşe Kuralları
85.07		
87.02, 87.03 ve 87.04 pozisyonlarında yer alan vasıtaların itilmesi için birincil elektrik gücü kaynağı olarak kullanılan türde ve Genellikle “pil paketleri” olarak anılan bir veya daha fazla pil hücresi veya pil modülü içeren akümülatörler ve bunları kendi aralarında birbirine bağlayacak devreler	Menşeli olmayan aktif katot girdileri hariç, TPD (ürünün yer aldığı pozisyon dışındaki herhangi bir pozisyonda yer alan girdilerden), veya AMOG % 40 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının % 40'ını geçmeyen imalat).	ATPD (ürünün yer aldığı alt pozisyon, dışındaki herhangi bir pozisyonda yer alan girdilerden), Menşeli olmayan pil hücrelerinden veya pil modüllerinden pil paketlerinin montajı; veya AMOG % 70 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının %70'ini geçmeyen imalat).
- 87.02, 87.03 ve 87.04 pozisyonlarında yer alan taşıtların itici gücü için birincil elektrik gücü kaynağı olarak kullanılan türde bir elektrik akümülatörüne dahil edilmek üzere tasarlanmış pil hücreleri, pil modülleri ve veya bunların parçaları	Menşeli olmayan aktif katot girdileri hariç, TPD (ürünün yer aldığı pozisyon dışındaki herhangi bir pozisyonda yer alan girdilerden), veya AMOG % 50 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının % 50'sini geçmeyen imalat).	TPD (ürünün yer aldığı pozisyon dışındaki herhangi bir pozisyonda yer alan girdilerden), veya AMOG %70 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının %70'ini geçmeyen imalat).
87.02-87.04		
- harici elektrik güç kaynağına (“hibrit”) takılarak şarj edilebilenler dışında tahrik için motor olarak hem içten yanmalı motor hem de elektrik motoru olan vasıtalar; -harici elektrik güç kaynağına takılarak şarj, edilebilen tahrik motorları olarak hem içten yanmalı pistonlu motor hem de elektrik motoruna sahip vasıtalar (“fişli hibrit”); - tahrik için sadece elektrik motorlu vasıtalar	AMOG % 55 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının % 55'ini geçmeyen imalat).	AMOG %60 (FÇF) (kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin ürünün fabrika çıkış fiyatının %60'ını geçmeyen imalat).

Bu Yönetmelik 01.01.2024 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girmektedir.

GÜMRÜK VE TİCARET SÖZLÜĞÜ

Erhan ERBİL*

Yasin ATALAY**

İhrakiye

Ülkenin karasuları ve/veya karasuları bitişğinde deniz vasıtalarına veya hava meydanlarında yerli ve yabancı uçaklara vergili veya vergisiz sağlanan akaryakıtı ve madeni yağı ifade eder.

Gümrüklü Saha

Gümrük idaresinin denetim, kontrol, yetki ve sorumluluğunda bulunan; kara, demiryolu, hava gümrük kapıları, iç gümrükler ile diğer yer ve sahalarda fiziki olarak etrafından ayrılmış veya böyle addedilen yerleri; deniz gümrük kapılarında ise bu yerlerle birlikte ilgili liman yönetmelikleri ile belirlenen liman sahası ve demirleme sahalarını kapsayan deniz ve kıyı alanlarını ifade eder.

Pan Avrupa Akdeniz Menşe Kümülyasyon Sistemi (PAAMK)

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Topluluğu, EFTA Devletlerinden oluşan Pan Avrupa Menşe Kümülyasyon Sistemine dahil ülkeler, Faroe Adaları ile Cezayir, Mısır, İsrail, Lübnan, Ürdün, Fas, Suriye, Tunus, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden oluşan Akdeniz ülkeleri arasında aynı menşe kuralları ile menşeli olmayan girdiler için öngörülen gümrük vergilerinin geri ödenmesi veya muafiyet getirilmesini yasaklayan hükümleri içeren serbest ticaret anlaşmaları kapsamında yapılan tercihli ticarete, sisteme taraf ülkeler menşeli girdilerin diğer taraf ülkelerce serbestçe kullanılmasına ve üretilen eşyanın söz konusu ülkelerin tercihli rejiminden yararlanabilmesine ve bu şekilde mevcut üretim kaynaklarının birleştirilmesine olanak tanıyan ticaret sistemini ifade eder.

Görgü Raporu

Gümrük müdürlüğü tarafından antrepo olarak açılmak ve işletilmek üzere hazırlanan yer için görgü raporu düzenlenir. Görgü raporu; söz konusu yerin Gümrük Yönetmeliği Ek-80'in II. ANTREPOLARDA ARANACAK ŞART VE NİTELİKLER bölümünde belirtilen şart ve nitelikleri taşıyıp taşımadığının ve eşyanın güvenli bir şekilde muhafazasını sağlayacak durumda olup olmadığının yetkilendirilmiş gümrük müşaviri tarafından yapılan tespitine ilişkin tüm bilgileri, antreponun özelliğine göre bulunması öngörülen koşulları, antrepo alanının tam adresini ve özellik arz eden eşyanın depolandığı antrepolarda Ek-80'in II. Bölümü'nün B kısmında belirtilen şart ve nitelikleri taşıyıp taşımadığı hususlarını kapsamaktadır.

**Yetkilendirilmiş
Yükümlü Sertifikası
Başvurusu İçin
Aranacak Mali
Yeterlilik Koşulu**

Başvuru sahibinin mali yapısının başvuru yılından önceki üç yıl esas alınmak suretiyle, yeminli mali müşavir tarafından incelenerek, olumlu görüşle rapora bağlanmış olması gerekir. Ocak ilâ Mart ayları içerisinde yapılacak başvurularda bir önceki yıla ilişkin mali tabloların tamamlanamamış olması halinde, yeminli mali müşavir tarafından yapılacak incelemede başvuru yılından önceki ikinci, üçüncü ve dördüncü yıl esas alınır. Bu maddenin uygulanmasında, mali yeterlilik, başvuru sahibinin iştigal ettiği iş alanının özellikleri de göz önüne alındığında, taahhütlerini karşılamaya yeterli bir mali durumda bulunmasını ve hakkında iflas veya konkordato işlemleri başlatılmamış olmasını ifade eder.

**Uzlaşmanın Vaki
Olmaması**

Uzlaşma komisyonu teklifinin yükümlü tarafından kabul edilmediği durumu ifade eder.

**Bağlayıcı Tarife
Bilgisi**

Bağlayıcı Tarife Bilgisi, eşyanın Türk Gümrük Tarife Cetvelinde sınıflandırılmasına ilişkin olarak, kişinin yazılı talebi üzerine Müsteşarlıkça veya Müsteşarlık tarafından yetkilendirilmiş gümrük ve muhafaza başmüdürlüklerince verilen idari karardır.

Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu

Esnaf ve sanatkârlar odaları, birlikleri ve federasyonları arasında birliği temin, gelişme ve ilerlemeyi sağlamak ve genel olarak esnaf ve sanatkârların çalışmalarını meslekî yönden ve kamu yararına uygun olacak şekilde düzenlemek ve bu hususta gerekli görülecek her türlü tedbiri almak ve teşebbüste bulunmak, meslekî eğitimlerini geliştirmek, esnaf ve sanatkârları yurt çapında ve uluslararası düzeyde temsil etmek, sorunlarının çözümü için ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde gerekli girişimlerde bulunmak, ulusal ekonomideki gelişmelere paralel olarak lüzumlu görülecek meslekî tedbirleri almak ve Bakanlık tarafından esnaf ve sanatkârlarla ilgili verilecek görevleri yapmak üzere kurulmuştur.

Ticari Vekil

İşletme sahibinin, kendisine ticari temsilcilik yetkisi vermeksizin, işletmesini yönetmek veya işletmesinin bazı işlerini yürütmek için yetkilendirdiği kişidir. Bu yetki, işletmenin alışılmış bütün işlemlerini kapsamaktadır. Ancak, ticari vekil açıkça yetkili kılınmadıkça, ödünç olarak para veya benzerlerini alamaz, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, dava açamaz ve açılmış davayı takip edemez. İşletme sahibi veya ticari temsilci tarafından atanabilir, tescil ile ilan edilmezler ve vekilin yetkisi işletmenin olağan işleriyle sınırlı bulunmaktadır.

Tüketici Kredi Sözleşmeleri

Tüketici kredisi sözleşmesi, kredi verenin tüketiciye faiz veya benzeri bir menfaat karşılığında ödemenin ertelenmesi, ödünç veya benzeri finansman şekilleri aracılığıyla kredi verdiği veya kredi vermeyi taahhüt ettiği sözleşmeyi ifade eder. Tüketici kredisi sözleşmesi yazılı olarak kurulmadıkça geçerli olmaz. Geçerli bir sözleşme yapmamış olan kredi veren, sonradan sözleşmenin geçersizliğini tüketicinin aleyhine olacak şekilde ileri süremez. Kredi verenin ve varsa kredi aracısının, tüketiciye, teklif ettikleri kredi sözleşmesinin koşullarını içeren sözleşme öncesi bilgi formunu, sözleşmenin kurulmasından makul bir süre önce vermesi zorunludur.

Komandit Şirket

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının sorumluluğu sınırlanmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlanmamış şirkettir.

YAZARLARA NOTLAR

Gümrük ve Ticaret Dergisi, akademik ve pratik makalelere yer veren 3 ayda bir elektronik ortamda (e-dergi) yayınlanan periyodik süreli bir yayındır. Gümrük Ticaret Dergisindeki yayınlanacak makaleler hakem sürecine tabidir ve Derginin ULAKBİM TR dizininde (Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında) yer alması için gözlem süreci devam etmektedir.

Gümrük, iç ve dış ticaret, Türkiye ve Dünya ekonomisi, küreselleşme, yönetim, denetim, şirketler hukuku, gümrük-vergi-iç-dış ticaret hukuku, ödemeler dengesi vb alanlardan yazı kabulü yapılmaktadır.

Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe ve İngilizce olabilir. Dergiye gönderilecek olan çalışmalar daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergi için makale yazım ve gönderme kuralları aşağıda açıklanmıştır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Hazırlanan çalışmaların İngilizce başlığı, en çok 100 kelime uzunluğunda İngilizce ve Türkçe özetleri ile JEL Classification Code yer almalıdır. Anahtar kelimeler İngilizce ve Türkçe olarak belirtilmelidir.
2. Yazılar, A4 boyutunda kağıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır.
3. Giriş ve sonuç başlıkları hariç olmak üzere, bölüm ve alt bölümler numaralandırılır, her numaradan sonra ilgili bölüm ve alt bölümlerin başlığı yazılır.
4. Bölümler sırasıyla (1., 2., 3., ...) şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların altındaki diğer alt bölümler; 1.1., 1.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1., 2.1.1.2., gibi birden çok haneli olarak numaralandırılır.
5. Makalelerde makale başlığı dahil tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılır.
6. Bölüm başlıkları ile tablo, grafik ve şekil başlıkları koyu yazı karakteriyle yazılır, bunun dışında içerikte, dip notlarda ve kaynakçada koyu yazı karakteri kullanılmaz.
7. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalı, kaynaklar ise tablo ve şekillerin altına yazılmalıdır.
8. Sayfa numaraları parantez, çizgi vb. işaretler kullanılmadan kağıdın altına ve sayfa yönüne göre sağa/sola yaslı yazılır.
9. Tarihler; gün, ay ve yıl rakamla, aralarına (/) işareti konularak yazılır (Örn: 22/11/2013). Yüzdeleri ifadelerde ise yüzde işareti (%) ile rakam arasında boşluk bırakılmaz (Örn: %45).
10. Rakamlarda ondalık kesirler virgülle, dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplar halinde noktayla ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda

açıkça gösterilmemişse, yazı danışma kurulu üyelerinin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.

11. "Kaynakça" bölümü, APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi ve alfabetik sırayla yapılmalıdır:

Kaynak Gösterimi İçin Örnekler:

KİTAPLAR:

- Ceyhan S. ve Atay H. (2008), Açıklamalı İçtihatlı 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Beta Yayınevi, Ankara.

DERGİLER:

- Özsoy, H.H.M ve Gümüş, M. (2012), "Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı: 80, ss.29-33.

DERLEMELER:

- Unal, Emre (der.) (2010), "Medya Etiği 2010." Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4(2); 45-55

DİĞER KAYNAKLAR:

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001), 2002 Yılında Para ve Kur Politikası ve Muhtemel Gelişmeler, Basın Duyurusu, 2 Ocak, Ankara, <http://www.tcmb.gov.tr>.
- Demircioğlu, E. (2005), "Çin'in Ekonomik Yükselişi", UEAP Discussion Paper, 1748, Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Platformu, Adana
- 12.... Dergisinde kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metin içinde, sayfa numaralarını da içererek, aşağıda gösterildiği gibi yapılmalıdır:
  - .....belirtilmiştir (Göktaş, 1982:210-5).
  - .....ÖZ (1970a:15-20) ileri sürmektedir.
  - (Gupta vd., 1982:286-7),.

MAKALE GÖNDERME KURALLARI

"Gümrük ve Ticaret Dergisinin hakemli makale kabul, takip ve değerlendirme süreçleri online olarak DergiPark web sitesi üzerinden yürütülmektedir. Bu kapsamda DergiPark web sitesine üye olunduktan sonra hakemli makalelerin bu site üzerinden gönderilmesi, yazarların ORCID bilgilerine de yer verilmesi gerekmektedir. ORCID, Open Researcher ve Contributor ID'nin kısaltmasıdır. ORCID, Uluslararası Standart Ad Tanımlayıcı (ISNI) olarak da bilinen ISO Standardı (ISO 27729) ile uyumlu 16 haneli URI'dir. <http://orcid.org/register> adresinden bireysel ORCID için ücretsiz kayıt oluşturulabilir. Her türlü sorunuz için info@gtmd.org.tr, o.akcayli@gtb.gov.tr veya ersanoz@gmail.com adreslerinden destek alınabilir."

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

- Risk Havuzu ile İthalat/İhracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü
- Mer'i Mülga mevzuat metinlerinden atıf yapılan ilgili mevzuata link verilmiş, arama motoru kademeli kullanıma açılmış, anlık duyurular ana ekran üzerinden hizmete sunulmuş, kullanım filmleri ile faydada optimum seviye hedeflenmiş, mobil kullanım zenginliği ile "mevzuat cepte" sloganı ile her geçen gün gelişmeye devam eden MEVZUAT DANIŞMANINIZ.

Yeni Faaliyet Alanlarımız

MEVZUAT EĞİTİMLİ SORU BANKASI
Her daim güncel mevzuat anlatımlı soru bankasından 3 yıl mevzuat güncelleme takibine ne dersiniz?

GÜMRÜK TARİFE BİLGİ EDİNME
Yazılı GTİP taleplerinin karşılanması.

MÜTALAA / İTİRAZ / SAVUNMA
Bir de bizim fikrimizi alın!

Bir dünya mevzuat avucunuzun içinde!

**PC GÜMRÜK
DANIŞMANLIĞI**
www.pcgumruk.com

Program Yapımcısı
Osman ERDOĞAN
Gümrük Müdürü
osman-pw@hotmail.com

ARSLAN YAZILIM
www.arslanet.com

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ

2021 İÇİN BİZ

Kurumsal Yönetimde Süreklilik

2015 KARNE NOTUMUZ

2015'teki ilk başarı adımımızda en büyük destekçilerimiz birbirimiz olurken bu yolda hep birlikte ilerlemeye devam edeceğiz.

2016 KARNE NOTUMUZ

İkinci adımı, birinci adımdan daha büyük atarak 2016'da çalışmalarımızın sonucunda başarılı bir yıl hepimiz için bir ödüldür.

2017 KARNE NOTUMUZ

Toplumu bilgilendirme faaliyetlerimiz bizi daha başarılı yaptı.

2018 KARNE NOTUMUZ

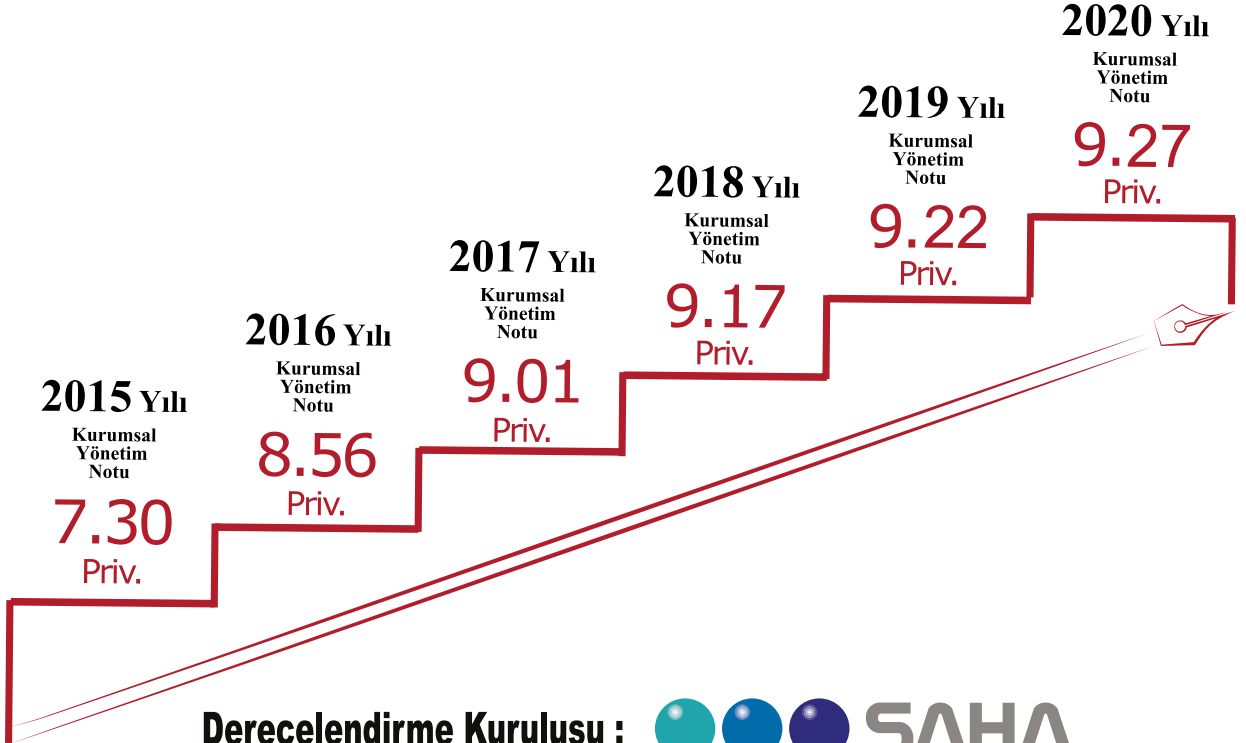
Dün bitti! Bugün hep birlikte yarın için çalışıyoruz!

2019 KARNE NOTUMUZ

Durmadık !

2020 KARNE NOTUMUZ

Yarın bugünden daha güzel olacak

Derecelendirme Kuruluşu :

Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

